

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KRIMINAALÕIGUSE, KRIMINOLOOGIA JA KOGNITIIVSE PSÜHHOLOOGIA
ÕPPETOOL

Kadi Tisler

**ELEKTROONILINE VALVE KUI ALTERNATIIV
VABADUSEKAOTUSELE**

Magistritöö

Juhendaja
Professor Jaan Ginter

Tartu
2014

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. ELEKTROONILISE VALVE OLEMUS	7
1.1 Elektroonilise valve ajalugu	7
1.2 Elektroonilise valve olemus ja rakendamise võimalused tänapäeva maailmas.....	9
1.3 Elektroonilise valve koht Eesti kriminaalhooldussüsteemis	12
1.3.1 Kriminaalhooldus Eestis.....	12
1.3.2 Elektroonilise valve kohaldamise võimalused ja tingimused Eestis	14
1.3.3 Elektroonilise valve seadmed	17
1.3.4 Elektroonilise valve täitmine	19
1.3.5 Elektroonilise valve kohaldamise laiendamine	23
2. ELEKTROONILISE VALVE PÕHJENDATUS KOHALDATUNA SÜÜDLASTELE ...	25
2.1 Elektroonilise valve kohaldamise eelised.....	25
2.2 Elektrooniline valve ja retsidiivsus.....	29
2.3 Elektroonilise valve tulemuslikkus Eesti, Rootsi ning Soome näitel	33
2.4 Võimalikud ohud ja kriitika.....	37
3. ELEKTROONILINE VALVE KOHTUEELSES MENETLUSES	43
3.1 Elektroonilise valve kohaldamine kohtueelses menetluses välisriikide praktika näitel .	43
3.2 Elektroonilise valve põhjendatus kohtueelses menetluses	46
3.3 Vahistamise asendamine elektroonilise valvega Eesti õiguskorras.....	51
3.3.1 Regulatsiooni olemus Eestis	51
3.3.2 Tõkendi kohaldamise vajalikkus Eestis.....	57
Kokkuvõte	61
Electronic monitoring as an alternative to deprivation of liberty	66
Kasutatud allikad	72
Kasutatud kirjandus	72
Kasutatud normatiivaktid	76
Kasutatud kohtulahendid	77
Muud allikad.....	77
LISA 1. Küsimused vanglate osakonnale justiitsministeeriumis	80

Sissejuhatus

Eesti karistusõiguse ja terminoloogia seisukohalt on vabadusekaotus üldmõiste, mis võib erinevates kontekstides tähistada eri asju. Nii võib sellega märkida karistusseadustikus (edaspidi KarS) kahte vabadusekaotusliku karistuse vormi: kuriteo eest ettenähtud vangistust ja väärteote eest ettenähtud aresti. Vahistamine on eeluurimisel samuti vabadusekaotus, kuid kuulub menetluslike sanktsioonide hulka.¹

Kahtlemata on vabadusekaotus karistusõiguses vajalik ning seda mitte niivõrd karistusõiguse enda loogikast, kuivõrd karistuse sotsiaalsest olemusest ja ühiskonna ootustest tulenevalt. Sotsiaalse kooselu alustugesid ja kõige olulisemaid õigushüvesid kahjustavatele tegudele peab ühiskond oma normaalse eksistentsi tagamiseks adekvaatselt, seega vahel ka jõuliselt reageerima. Kõige raskematele kuritegudele tuleb ka kõige tõsisemalt reageerida ning vabadusekaotus on vähemalt tänapäevase ühiskonna jaoks vajalik adekvaatne reaktsioonivahend.²

Vaatamata eelnevale, on just mittevabadusekaotuslikud karistused ja seeläbi ka karistuse avatud täideviimine olnud juba pikemat aega enamikes Euroopa riikides prioriteediks. Selle põhjused peituvad valdavalt reaalse vabadusekaotuse kriisis ja arusaamises, et vabadusekaotus on üks halvemaid karistusliike karistuse eesmärkide saavutamiseks.³ Kui vangistuse põhiliseks eesmärgiks on kindlustada, et süüdimõistetud tulevikus hoiduksid kuritegusid toime panemast, siis pole tõendeid selle kohta, et vangistus täidab seda eesmärki paremini kui alternatiivkaristused. Kasutades vangistust, et vältida kurjategijate poolt uute kuritegude sooritamist, töötab see seni, kuni nad kannavad oma karistust. Suur osa vangidest pääseb ühiskonda tagasi omamata seejuures oskusi, et reintegreeruda ühiskonda õiguskuuleka kodanikuna.⁴

Alternatiivide eesmärk on minimeerida vangistuse reaalset kohaldamist, sest vabadusekaotuse negatiivsed küljed, mis seisnevad näiteks sotsiaalselt oluliste positiivsete kontaktide katkemises, kutsealase kvalifikatsiooni vähenemises ja läbilöögivõime nõrgenemises, kaaluvad sageli üles selle positiivsed küljed.⁵ Seega, kuigi vabadusekaotuslikel karistustel on

¹ J. Sootak. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 95-96.

² J. Sootak. *op.cit.*, lk 105.

³ J. Sootak, P. Pikamäe. Kriminaaltäiteõigus. Tallinn: Ilo 2001, lk 127.

⁴ D. v Z. Smit. Handbook of Basic Principles and promising practices on alternatives to imprisonment. United Nations Office on Drugs and Crime. New York 2007. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf, (26.02.2014).

⁵ J. Ginter, M. Kruusamäe, J. Sootak. Eesti karistuspoliitika: vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaarriiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse. Tallinn: Juura 2004, lk 18.

oluline osa karistusõiguse sanktsioonisüsteemis, annavad just vangistuse negatiivsed aspektid põhjuse kasutada alternatiivkaristusi.

Alternatiivkaristuste vajalikkust on täheldanud näiteks ÜRO Narkootikumide ja Kuritegevuse Büroo, mille kohaselt ei tohi vangistust võtta kui loomupärast karistusviisi. Vangistuse eesmärke on võimalik täita kasutades alternatiivkaristusi, mis on harilikult efektiivsemad ja vähem kulukad.⁶ Ka Eestis saame rääkida alternatiivkaristuste soodustamisest ja nende olulisusest. „Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018“ näevad ette korduvkuritegevuse ennetamise, mida soodustab vangistuse suur osakaal. Vangistuse suure osakaalu vähendamiseks tuleb aga kohaldada alternatiivkaristusi, et kinnipidamisasutuses viibiks vaid kõige ohtlikumad kurjategijad.⁷

Alternatiive vabadusekaotusele on tänapäeva maailmas mitmeid. Euroopas saab laias laastus alternatiivid jagada kolme gruppi:

- a. Alternatiivid kohtueelses menetluses: nt kautsjon, elektrooniline valve;
- b. Alternatiivid vanglakaristusele: trahv, üldkasulik töö, kompensatsioon/hüvitamine, tingimisi vanglakaristus, koduarest ja elektrooniline valve, sõltuvusravi alkoholi ning narkootikumide puhul, liikumispiirangud, kombinatsioonid alternatiivkaristustest;
- c. Alternatiivid, mille eesmärgiks on vähendada vanglakaristuse pikkust ja alternatiivkaristused, mille eesmärgiks on vähendada vangla intensiivsust.⁸

Eelnev loetelu näitab, et alternatiivid võivad üksteisest erineda mitmel moel. On alternatiive, mis kujutavad endast liikumisvabaduse riivamist, kuid on ka sellised, mis seisnevad teatud summa tasumises.

Üheks alternatiiviks vabadusekaotusele on elektrooniline valve, mida tänaseks kasutatakse üle kogu maailma kriminaalmenetluse erinevates staadiumites. Ainuüksi Ameerika Ühendriikides oli 2004. aasta seisuga 1500 erinevat elektroonilise valve projekti ning üle 100 000 isiku

⁶ The use of electronic monitoring bracelets as an alternative measure to imprisonment in Panama. Technical Advisory Opinion No 002/2013. UNODC ROPAN, Criminal Justice and Prison Reform Team. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/ropan/TechnicalConsultativeOpinions2013/Opinion_2/Advisory_Opinion_002-2013_ENGLISH_FINAL.pdf, (21.02.2014).

⁷ M.-L. Sõöt (koost). Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 seletuskiri. Arvutivõrgus: [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+\(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aa+stani+2018\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aa+stani+2018).pdf), (26.02.2014).

⁸ H.-J. Albrecht. Sanction policies and alternative measures to incarceration: European experiences with intermediate and alternative criminal penalties. Arvutivõrgus: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No80/No80_07VE_Albrecht.pdf, (17.02.2012).

elektroonilise valve all.⁹ Saanud alguse Ameerika Ühendriikidest ning levinud seal edasi Kanadasse ning Austraaliasse, on elektrooniline valve tänaseks leidnud oma koha ka paljudes Euroopa riikides.¹⁰

Elektroonilise valve laiast kasutusala ja vabadusekaotuslike alternatiivide aktuaalsusest tulenevalt seab autor antud töö eesmärgiks välja selgitada, kas elektroonilise valve kui vabadusekaotuse alternatiivi kohaldamine on põhjendatud ja kui on, siis milles selle kohaldamise kasulikkus seisneb.

Eesmärgi täitmiseks uurib autor esmalt lähemalt elektroonilise valve põhjendatust ning tulemuslikkust kohaldades seda süüdlastele ning püstitab järgneva hüpoteesi: Elektroonilise valve kohaldamine süüdlastele on põhjendatud ning efektiivne eelkõige juhul, kui seda rakendatakse kriminaalhoolduse raames süüdlase rehabiliteerimiseks ja suunamiseks seaduskuulekale teele.

Kuigi põhiliselt kohaldatakse elektroonilist valvet süüdimõistetutele, leiab see osades riikides, kaasa arvatud Eestis, rakendust ka kohtueelses menetluses. Kohtueelses menetluses ei saa rääkida karistuste määramisest, vaid tõkendite kohaldamisest, mille eesmärgiks on kindlustada kriminaalmenetluse toimetamine. Esmased tõkendid Eesti õiguskorras on elukohast lahkumise keeld, kaitseväelasele kohaldatav järelevalve ning vahistamine. Samuti näeb seadus ette võimaluse asendada vahistamine kautsjoni või elektroonilise valve kohaldamisega.¹¹ Vahistamise asendamist elektroonilise valvega on aga Eestis alates 2011. aastast rakendatud suhteliselt vähe – 101 korral. Samas näiteks vanglast ennetähtaegselt vabanenutele kohaldati elektroonilist valvet juba ainuüksi 2013. aastal 165 korral.¹² Eeltoodust tulenevalt keskendub autor antud töös eraldi ka elektroonilise valve kohaldamise põhjendatusele kohtueelses menetluses ning selgitab välja, kas antud regulatsioon Eesti õiguskorras on vajalik ning võiks Eestis tulevikus saada edukaks alternatiiviks vabadusekaotusele toetuvale tõkendile.

Magistritöö põhiprobleemide uurimiseks ning lahendamiseks on autor jaganud antud töö kolmeks peatükiks. Mõistmaks elektroonilise valve toimimise sisu, käsitleb autor esimeses peatükis elektroonilise valve olemust – nii ajalugu kui ka rakendamise võimalusi tänapäeva

⁹ R. Haverkamp, M. Mayer., R. Levy. Electronic Monitoring in Europe. – European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol 12/1, 2004.

¹⁰ M. Nellis. Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding The Experience of Electronically Monitored Curfews. – European Journal of Probation, Vol 1, No 1, 2009.

¹¹ E. Elkind. KrMS §127/1. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

¹² A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2014, lk 67.

maailmas. Lisaks sellele toob autor ülevaate elektroonilise valve kohaldamise regulatsioonist ja laiendamisplaanidest Eestis.

Töö teises peatükis käsitletakse elektroonilise valve põhjendatuse küsimust keskendudes selle kohaldamisele süüdlastele. Autor uurib esmalt elektroonilise valve eeliseid ning seejärel seost korduvkuritegevuse ehk retsidiivsusega. Lisaks eeltoodule analüüsib autor erinevate andmete põhjal, kui tulemuslik on antud alternatiiv olnud Eestis, Rootsis ning Soomes. Peatüki lõpus toob autor välja ka võimalikud ohukohad ja kriitika seoses elektroonilise valve kohaldamisega ning analüüsib nende osatähtsust seoses elektroonilise valve põhjendatusega.

Kolmandas peatükis uurib autor elektroonilise valve kohaldamist kohtueelses menetluses. Peatüki alguses käsitletakse elektroonilise valve kohaldamise regulatsiooni olemust ja praktikat kohtueelses etapis välisriikide näol ning selgitatakse välja, milles seisneb antud tõkendi kasutamise põhjendus. Järgnevalt analüüsib autor elektroonilise valve regulatsiooni olemust ja praktikat kohtueelses menetluses Eestis, et jõuda järeldusele, kas elektrooniline valve vahistamise asemel on Eesti õiguskorras vajalik ja võiks tulevikus olla edukam alternatiiv vabadusekaotusele kohtueelses menetluses.

Antud töös rakendatakse põhiliselt empiirilist uurimismeetodit. Töö eesmärgi saavutamiseks kasutab autor erinevate uuringute tulemusi, teemaga haakuvaid õiguslaseid artikleid, töö koostamise ajal kehtinud õigusakte ja neid kommenteerivaid allikaid. Tööst ei puudu ka näited Eesti kohtupraktikast. Autor sai elektroonilise valve kohaldamisega seonduvalt infot ankeetküsitluse läbi ka justiitsministeeriumi vanglate osakonna taasühiskonnastamise talitusest.

1. ELEKTROONILISE VALVE OLEMUS

1.1 Elektroonilise valve ajalugu

Elektroonilise valve tehnoloogia juured ulatuvad Dr Ralph Schwitzgebel'i tööle Harvard'i Ülikoolis. 1964. aastal töötas ta välja ühe kilogrammi raskuse raadio telemeetria seadme, mida inimene sai kaasas kanda. Antud seade võimaldas edastada signaale 400 meetri kaugusel olevale vastuvõtjale, mis näitas ekraanil seadme kandja asukohta.¹³

Kuigi Schwitzgebel patenteeris antud seadme 1969. aastal, hakati elektroonilist valvet praktikas kasutama süüdlaste peal alles 1980. aastatel. 1977. aastal hakkas nimelt kohtunik Jack Love Albuquerque linnast New Mexico osariigis uurima võimalust elektroonilise valve seadmete rakendamiseks süüdlastele. Inspiratsiooni selleks sai ta *Spidermani* koomiksi sarjast, kus koomiksikangelasele oli külge pandud seade, mis näitas vaenlasele tema liikumist. Kohtunik suutis veenda elektroonika spetsialisti, Michael Goss'i, disainima ja tootma sobilikku jälitusseadet ning juba 1983. aastal saatiski Love esimese süüdlase elektroonilise valvega koduaresti.¹⁴

Alates 1980. aastatest laienes elektroonilise valve kasutamine kiiresti. USA Rahvuslik Justiitsinstituut oli rahul seadme toimimisega ning teatas, et koduaresti kohaldamine süüdlaste peal on vastuvõetav. Elektroonilise valve kohaldamises nähti eelkõige kasulikku vahendit leevendamaks probleeme kriminaalõigussüsteemis, mis seisnesid vanglate ülerahvastatuses, finantskriisis ja kriminaalhooldussüsteemi toimimise ebaefektiivsuses.¹⁵ 1988. aastaks oli koguni 2300 süüdlast määratud elektroonilise valve alla 32 osariigis. 10 aastat hiljem ehk 1998. aastaks oli elektroonilise järelevalve alla paigutatud juba üle 95 000 süüdlase.¹⁶

Elektroonilise valve laialdane kasutamine Ameerika Ühendriikides oli oluliseks põhjuseks, miks antud alternatiivi hakati kohaldama 1990. aastatest ka Euroopas.¹⁷ Inglismaa ja Wales'i jurisdiktsioonid olid Euroopas esimesed, kes tutvustasid 1989. aastal piloodina elektroonilise valve kohaldamist kautsjoni eest vabastamisel. Neile järgnesid Rootsi ja Holland vastavalt

¹³ M. Black, R. Smith. Electronic Monitoring in the criminal justice system. – Trends & Issues in crime and criminal justice. Australian institute of criminology, No 254, May 2003.

¹⁴ J. Howard. Electronic (radio frequency) and GPS monitored community based supervision programs. Arvutivõrgus: <http://www.johnhoward.ab.ca/pub/pdf/monitorupdate.pdf>, (27.02.2014).

¹⁵ J. Ardley. The theory, development and application of electronic monitoring in Britain. – Internet Journal of Criminology 2005.

¹⁶ J. Howard. Electronic monitoring. Arvutivõrgus: <http://www.johnhoward.ab.ca/pub/A3.htm>, (27.02.2014).

¹⁷ European Committee on crime problems. Draft commentary to recommendation on electronic monitoring. Arvutivõrgus: [http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/PC-CP%20\(2013\)%202%20E%20rev%20Final%2012.04.13%20-%20Commentary.pdf](http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/PC-CP%20(2013)%202%20E%20rev%20Final%2012.04.13%20-%20Commentary.pdf), (26.02.2014).

1994. ja 1995. aastal. Inglismaa, Wales, Rootsi ja Holland olid ka esimesed, kes kohaldasid elektroonilist valvet nii põhikaristusena kui ka näiteks vanglast ennetähtaegselt vabastatuile.¹⁸ Sellest ajast saati kohaldatakse elektroonilist valvet paljudes Euroopa riikides ning kasutusele võtmisest alates on seda riigiti ka laiendatud.¹⁹ 2000. aastatel järgnesid näiteks Portugal, Itaalia, Prantsusmaa, Belgia ja Šotimaa. Saksamaal Hesseni liidumaal tutvustati eksperimendi vormis elektroonilist valvet samuti 2000. aastal.²⁰ Leidnud rakendust Euroopa riikides, tutvustati elektroonilise valve kohaldamist ka 2004. aastal välja antud Rohelises raamatus kriminaalkaristuste ühtlustamise, vastastikuse tunnustamise ja rakendamise kohta Euroopa Liidus.²¹

Ka kohtueelses menetluses on elektroonilisel valvel pikk ajalugu. Juba 1980. aastate lõpus viis Marion County, Indianast, läbi eksperimentaalse programmi seoses elektroonilise valve kasutamisega koduvangistuse korral kohtueelses menetluses nendega, kes ei saanud endale lubada näiteks kautsjoni summa maksmist. Seejuures märkis ta, et kohtuistungit ootamine kodus on vähem piiravam kui kinnipidamine vanglas ja et programm lubab isikul edasi ka tööl käia ja perekonnaga suhelda. Kuna elektroonilise valve kohaldamises kohtueelses menetluses nähti ilmselt mitmeid eeliseid, algatas 1991. aastal Föderaalne Kohtueelne Teenistus ka riikliku kohtueelse koduvangistuse programmi kasutades elektroonilist valvet.²²

Vaadates Euroopa ajalugu, siis Inglismaa ja Wales, nagu eelpool sai välja toodud, kasutavad elektroonilist valvet kohtueelses menetluses 1989. aastast alates, Portugal aga näiteks 2002. aastast ning Šotimaa 2005. aastast alates.²³

Eeltoodu näitab, et kuigi elektrooniline valve kriminaalmenetluses on üsnagi uus alternatiiv vabadusekaotusele, on see kiiresti leidnud rakendust üle maailma. Seejuures on oluline tähele panna, et ajalugu ei piirdu vaid ühe elektroonilise valve kasutusvõimalusega. Antud alternatiivi hakati kriminaalmenetluse erinevates faasides rakendada küllaltki ruttu, mis omakorda annabki põhjuse uurida elektroonilise valve olemust ning põhjendatust põhjalikult.

¹⁸ H.-J. Albrecht. *op. cit.*

¹⁹ I. Wennerberg, S. Pinto. 6th European electronic monitoring conference – analysis of questionnaires. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2009%20Questionnaire%20summary.pdf, (25.02.2014).

²⁰ H.-J. Albrecht. *op. cit.*

²¹ Green Paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union. Brussels, 30.04.2004. COM (2004) 334 final. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0334&rid=1>, (30.03.2014).

²² S. Wiseman. Pretrial detention and the right to be monitored. – The Yale Law Journal, May 2013.

²³ I. Wennerberg, S. Pinto. *op. cit.*

1.2 Elektroonilise valve olemus ja rakendamise võimalused tänapäeva maailmas

Tänaseks on „elektrooniline valve“ kujunenud üldiseks mõisteks, mis hõlmab endas mitmeid tehnoloogiaid ning mida ei saa näha üksiku karistusliigina. Ühest küljest on elektroonilise valve seadmed mõeldud kaugelt süüdlaste jälgimiseks, teisest küljest avaldavad nad aga erinevatel viisidel mõju kurjategijate eludele ning kehtestavad erineva intensiivsusega piiravaid režiime. Tehnoloogia poolest saame rääkida põhiliselt raadiosageduste põhjal ja GPS-põhimõttel töötavast elektroonilisest valvest.²⁴ Esimene neist võimaldab süsteemil kontrollida isiku asukohta teatud ajahetkel (tavaliselt kodus või töökohas), teine aga võimaldab isiku liikumist jälgida ööpäevaringselt²⁵ ning annab seega isiku tegemiste ja käimiste kohta rohkem andmeid. Kuigi kasutusel on ka näiteks hääle-tuvastusel põhinev elektrooniline valve, mille korral isik ei kanna seadet, vaid talle helistatakse ning tuvastatakse asukoht telefoni järgi,²⁶ kohaldatakse seda vähe. Enamasti leiab riikide praktikas rakendust just raadiosageduste põhjal töötav elektrooniline valve.²⁷

Elektroonilise valve tehnoloogiat kasutatakse peamiselt kolmel põhjusel. Kui esineb vajadus isiku kinnipidamiseks, on elektroonilist valvet võimalik kohaldada näiteks koduaresti näol veendumaks süüdlase paiknemises teatud kindlas kohas. Koduaresti kohaldamine elektroonilise valvega on üks esimesi elektroonilise valve kohaldamise viise, mis on siiani jäänud ka kõige populaarsemaks. Lisaks sellele kasutatakse elektroonilist valvet ka kindlustamiseks, et süüdlane peaks kinni talle määratud piirangutest – ei läheks keelatud kohtadesse või läheneks teatud isikutele, näiteks võimalikele kannatanutele või kaas-süüdlastele. Viimasena tuleb märkida, et elektroonilist valvet kohaldatakse ka põhjusel, et võimud saaksid jälgida isikut talle piiranguid kehtestamata.²⁸

Toodud põhjused annavad elektroonilisele valvele kriminaalmenetluses laia kasutusala. Seda rakendatakse nii kohtueelses staadiumis, vanglakaristuse asemel kui ka tingimisi vabastamise korral. Lisaks leiab see kohaldamist ka pärast vanglast vabanemist ning ennetähtaegselt

²⁴ F. Taylor, B. Ariel. Protocol: Electronic Monitoring of Offenders: A Systematic Review of Its Effect on Recidivism in the Criminal Justice System. Arvutivõrgus: http://www.antonioacasella.eu/nume/Taylor_Ariel_Electronic_Monitoring_2012.pdf, (26.02.2014).

²⁵ J. Howard (viide 14).

²⁶ European Committee on crime problems (viide 17).

²⁷ I. Wennerberg, S. Pinto. *op. cit.*

²⁸ M. Black, R. Smith. *op. cit.*

vabastatute puhul.²⁹ Ennetähtaegsel vabastamisel kasutatakse seda tihti koos nii öelda parandusprogrammidega, mille eesmärgiks on kergendada üleminekut vanglast vabadusse.³⁰

Uurides elektroonilise valve programmide kohaldamist erinevate riikide regulatsioonides lähemalt, näeme, et Lääne-Euroopas kasutatakse elektroonilist valvet põhiliselt koduaresti instrumendina, mis tähendab, et süüdlane peab viibima kodus v.a vabal ajal, tööajal või raviprogrammi kohaldamisel. Elektroonilise valve kohaldamise tingimustena nähakse tavaliselt ette sobilikku elukohta, töötavat telefoniliini ning töötamist või õppimist. Tihtipeale on vajalikud ka süüdlase ning temaga koos elavate isikute nõusolekud.³¹ Süüdlase nõusolekus näevad kohtud ja kriminaalhooldusametnikud eelkõige märki isiku pühendumisest ja tahtest nõustuda jälgimise tingimustega.³²

Portugalis ja Prantsusmaal on aga näiteks kannatanute kaitseks eraldi välja töötatud koduvägivallaga seotud projektid, mis võimaldavad jälgida nii kannatanuid kui ka kurjategijaid.³³ Ameerika Ühendriikides kasutatakse elektroonilist valvet mh ka seksuaalkurjategijate jälgimiseks. 2006. aastal võeti 22 osariigis vastu õigusakte seoses seksuaalkurjategijate jälgimise lubamisega GPS-põhimõttel. Vähemalt kuus osariiki on kehtestanud õigusnormid seoses elektroonilise valve määramisega eluks ajaks teatud tüüpi seksuaalkurjategijatele.³⁴

Üldjuhul on raske tuua paralleele, keda elektroonilise valve alla määratakse, sest erinevad programmid on mõeldud erinevat tüüpi süüdlastele. Siiski võib märkida, et *front-door* programme, mis on mõeldud lühivangistuse kandjatele, määratakse tavaliselt väikeste rikkumiste korral. Sel puhul võib rikkumine seisneda näiteks Rootsi alkoholijoobes autojuhtimises. Tõsisemate rikkumiste puhul (nt seksuaalkurjategijate puhul) on elektrooniline valve välistatud või kaalutakse selle määramist karmimate kriteeriumite järgi.³⁵ Vanus, millest alates saab elektroonilist valvet süüdlastele kohaldada, võib samuti riigiti erineda. Kuigi enamikes riikides saab seda rakendada vaid täiskasvanutele, on näiteks Inglismaal, Wales's ning Prantsusmaal eraldi programmid ka alaealistele.³⁶

²⁹ J. Howard (viide 14).

³⁰ H.-J. Albrecht. *op. cit.*

³¹ R. Haverkamp, M. Mayer, R. Levy. *op. cit.*

³² European Committee on crime problems (viide 17).

³³ S. Pinto, M. Nellis. Survey of Electronic Monitoring in Europe: Analysis of Questionnaires 2012. 8th CEP Electronic Monitoring Conference. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/Analysis%20questionnaires%202012.pdf>, (27.02.2014).

³⁴ Tracking Sex Offenders with Electronic Monitoring Technology: Implications and Practical Uses for Law Enforcement. Arvutivõrgus: <http://www.theiacp.org/portals/0/pdfs/TrackingOffenders.pdf>, (4.03.2014).

³⁵ R. Haverkamp, M. Mayer, R. Levy. *op. cit.*

³⁶ I. Wennerberg, S. Pinto. *op. cit.*

Mis puudutab elektroonilise järelevalve haldamist, siis paljudes riikides (nt Belgias, Saksamaal, Hollandis, Šveitsis ning Türgis) tegelevad sellega kriminaalhooldusteenistused. Prantsusmaal haldab seda aga vanglateenistus ning Itaalias on sel puhul pädevus antud hoopiski siseministeeriumile. Inglismaal on küll üldine juhtimine avaliku võimu käes, kuid elektroonilist valvet rakendavad teenistusliku lepingu alusel eraettevõtted.³⁷ Rootsi regulatsiooni osas on oluline mainida, et süüdlastelt, kellele valvet kohaldatakse, nõutakse ka väikest tasu seadmete rendi eest päevas. Antud raha läheb kannatanute kompensatsiooni fondi.³⁸

Märkimisväärne on ka asjaolu, et osades riikides (nt Inglismaal, Šotimaal, Prantsusmaal, Hollandis, Rootsis) teatatakse süüdlase elektroonilise valve alla määramisest kannatanule.³⁹ Selline regulatsioon on autori arvates põhjendatud ja oluline eelkõige nendel puhkudel, kui elektroonilise valve alla paigutatakse isik, kes on sooritanud kannatanu suhtes isikuvastase kuriteo ning seda põhjusel, et võrreldes vanglaga on elektrooniline valve kahtlemata leebem variant ning kannatanu suhtes vähem turvalisem.

Elektroonilise valve kohaldamisel rakendatakse ka erinevaid sotsiaalseid meetmeid süüdlaste rehabiliteerimiseks. Luksemburgis näiteks võimaldatakse süüdlastele psühholoogilist ja terapeutilist tuge ja sotsiaalset nõu, Šveitsis võimaldatakse lisaks sotsiaalsele abile ka alkoholivastast ravi ning psühhoteraapiat. Erinevaid sotsiaalseid meetmeid ja toetusprogramme koos elektroonilise valvega kohaldatakse Euroopa riikides veel näiteks Soomes, Rootsis, Prantsusmaal, Norras ja ka Eestis.⁴⁰ Siinkohal tuleb märkida, et Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee poolt liikmesriikidele välja antud soovitusel kriminaalhoolduse kohta on samuti kirjas, et elektroonilist valvet tuleb kohaldada rehabilitatsiooni soodustamiseks ning proportsionis kuriteo tõsiduse ning ühiskonna turvalisuse riskidega.⁴¹ Eeltoodu kohaselt ei pruugi elektroonilise valve kohaldamine seisneda vaid süüdlase jälgimises ja kontrollimises. Paljud riigid kasutavad elektroonilist valvet koostöös kriminaalhoolduse ning erinevate abiprogrammidega, et võimaldada süüdlasel seaduskuulekalt ühiskonda reintegreeruda.

³⁷ European Committee on crime problems (viide 17).

³⁸ M. Nellis, D. Vanhaelemesch. Towards a Gold Standard in The Practice of Electronic Monitoring. 8th CEP Electronic Monitoring Conference Report. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Final-report-EM2012.pdf, (3.03.2014).

³⁹ I. Wennerberg, S. Pinto. *op. cit.*

⁴⁰ S. Pinto, M. Nellis. *op. cit.*

⁴¹ Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules. Arvutivõrgus: [http://www.cepprobation.org/uploaded_files/CMRec\(2010\)1E.pdf](http://www.cepprobation.org/uploaded_files/CMRec(2010)1E.pdf), (18.02.2014).

Eelnev näitab, et elektroonilise valve rakendamise võimalusi tänapäeva maailmas on mitmeid. Elektroonilist valvet kohaldatakse kriminaalmenetluse erinevates etappides erinevate programmide raames ning teatud tingimuste täitmisel. Märkimist vajab asjaolu, et antud alternatiivi kohaldamise praktika võib riikides oluliselt erineda, sest riigiti on elektroonilise valve kasutamine õiguslikult erinevalt reguleeritud.

1.3 Elektroonilise valve koht Eesti kriminaalhooldussüsteemis

1.3.1 Kriminaalhooldus Eestis

Kriminaalhooldussüsteem on praktikas kõigi olulisemate vabadusekaotuse alternatiivide rakendatavuse hädavajalikuks tingimuseks⁴² ning seda ka elektroonilise valve kohaldamise puhul. Järgnevalt keskendub töö autor kriminaalhoolduse olemusele lähemalt, et mõista antud süsteemi toimimist ja kriminaalhooldaja töö tausta.

Eesti kriminaalhooldussüsteem rakendus 1. mail 1998. aastal. Kriminaalhoolduse põhieesmärk on muuta ühiskond turvalisemaks, rakendades alternatiive vangistusele. Selline eesmärk tugineb eeldusele, et kuriteo sooritanud inimese võib jätta vabadusse, kui lisaks järelevalvele tema üle tehakse ka tööd tema kriminogeense käitumise muutmiseks.⁴³ Kriminaalhoolduse töö koosneb seega kahest vastandlikust poolst: ühelt poolt järelevalve kriminaalhooldusaluse üle ning teiselt poolt tema sotsiaalse kohandumise soodustamine taasühiskonnastavate tegevuste kaudu.⁴⁴

Kriminaalhoolduse peamiseks ülesandeks on kohtu ning prokuratuuri poolt kriminaalhooldusalustele määratud karistuste elluviimine. Selle ülesande täitmiseks tagab kriminaalhooldus sellise kontrolli, mis on vajalik kriminaalhoolduse elluviimiseks ning ühiskonna turvalisuse kaitsmiseks. Lisaks toetatakse ja motiveeritakse õigusrikkujat elama õiguskuulekalt juhendades ning abistades õiguskuulekaks käitumiseks vajalikku isiksuslikku, sotsiaalset, kutselist ja hariduslikku arengut.⁴⁵

Kriminaalhooldusalune on mittevabatahtlik klient (sundklient), mis sisuliselt tähendab isikut, kes ei ole otsinud abi ise, vaid on määratud kriminaalhooldusametniku järelevalve alla

⁴² J. Sootak, P. Pikamäe (viide 3), lk 59.

⁴³ Kriminaalhooldus. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41432>, (12.02.2014).

⁴⁴ A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2012. Tallinn: Justiitsministeerium 2013, lk 109.

⁴⁵ Kriminaalhoolduse standardid. Tallinn 2011. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=53802/Kriminaalhoolduse+standardid+2011.pdf>, (27.02.2014).

sundkorras, kohtuniku või prokuröri otsuse alusel.⁴⁶ Kriminaalhooldusaluseks võib näiteks olla: isik, kelle vangistus on (osaliselt) asendatud kriminaalhooldusega; isik, kes on ennetähtaegselt vangistusest vabastatud; isik, kelle vangistus on asendatud üldkasuliku tööga või elektroonilise valvega; isik, kes on pärast vangistuse ärakandmist määratud karistusjärgsele käitumiskontrollile või isik, kelle vahistamine on asendatud elektroonilise valvega. Ka alaealine saab olla kriminaalhooldusalune, kui ta on kohtu otsuse alusel karistusest vabastatud ja määratud kriminaalhooldusele tema käitumise mõjutamiseks.⁴⁷

Kriminaalhooldaja tööks on kriminaalhoolduse kestel kohtuotsuses märgitud kohustuste täitmise järele valvamine, hooldusaluse nõustamine nende kohustuste täitmisel ning tema abistamine ühiskonnaga kohanemisel.⁴⁸ Kriminaalhooldusametnik teeb koostööd ka pereliikmetega, eraisikutega ning vabatahtlikega ja teiste sotsiaalabi pakkuvate organisatsioonidega, kui see aitab kaasa kriminaalhoolduse eesmärkide saavutamisele. Kriminaalhooldustöös kasutatakse individuaal- ja grupitöö meetodeid ning sotsiaalprogrammidesse või erialaspetsialisti nõustamisele suunamist. Sotsiaalprogrammide all mõeldakse justiitsministeeriumi poolt aktsepteeritud ja kindlate riskifaktorite maandamisele suunatud tegevuste kogumit, nt liiklusohutusprogramm, sotsiaalsete oskuste arendamise programm.⁴⁹

Kriminaalhooldusseaduse⁵⁰ (edasipidi KrHS) § 26 lg 2 kohaselt osutab kriminaalhooldaja kriminaalhooldusalusele katseaja jooksul abi töö, õppimis- ja elukoha leidmisel, samuti teiste isiklike probleemide lahendamisel. Kriminaalhooldaja peab soodustama ka kriminaalhooldusaluse võimet igapäevases elus iseseisvalt toime tulla ning kriminaalhoolduse teostamisel austama kriminaalhooldusaluse väärikust (KrHS § 26 lg-d 3, 4). Kui kohus on määranud kriminaalhooldusalusele kohustuse mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume, on kriminaalhooldajal õigus ka kontrollida kriminaalhooldusalust ning tuvastada alkoholi ja narkootikumide tarvitamine (KrHS § 26¹ lg 1). Eelnev näitab, et kriminaalhoolduse toimimises on oluline roll kriminaalhooldajal, kelle töö põhineb nii süüdlase järelevalve kohaldamises kui ka süüdlase iseseisva ja seadusekuuleka toimetuleku soodustamises.

Kaasaegne paindlik sanktsioonisüsteem on aga kujundanud olukorra, kus kriminaalhooldusametniku roll on kaugelt suurem kui üksnes kriminaalhoolduse täideviimine.

⁴⁶ T. Maurer. Kes on kriminaalhooldusalused? – Eesti kriminaalhoolduse esimesed aastad 1998-2004. Tallinn: Justiitsministeerium 2004, lk 32.

⁴⁷ Kriminaalhooldusalune. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/43618>, (12.02.2014).

⁴⁸ A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2010. Tallinn: Justiitsministeerium 2011, lk 133.

⁴⁹ Kriminaalhoolduse standardid (viide 45).

⁵⁰ Kriminaalhooldusseadus – RT I, 20.12.2012,11.

Vabadusekaotuse alternatiividele orienteeritud sanktsioonisüsteem sisaldab mitmeid väga erinevaid karistusi, mille eduka rakendamise kõige olulisemaks eelduseks on igale süüdlasele kohase karistusliigi leidmine. Viimane eeldab aga äärmiselt põhjalikku eeltööd, mis sisaldab nii süüdimõistetu elulooliste andmete, sotsiaalse tausta, majandusliku olukorra ja teda kuriteole tõuganud asjaolude väljaselgitamist kui ka süüdlase sotsiaal-psühholoogilise prognoosi määramist. Kriminaalhooldusametniku töö kohtu abistamises karistuse mõistmisel realiseerub kohtule esitatavas kohtueelses ettekandes. Kohtueelse ettekande eesmärk on süüdlase sotsiaalne analüüs ning võimalike vabadusekaotuse alternatiivide väljapakumine.⁵¹

Kriminaalhoolduse viivitamatu rakendamine on võtmetähtsusega edasise kriminaalhoolduse eduka kulgemise osas. Võimalikult varane kontakt karistatuga võimaldab ühelt poolt ennetada võimalikku riskikäitumist ja kaitsta ühiskonna liikmeid, teisalt on võimalik nõustada ja seeläbi aidata kriminaalhooldusalust temale määratud kohustuste täitmisel.⁵² Kokkuvõttes on kriminaalhooldussüsteemi toimimine kahtlemata ühiskonnas vajalik kuritegevusega võitlemiseks ning seda soodustavate asjaolude vältimiseks ning kindlasti omab see olulist rolli ka elektroonilise valve edukaks toimimiseks.

1.3.2 Elektroonilise valve kohaldamise võimalused ja tingimused Eestis

Elektroonilist valvet kohaldatakse Eestis alates 2007. aasta maist. 2011. aastal jõustunud seadusemuudatuste kohaselt rakendamise võimalusi laiendati⁵³ ning tänaseks on võimalik elektroonilist valvet kohaldada kriminaalmenetluse erinevates etappides ka Eestis.

Põhiliselt kasutatakse seda vangistusest tingimisi ennetähtaegsel vabastamisel KarS⁵⁴ § 76 alusel. Siinkohal on oluline märkida, et ennetähtaegse vabanemise eeldusena ärakantava karistusaja kestus sõltub sellest, kas süüdlane nõustub enda allutamiselega elektroonilisele valvele või mitte. KarS § 76 lõigete 1 ja 2 kohaselt on nõutava ärakantava karistusaja kestus lühem, kui süüdlane nõustub ennetähtaegse vabanemise järel enda suhtes elektroonilise järelevalve kohaldamisega. Elektroonilise valve rakendamine võimaldab süüdlase vabastamise lühema karistusaja ärakandmise järel põhjusel, et valveseadet vahendusel jääb ta ka pärast vabastamist pideva jälgimise alla.⁵⁵ Teise astme kuriteo või esimese astme kuriteo

⁵¹ J. Sootak, P. Pikamäe (viide 3), lk 63-64.

⁵² Kriminaalhoolduse standardid (viide 45).

⁵³ Elektrooniline valve. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/50116>, (17.02.2014).

⁵⁴ Karistusseadustik – RT I, 14.01.2014, 10.

⁵⁵ P. Pikamäe. KarS § 76/3.1.3. – J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.

ettevaatamatus toimepanemises süüdimõistetud isiku võib kohus katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastada elektroonilisele valvele, kui süüdimõistetud on ära kandnud vähemalt ühe kolmandiku mõistetud karistusajast, kuid mitte vähem kui kuus kuud (KarS § 76 lg 1 p 1). Esimese astme kuriteo tahtlikus toimepanemises süüdimõistetud isiku võib kohus aga katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastada elektroonilisele valvele, kui süüdimõistetud on tegelikult ära kandnud vähemalt poole mõistetud karistusajast (KarS § 76 lg 2 p 1). Arvestada tuleb sellega, et katseajaga tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise otsustab siiski kohus ning arvestab seejuures kuriteo toimepanemise asjaolusid, süüdimõistetud isikut, varasemat elukäiku ning käitumist karistuse kandmise ajal, samuti tema elutingimusi ja neid tagajärgi, mida võib süüdimõistetule kaasa tuua tingimisi enne tähtaega karistustest vabastamine (KarS § 76 lg 3). Kõigi nimetatud tegurite osas saab kohus info vangla poolt kinnipeetava kohta tehtud iseloomustusest. Lisaks kuulab kohus ära ka prokuröri arvamuse. Praktikast lähtub prokuratuur oma hinnangu andmisel teatud juhtudel ja teatud osas ka kinnipeetava käitumisest ja koostööst eeluurimise ajal.⁵⁶ Kokkuvõttes peab kohtul tekkima veendumus, et elektroonilise valve rakendamine on kinnipeetava puhul tulemuslik.⁵⁷

Alates 2011. aastast saab elektroonilist valvet kasutada ka vahistamise ning kuni kuuekuulise vangistuse asemel. Lisaks on võimalik kriminaalhoolduse tingimuste rikkumisel määrata seda lisakaristusena.⁵⁸ Viimast ei saa kohus määrata isiku suhtes tingimisi vangistust mõistes, vaid alles siis, kui isik on rikkunud kriminaalhoolduse tingimusi ja kriminaalhooldaja on pöördunud ettekandega kohtu poole.⁵⁹

Eestis kirjeldab elektroonilise valve olemust KarS § 75¹ lg 1, mille kohaselt on tegu süüdimõistetule kohtu poolt määratud tähtajaks pandud kohustusega alluda liikumisvabaduse piirangute täitmise kontrollimisele elektroonilise seadme abil, mis on kinnitatud süüdimõistetud keha külge ning mille abil on võimalik kindlaks määrata süüdimõistetud asukoht. Kuna elektroonilise valvega antakse riigile aktiivne ja laialdane õigus sekkuda isiku perekonna- ja eraellu (PS § 26), on vajalik ka süüdlase eelnev nõusolek.⁶⁰ Oluline on märkida, et kui süüdimõistetud võtab enne elektroonilise valve tähtaja lõppemist tagasi elektroonilise

⁵⁶ K.-C. Kruusmaa, J. Salla. Ennetähtaegse vabastamise regulatsiooni ja praktika analüüs. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüs nr 1/2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58489/Ennet%E4htaegse+vabastamise+anal%FC%FCs+1-2013.pdf>, (20.03.2014).

⁵⁷ TrtRnKm 1-12-1215, 23.12.2013.

⁵⁸ A. Ahven, A. Kruusement. Elektroonilise valve kohaldamine. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüs nr 2/2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58509/Elektroonilise+valve+kohaldamine+2-2013.pdf>, (20.01.2014).

⁵⁹ A. Ahven jt (viide 44), lk 115.

⁶⁰ P. Pikamäe. KarS § 75¹ / 1. – J. Sootak, P. Pikamäe (viide 55).

valve kohaldamise nõusoleku, pöörab kohus vastavalt KarS § 75¹ lg-le 6 kandmata jäänud karistuse osa kriminaalhooldusametniku ettekande alusel täitmisele.

Teatud juhtudel teavitatakse ka Eesti õiguskorras kannatanuid elektroonilise valve kohaldamisest. Kuna kannatanute teavitamise osas elektroonilise järelevalvega seoses erisusi pole, tuleb neid teavitada kriminaalhoolduse standardite kohaselt juhul, kui kriminaalhooldusaluse suhtes on kohaldatud lähenemiskeeldu, kriminaalhooldusalust on karistatud raske isikuvastase kuriteo eest või kui kriminaalhooldusalust on karistatud konkreetse isiku vastu suunatud seksuaalkuriteo eest.⁶¹

Elektroonilise valve tähtaja võib Eesti regulatsiooni kohaselt määrata ühest kuust kuni kaheteistkümne kuuni ning tähtaeg hakkab seejuures kulgema päevast, kui elektroonilise valve seade kinnitatakse süüdimõistetu keha külge (KarS § 75¹ lg-d 3,4). Vastavalt KarS § 75¹ lg-le 5 võib kohus ka kriminaalhooldaja ettekande alusel pikendada või lühendada süüdimõistetule esialgselt määratud tähtaega, kuid arvestada tuleb tähtaja piiranguga. Elektroonilise valve tähtaja lühendamine võib näiteks kõne alla tulla, kui kriminaalhooldusalune on raskelt haigestunud või tal on ilmnunud erakorralised isiklikud või perekondlikud asjaolud ning elektroonilise valve kohustuse edasine täitmine ei ole võimalik või otstarbekas.⁶² Tähtaja pikendamist nõutakse praktikas enamasti siis, kui hooldusalune rikub ajakava (mitte jämedad rikkumised).⁶³

KarS § 75¹ lg 2 kohaselt määrab kohus vajaduse korral enne elektroonilise valve kohaldamist süüdimõistetule ka tervisekontrolli, mille eesmärgiks on selgitada, kas süüdimõistetu tervises seisund võimaldab tema allutamist elektroonilisele valvele. Praktikas ei ole seda sätet enne elektroonilise valve alla määramist kuigivõrd kasutatud. Küll aga on tervises seisund mõnel juhul olnud oluline elektroonilise valve ajal, kui süüdimõistetu tervis on kas halvenenud või vajanud täiendavaid uuringuid ja elektrooniline valve on liikumispriirangute tõttu osutunud takistuseks uuringute läbiviimisel ja ravis.⁶⁴

Elektroonilise valve paigaldamise oluliseks tehniliseks tingimuseks on elukoha sobivus.⁶⁵ Kriminaalhooldusosakonna pädevuses on nimelt arvamuse andmine nii süüdimõistetu vangistusest tingimisi ennetähtaegse vabastamise kohta kui ka kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetu elukohas elektroonilise valve kohaldamise võimalikkuse kohta.⁶⁶ Seadmete

⁶¹ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

⁶² Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. § 21 lg 1. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

⁶³ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

⁶⁴ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

⁶⁵ M. Põbo. Vangide arvu vähendamise tagamaad. – *Juridica X/2011.*

⁶⁶ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. § 2 p-d 1, 1¹. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

paigaldamiseks peavad olema täidetud vähemalt järgmised tingimused: 1) kahtlustataval, süüdistataval või süüdimõistetul peab olema seaduslik alus elukoha kasutamiseks või elukoha omaniku kirjalik nõusolek selleks; 2) elukohas peab olema tagatud elektrienergiaga varustus; 3) elukoht peab asuma GSM-i (globaalne mobiilsidesüsteem) levialas ning 4) kohas elavad täisealised isikud peavad olema nõus elektroonilise valve seadmete paigaldamisega ja andma selle kohta allkirja. Elektroonilise valve seadmeid ei paigaldata elukohta, mille üldine seisukord seda ei võimalda, samuti juhul, kui puudub elukoha lukustamise võimalus.⁶⁷ Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüsis nr 2/2013 on toodud välja probleemkohana, et lühiajalise vangistuse asendamisel elektroonilise valvega ei nõua KarS § 69¹ enne kohtulahendi tegemist isiku elukoha kontrollimist nagu seda näeb ette KrMS § 137¹ lg 3 vahistamise asendamisel elektroonilise valvega. Võimaliku lahendusena nähakse ette KarS § 69¹ täiendamist, et kohus enne elektroonilise valve määramist esitaks kriminaalhooldusametnikule järelepärimise isiku elukoha sobivuse kontrollimiseks.⁶⁸ Kuna vahistamise asendamisel elektroonilise valvega on toodud välja elukoha kontrollimisnõue, jääb autorile samuti selgusetuks, miks vangistuse asendamisel sellist nõuet regulatsioonis pole. Kuigi justiitsministri määruses “Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord” on toodud välja elukoha sobivuse nõue, võiksid selguse mõttes kõik regulatsioonid seoses elektroonilise valve kohaldamisega sisaldada antud nõuet.

Eelnev töö välja, et Eestis saab elektroonilist valvet kohaldada ennetähtaegselt vabanenutele, lühiajalise vangistuse ning vahistamisel asemel ja lisakohustusena käitumiskontrolli kontrollnõuete mittejärgimisel. Nagu enamikes teistes riikides on ka Eestis elektroonilise valve paigaldamiseks vajalik kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetu nõusolek ning elukoha sobivus.

1.3.3 Elektroonilise valve seadmed

Elektroonilise valve tehnika valib kriminaalhooldaja hooldusaluse isiku järgi. Võimalik on rakendada koduvalveseadmeid ja aktiivjälgimisseadmeid.⁶⁹ Seadmete liigid on eraldi välja toodud justiitsministri 22.02.2007 määruses nr 15 „Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord“⁷⁰ (edaspidi määrus). Antud määruse § 9 lg 1 kohaselt kasutatakse elektroonilise valve

⁶⁷ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. § 5¹ lg-d 2, 3. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

⁶⁸ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

⁶⁹ Elektrooniline valve (viide 53).

⁷⁰ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

kohaldamisel järgmisi seadmeid, mida on võimalik määruse kohaselt ka omavahel vahetada või kombineerida:

- 1) kriminaalhooldusaluse jala külge ühekordselt kasutatava võruga kinnitatavat seadet, mis peab sidet koduvalveseadmega või asukohamääramist võimaldava seadmega;
- 2) koduvalveseadet – lokaalset seireseadet, mis paigaldatakse kriminaalhooldusaluse elukohta või mõnda teise kohta, kus kriminaalhooldusalune peab viibima, või kohta, kus ta ei tohi viibida;
- 3) GPS-jälgimisseadet – aktiivjälgimisseadet, mis võimaldab kindlaks teha kriminaalhooldusaluse asukoha reaalsajas. GPS-jälgimisseade võib koosneda ühest või mitmest osast ning mitmeosalise seadme korral võidakse paigaldada üks osa kriminaalhooldusaluse jala külge ning teine osa elukohta (koduvalveseade) või on teine osa kaasaskantav.

Koduvalveseadmete puhul toimub jalavõru ja koduseadme suhtlemine omavahel raadioside kaudu. Koduseade edastab informatsiooni keskarvutisse, kust kriminaalhooldusametnik seda näeb. Koduvalveseade fikseerib kõik jalavõru lahkumised ja saabumised ning teavitab keskust koheselt vales ajas liikumistest ning samuti probleemidest jalavõru või koduseadme endaga. Aktiivjälgimissüsteem töötab aga GPS-põhimõttel ning seda toetab mobiilne positsioneerimine juhtudeks, kus GPS levi puudub. Aktiivjälgimissüsteemi kasutamise korral on võimalik kehtestada isikule lisaks kellaajalistele piirangutele ka teatud asukohtadesse lubatud või keelatud tsoone.⁷¹

Eeltoodust nähtub, et Eestis on võimalik kasutada nii raadiosageduste põhjal kui ka GPS-põhimõttel töötavaid elektroonilise valve seadmeid. GPS-jälgimisseadmed võeti aga kasutusele märksa hiljem – 2011. aasta algusest.⁷² Üldjuhul kasutatakse Eesti praktikas võimalust seadmeid vastavalt vajadusele vahetada. Kui suuremal osal elektroonilise valve ajast on hooldusalusel koduvalveseade koos sinna juurde kuuluva jalavõruga, siis näiteks ajaks, mil hooldusalune peab seoses tööga teise Eestimaa otsa sõitma, vahetatakse seade välja GPS-seadme vastu, et tagada isiku üle veelgi parem järelevalve. Pikema perioodi vältel kasutatakse GPS-seadmeid vaid kõrgohdlikuks hinnatud hooldusaluste puhul.⁷³

⁷¹ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

⁷² K. Tamm, A. Kruusement. Elektroonilise valvega lähenemiskeelu kohaldamise analüüs. Kriminaalpoliitika analüüs nr 2/2012. Justiitsministeerium. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56473/ELEKTROONILISE+VALVEGA+L%C4HENE+MISKEELU+KOHALDAMISE+ANAL%D0%DC%DCS.+Justiitsministeerium.+2012.pdf>, (25.02.2014).

⁷³ LISA I. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

1.3.4 Elektroonilise valve täitmine

Elektroonilise valve kohaldamisel ja täitmisel on oluline roll kriminaalhooldusosakonnal, sest just kriminaalhooldusosakonna poolt tagatakse elektroonilise valve täitmine ning elektroonilise valve kohustuse täitmise üle järelevalve teostamine (määruse § 2 p-d 2, 3).

Elektroonilise valve täitmiseks nimetab kriminaalhooldusosakonna juhataja jõustunud kohtulahendi saamisel kriminaalhooldusalusele kriminaalhooldusametniku (määruse § 6 lg 1), kes esimesel kohtumisel kriminaalhooldusalusega peab veenduma, et kriminaalhooldusalune on nõus elektroonilise valve kohaldamisega ning selgitama kriminaalhooldusalusele elektroonilise valve eesmärki ja tingimusi ning kontrollimise meetodeid ja sagedust. Ta peab koostama koos kriminaalhooldusalusega elektroonilise valve kohaldamise ajakava vähemalt kümnepäevaseks ajavahemikuks ning seejuures selgitama probleemidest teavitamise korda ning elektroonilisest valvest kõrvalehoidmise tagajärgi. Kriminaalhooldusalusele tuleb teatavaks teha elektroonilise valve seadme eemaldamise, lõhkumise või rikkumise tagajärjed ning vastutuse rahaline määr, mille kohta võetakse ka seadmete paigaldamise ajal allkiri. Oluline on ka kriminaalhooldusametniku selgitamiskohustus seoses sellega, mida kriminaalhooldusaluselt kontrollnõuete ja temale pandud kohustuste täitmisel oodatakse ning millised on kontrollnõuete rikkumise ja kohustuste täitmata jätmise tagajärjed (määruse § 7 lg 1). Kontrollnõueteena võib välja tuua näiteks kriminaalhooldusosakonda registreerimisele ilmumise, kohtu poolt määratud elukohas elamise ja dokumentide esitamise nõude kohustuste täitmise kohta.⁷⁴

Kohtul on võimalik elektroonilise valve ajaks määrata ka lisakohustusi. Peaaegu kõikidele elektroonilise valve alla määratud isikutele on pandud kohustus mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume ning otsida endale määratud ajaks töökoht. Valdavat enamikku hõlmab ka kohustus mitte suhelda kohtu määratud isikutega ja osaleda sotsiaalprogrammis või alluda eelneval nõusolekul ravile.⁷⁵ Eeltoodu näitab, et elektroonilise valve kohaldamisel pannakse rõhku isiku kriminogeense käitumise muutmisele, distsiplineerimisele ning rehabiliteerimisele. Nii kontrollnõuded kui ka lisakohustused on autori arvates kindlasti põhjendatud ja vajalikud, et isik saaks ühiskonnas seadusekuulekana hakkama.

Kriminaalhooldusametnik võib elektroonilise valve kohustuste täitmist ka igal ajal kontrollida. Tal on õigus näiteks kriminaalhooldusaluse kontrollimiseks külastada kriminaalhooldusaluse elu- ja töökohta või kooli ja sinna helistada igal ajal, sealhulgas öisel

⁷⁴ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

⁷⁵ A. Ahven jt (viide 44), lk 114.

ajal. Kontrollkülastusest ei teatata seejuures kriminaalhooldusalusele ette, välja arvatud öisel ajal (määruse § 18 lg-d 1, 2). Asjaolu, et ametnik võib ka ise hooldusalust isiklikult külastada ning kontrollida, distsiplineerib hooldusalust autori arvates veelgi ning sunnib teda elektroonilise valvega seotud kohustusi nõuetele vastavalt järgima.

Elektroonilise valve ajakava koostab kriminaalhooldusametnik arvestades võimaluse korral kriminaalhooldusaluse tavapärast elukorraldust ja soove (määruse § 8 lg 1). Seejuures peab ajakavas olema mh fikseeritud minutilise täpsusega töö, õppimise või muu regulaarse tegevuse algus ja lõpp ning lõunavaheaeg ning minutilise täpsusega ka aeg igapäevaseks elukohast lahkumiseks ja elukohta saabumiseks (määruse § 8 lg 3 p-d 1, 2). Üksi elavale kriminaalhooldusalusele on ajakavas võimaldatud aeg näiteks toidu ja muu elamiseks vajaliku muretsemiseks ning kriminaalhooldusalusele, kes otsib tööd, on võimaldatud aeg töotsinguteks või Eesti Töötukassas registreerimas käimiseks (määruse § 8 lg 3 p-d 4, 5). Ajakava sisaldab ka kriminaalhooldusametniku juures registreerimas käimiseks ettenähtud aega ning muuks kriminaalhooldusametniku poolt lubatud tegevuseks ettenähtud aega (määruse § 8 lg 3 p-d 6, 7). Eeltoodut arvesse võttes lubab Eesti regulatsioon kohaldada autori arvates paindlikke ajakavasid hooldusalustele ning võimaldab nii tööl edasi käia kui ka tööd otsida.

Uurides elektroonilise valve täitmist, ei saa tähelepanuta jätta kohustuste rikkumise regulatsiooni. Autor toob järgnevalt välja, milles rikkumine valve all oleku ajal võib seisneda ning millised tagajärjed sellele võivad järgneda.

Kohustuste rikkumise regulatsioon on toodud välja samuti justiitsministri määruses. Antud määruse § 14 lg 1 kohaselt seisneb kohustuse jäme rikkumine järgnevas: jalavõru eemaldamine kinnitusklambri avamise, klambri või rihma või seadme lõhkumise teel või muul viisil; jalavõruseadme signaali järeletegemine või järeletegemise katse; koduvalveseadme lõhkumine või koduvalveseadme signaali järeletegemine või järeletegemise katse; kriminaalhooldusaluse lahkumine elukohast sooviga edaspidi mitte alluda elektroonilise valve kohustusele ning GPS-jälgimisseadme kasutamise korral tahtlik sisenemine keelatud tsooni ja sealt lahkumise korralduse eiramine. Elektroonilise valve nõuete rikkumiseks loetakse ajakavast kõrvalekaldumist, sealhulgas ilma mõjuva põhjuseta varasemat elukohta jõudmist ning GPS-jälgimisseadme kasutamise korral tsooni kohta kehtestatud nõuete rikkumist (määruse § 14 lg 2).

Teatud juhtumitel aga mittereeglitepärast käitumist nõuete rikkumiseks ei loeta. Määruse § 14 lg 3 järgi ei loeta rikkumiseks juhtumeid: 1) kui kriminaalhooldusalune informeerib

varasemast saabumisest või hilinemisest või GPS-jälgimisseadme tsooni nõuete rikkumisest valveametnikku eelnevalt ja kriminaalhooldusametnik nõustub varasema saabumise või hilinemise või GPS-jälgimisseadme tsooni nõuete rikkumise põhjusega; 2) kui kriminaalhooldusalune informeerib erakorralise juhtumi puhul selle toimumisest valveametnikku kohe ning kriminaalhooldusametnik nõustub sellega; 3) kui valveametnikule teatatakse elektrikatkestusest või muust elektroonilise valve seadmete tehnilisest rikkest, mida ei ole põhjustanud kriminaalhooldusalune.

Eeltoodud erandid on töö autori arvates igati põhjendatud, kui erandolukorrast on valveametnikule nõuetekohaselt teavitatud ning põhjus, mis ei pruugi tuleneda kriminaalhooldusalusest, on teada. Täpsustamist vajab siiski kolmas punkt seoses elektrikatkestusest teatamisega, sest antud sätte põhjal jääb arusaamatuks, kas mitteteatamine elektrikatkestustest oleks rikkumine, kui see toimuks näiteks öösel, kui valvealune magab ning seetõttu elektrikatkestusest ei teata. Kui elektroonilise järelevalve süsteemi tuleb häire elektrikatkestuse kohta, võtab kriminaalhooldusametnik hooldusaluselt juhtunu kohta selgituse ja kui hooldusalune kirjutab, et ta magas ja elektrikatkestusest midagi ei tea, uurib kriminaalhooldusametnik esimesel võimalusel võrguettevõttest huvialuse piirkonna elektrikatkestuste kohta. Kui võrguettevõtte kinnitab, et nimetatud piirkonnas esines sel hetkel elektrikatkestusi, siis hooldusaluse suhtes sanktsioone ei järgne.⁷⁶ Siinkohal uuris autor justiitsministeeriumi vanglate osakonna taasühiskonnastamise talitusest, kas on ette tulnud neile teadaolevalt ka juhtumeid, kus kriminaalhooldusalune on ise tekitanud elektrikatkestuse. Selliseid juhtumeid praktikas teadaolevalt pole olnud. Nende esinemise korral tuleks aga vaadata konkreetse juhtumi asjaolusid, et hinnata, kas tegu oleks jämeda rikkumisega või mitte.⁷⁷

Seoses rikkumise tagajärgedega, saame eristada kriminaalhooldusametniku ning valveametniku pädevust. Valveametnik reageerib rikkumisele viivitamata ning otsustab sõltuvalt rikkumise raskusest ja lähtudes kriminaalhooldusaluse ohtlikkusest rikkumisele reageerimise viisi. Selgitamiseks välja rikkumise asjaolusid, helistab ta kõigepealt koduvalveseadme numbril või kriminaalhooldusaluse isiklikul või muul telefoninumbri, kuid vajaduse ja võimaluse korral teeb ka kontrollkülastuse kriminaalhooldusaluse elu- või töökohta (määruse § 15 lg-d 1-3). Määruse § 16 lg 1 ja 2 kohaselt võib helistamise korral valveametnik teha kriminaalhooldusalusele suulise märkuse rikkumise kohta, kuid kontrollkülastuse korral võib ta võtta ka kriminaalhooldusaluselt kirjaliku seletuse ja teha

⁷⁶ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

⁷⁷ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

suulise või kirjaliku hoiatuse. Helistamise või kontrollkülastuse korral võib valveametnik kohustada kriminaalhooldusalust: jätkama elektroonilise valve kohustust ajakava järgi; võtma ühendust kriminaalhooldusametnikuga või ilmuma kriminaalhooldusametniku vastuvõtule rikkumise asjaolude täiendavaks selgitamiseks; GPS-jälgimisseadme kasutamise korral lahkuma keelatud tsoonist või sisenema kohustuslikku või lubatud tsooni (määruse § 16 lg 3). Jämeda rikkumise või muude oluliste asjaolude ilmnemisel teavitab ta rikkumisest kriminaalhooldusametnikku, kuid vajaduse korral informeerib ka politseid (määruse § 16 lg 4).

Kui eelnev käis valveametniku pädevuse kohta, siis järgnevalt toob autor välja kriminaalhooldusametniku pädevuse. Vastavalt määruse § 20 lg-le 1 võib kriminaalhooldusametnik kohustuse rikkumise korral: 1) teha kriminaalhooldusalusele suulise või kirjaliku hoiatuse; 2) muuta sagedasemaks registreerimiskohustuse täitmise; 3) koostada kohtule erakorralise ettekande koos ettepanekuga pöörata kandmata jäänud karistuse osa või asendatud vangistus täitmisele või asendada elektrooniline valve vahistamisega; 4) juhul kui kriminaalhooldusalune, kelle vahistamine on asendatud elektroonilise valvega, paneb toime rikkumise, teavitab kriminaalhooldusametnik rikkumisest prokuröri enne kohtule erakorralise ettekande esitamist. Prokuröri teavitamise eesmärgiks on siinkohal prokuröri kursishoidmine toimuvaga.⁷⁸

Nõuete rikkumise korral võetava meetme otsustab kriminaalhooldusametnik rikkumise raskuse ja selle esinemise sageduse alusel, samuti arvestades kriminaalhooldusaluse seletust ja käitumist enne ja pärast rikkumise toimepanemist (määruse § 20 lg 2). Erakorralise ettekande on kriminaalhooldusametnik aga kohustatud koostama juhul, kui kriminaalhooldusalune on korduvalt rikkunud elektroonilise valve nõudeid ning hoolimata eeltoodud meetmetest ei lõpeta rikkumiste toimepanemist (määruse § 20 lg 3). Jämeda rikkumise korral tuleb koostada erakorraline ettekanne olenemata varasemate rikkumiste esinemisest või eelnevate hoiatuste tegemise arvust (määruse § 20 lg 5). Erakorraline ettekanne sisaldab sel juhul andmeid tuvastatud rikkumise asjaolude kohta, kriminaalhooldusaluse seletuse kokkuvõtet ning kriminaalhooldusametniku ettepanekut elektroonilise valve kohaldamise lõpetamiseks ning vahistamise kohaldamiseks või elektroonilise valve kohaldamise lõpetamiseks ning vangistuse kohaldamiseks (KrHS § 31 lg 2¹).

Võttes kokku eeltoodut, võib asuda seisukohale, et elektrooniline valve on kahtlemata leidnud oma koha Eesti kriminaalhooldussüsteemis ning tähtsat rolli omab seejuures

⁷⁸ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

kriminaalhooldusametnik, kellel lasub muuhulgas nii selgitamiskohustus elektroonilise valve nõuete kohta kui ka otsustamiskohustus, kuidas toimida rikkumiste korral ehk milliseid meetmeid valida.

1.3.5 Elektroonilise valve kohaldamise laiendamine

Uurides elektroonilise valve kohaldamist Eestis, ei saa mainimata jätta tulevikuplaane antud alternatiivi kasutusvõimaluste laiendamiseks. Siinkohal saab eelkõige rääkida elektroonilise valve kohaldamisest lähenemiskeelu korral isikutele, kellele see on määratud kuriteo toimepanemise kahtluse või kuriteos süüdimõistmise tõttu, sest selline ettepanek tehti justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüsis nr 2/2012.

Elektroonilise valve kasutamine lähenemiskeelu korral leiab osades riikides ka juba rakendust. Koduvalveseadmetega elektroonilist järelevalvet on preevängivallajuhtumites katsetatud Rootsis, Šotimaal ja Hollandis. GPS-seadmeid kasutatakse lähenemiskeelu puhul aga näiteks Hispaanias ja Ameerika Ühendriikides. Seejuures tuleb märkida, et koduvalveseadmete puhul on ohvri kaitse tagatud vaid seal, kus on valvesead. Kuna GPS-süsteemi puhul saab kurjategija liikumist reaalselt jälgida ning GPS-seadmele saab sisestada ka infot lubatud ning keelatud piirkondade kohta, on autori arvates GPS-süsteemid lähenemiskeelu kindlustamise osas efektiivsemad. Kriminaalpoliitika analüüsi kohaselt võiks ka Eestis kaaluda ennekõike GPS-seadmeid ning eelistada mugavaid ja lisafunktsioonidega kaheosalisi või spetsiaalseid lähenemiskeelu seadmeid. Kaheosalise GPS-seadme korral kannaks ohver kaasas mobiiltelefoni sarnast seadet, mille abil saaks valvekeskus ohvriga otse sidet pidada. Spetsiaalse lähenemiskeelu seadme korral koosneks seade aga jalavõrust ja kahest mobiiltelefonisarnasest kaasaskantavast seadmest: üks lähenemiskeelu saanule ja teine sellega kaitstavale. Seadmed suhtleksid mobiilse positsioneerimise abil ning kui kaks seadet üksteisele liiga lähedale satuksid, annaks süsteem automaatse häire nii valvekeskusesse kui ka kannatanu seadmele. Kannatanu seadmepoolseks lisaks ka paanikanupu funktsioon.⁷⁹

Kuigi elektroonilise valveta lähenemiskeelu kohaldamine tooks endaga kaasa mitmeid eeliseid, näiteks suureneks kannatanute turvalisus, tugevneks kontroll lähenemiskeelu tingimuste täitmise üle ja väheneks üldine lähenemiskeelu rikkumiste arv, vajab antud tehnoloogia kohaldamine siiski lisaressurssi ning seda nii seadmete kui ka tööjõu osas.

⁷⁹ K. Tamm., A. Kruusement. *op. cit.*

Analüüsis on näiteks välja toodud, et aastas maksaks elektroonilise valvega lähenemiskeelu rakendamine umbes 50 lähenemiskeelu juhtumi puhul ligi 133 000 eurot aastas.⁸⁰

Autor leiab siinkohal, et elektroonilise valve kohaldamine lähenemiskeelu korral oleks kahtlemata efektiivsem kannatanute turvalisuse tagamiseks kui ainult keeld paberil, mille korral isiku tegevuse üle puudub järelevalve. Lisaks leiab autor, et kuigi elektrooniline valve ei takista lähenemiskeeluga isikut ohvrile helistamast või sõnumeid saatmast, tunneksid ohvrid ennast kindlasti turvalisemalt ning kindlamalt kodust välja minnes.

Lisaks eelnevale näevad karistusseadustiku muudatused⁸¹ ette võimaluse tulevikus kasutada ka selliseid elektroonilise valve koduseadmeid, mille jalavõru töötab analoogiliselt tavalise koduseadme süsteemiga, kuid koduseadmel on täiendava funktsioonina võimalus mõõta alkoholi sisaldust väljahingatavas õhus. Süsteem saadaks valvealusele teate puhuda ning sel hetkel kui isik alkomeetrisse puhub, teeks seade temast pildi ja edastaks selle keskserverisse koos alkoholi mõõtmise tulemustega. Kui eelnevalt on isiku foto programmi sisestatud, võrdleks süsteem fotosid automaatselt ja annaks häireteate, kui puhunud on vale isik.⁸² Antud funktsiooni kasutamine pole praktikas väga levinud, kuid teadaolevalt on tehtud pilootprogrammid Rootsis ning Hollandis.⁸³ Autori arvates kergendaks täiendav funktsioon seoses alkoholi mõõtmisega eelkõige kriminaalhooldusametnike tööd, kes saaksid rikkumistele koheselt reageerida.

Autori arvates omavad eeltoodud elektroonilise valve laiendamisplaanid mitmeid eeliseid, mis nende kohaldamist võiksid õigustada. Kuna nende kohaldamine nõuab aga lisaressursse, peab praktikas nende vajalikkus olema hoolikalt põhjendatud.

⁸⁰ K. Tamm, A. Kruusement. *op. cit.*

⁸¹ Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri, seisuga 16.07.2013. Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58740/Karistusseadustiku+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+seletuskiri.pdf>, (18.03.2014)

⁸² A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

⁸³ I. Wennerberg, S. Pinto. *op. cit.*

2. ELEKTROONILISE VALVE PÕHJENDATUS KOHALDATUNA SÜÜDLASTELE

2.1 Elektroonilise valve kohaldamise eelised

Antud peatükis asub autor uurima elektroonilise valve kohaldamise põhjendatust süüdimõistetute osas ning toob esmalt välja antud alternatiivi kasutamise peamised eelised.

Elektroonilist järelevalvet kohaldatakse põhiliselt vanglate ülerahvastatuse ja vanglatega seotud kulutuste vähendamiseks, süüdlase karistamiseks, ühiskonna turvalisuse tagamiseks läbi range järelevalve ning vangla rikkuva mõju ärahoidmiseks.⁸⁴ Toodud eesmärkides näeb autor ühtlasi ka elektroonilise valve kohaldamise olulisi eeliseid ning selles veendumiseks asub neid järgnevalt analüüsima.

Seoses vanglate ülerahvastatuse vähendamise ning vanglatele kuluva maksumuse vähendamisega leiti Suurbritannia siseministeeriumi poolt läbi viidud uuringus, et elektroonilise valveta koduaresti programmi kasutuselevõtuga säästeti aasta jooksul koguni 63,4 miljonit naela ning vanglate rahvastatus vähenes esimese 12 kuuga 1950 vanglakoha võrra.⁸⁵ Rootsis on samuti vähenenud vanglasse minejate hulk ning seda suuresti just elektroonilise valve kohaldamise tõttu lühiajalise vangistuse asemel. 2012. aastal mõisteti vanglakaristus näiteks 9500 isikule, neist 2290 puhul asendati see aga elektroonilise valveta⁸⁶, mis näitab elektroonilise valve kohaldamisel arvestatavat osa vanglate rahvastatuse vähendamisel. Vanglate ülerahvastatust on peetud vanglate üheks suuremaks probleemiks, mis põhjustab nii psüühiliste haiguste, kontrollimatu käitumise kui ka emotsionaalse stressi esinemist. Lisaks on leitud, et ülerahvastatuse tulemusena sageneb ka vägivaldne käitumine vanglates ning depressioon, hirm ning pinge.⁸⁷ Kuna kohaldades elektroonilist valvet süüdlastele väheneb vanglakohtade arv, mida kinnitavad ka eeltoodud riikide tulemused, aitab antud alternatiivi kohaldamine nimetatud probleemi lahendada. Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee on oma aruandes Euroopa vanglate ja kohtueelsete kinnipidamisasutuste olukorraga seonduvalt märkinud samuti, et vanglate ülerahvastatuse

⁸⁴ M. Martinovic. The punitiveness of electronically monitored community based programs. Arvutivõrgus: http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/probation/martinovic.pdf, (9.03.2014).

⁸⁵ K. Dodgson jt. Electronic monitoring of released prisoners: an evaluation of the Home Detention Curfew scheme. Home Office Research Study 222. Arvutivõrgus: [http://www.tm.lt/dok/LAVP/eMonitoringas/Elektorinio%20monitoringo%20studija%20atlikta%20Ankglijoje%20\(2\)%20\(eng\).pdf](http://www.tm.lt/dok/LAVP/eMonitoringas/Elektorinio%20monitoringo%20studija%20atlikta%20Ankglijoje%20(2)%20(eng).pdf), (5.03.2014).

⁸⁶ The prison and probation service. Arvutivõrgus: <http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/the-prison-and-probation-service.html>, (24.03.2014).

⁸⁷ J. Saar. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn: Juura 2007, lk 261.

probleemi vähendamiseks tuleb kohaldada alternatiive vangistusele, sh elektroonilist valvet.⁸⁸

Kohaldades elektroonilist valvet alternatiivkaristusena vanglale, on elektroonilise valve oluliseks eesmärgiks süüdlase karistamine. Sellisel juhul pääseb süüdimõistetu küll vanglast, kuid peab taluma liikumispiranguid ning järelevalvet elektroonilise valve seadmete kaudu. Võrreldes vanglaga on elektroonilise valve eeliseks aga see, et kuigi süüdlast karistatakse, saab ta säilitada võimaluse korral oma töökoha ning sidemed perekonnaga ning kriminaalhoolduse raames end ka rehabiliteerida. Seejuures leitakse, et kui elektroonilist valvet ei kohaldata koos kriminaalhooldusega, on elektroonilise valve rehabiliteeriv mõju küsitav.⁸⁹ Kuna karistamise ühe funktsioonina nähakse ette süüdlase rehabiliteerimist⁹⁰, on oluline, et elektroonilise valve kohaldamisel rakendatakse sobilikke rehabilitatsiooniprogramme, et mõjutada süüdlase käitumist seaduskuulekas suunas. Seejuures toimub isiku karistamine ja rehabiliteerimine elektroonilise valve korral inimlikumal viisil, kui seda võimaldab ülerahvastatud vangla režiim.⁹¹ Kuna elektroonilise järelevalve korral saab süüdlane viibida kodus ja suhelda lähedastega, julgustab see autori arvates süüdlast end rohkem rehabiliteerima võrreldes vanglaga ning annab talle rohkem motivatsiooni ennast parandada.

Tuleb rõhutada, et valve all olek võimaldab võimudel piirata ka süüdlase vabadust aja ja koha suhtes. Isikule, kes paneb kuritegusid toime öösiti teatud piirkondades, saab määrata liikumispirangu, mis sunnib teda öötundidel olema kodus ning eemal teatud piirkondadest. Pedofiili puhul on näiteks võimalik määrata liikumispirangud, mis keelavad tal minna lasterohketesse kohtadesse.⁹² Sellisel moel tagab elektrooniline valve turvalisuse ühiskonnas ning samal ajal võimaldab vähendada ning ära hoida ka süüdlase kriminaalset käitumist.

Autor leiab veel, et elektroonilise valve rakendamisel seisneb üks oluline eelis selles, et antud tehnoloogia võimaldab süüdlast kontrollida ning jälgida tema kuuletumist vastavatele piirangutele. Ameerika Ühendriikides nähakse seksuaalkurjategijatele GPS-seadme kohaldamise eelisena just seda, et antud seade suudab näidata süüdlase igapäevaseid käimisi ning võimaldab andmete põhjal uurida, kas isiku puhul esineb risk kriminaalseks käitumiseks või mitte. Näiteks võib tekitada huvi ja küsimusi süüdlase peatumine samas kohas iga päev pärast tööpäeva, sest see võib halvimal juhul viidata potentsiaalsetele ohvritele, kelle süüdlane

⁸⁸ Situation of European prisons and pre-trial detention centres. Report. Doc. 10097. 19. February 2004. Arvutivõrgus:

<http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=10459&Language=en>, (5.03.2014).

⁸⁹ J. Ardley. *op. cit.*

⁹⁰ J. Saar. *op. cit.*, lk 249.

⁹¹ J. Ardley. *op. cit.*

⁹² J. Ardley. *op. cit.*

on välja valinud.⁹³ Kuna GPS-seadmete kasutamine võib anda kasulikku infot süüdlaste tegemiste ja käimiste kohta, võib see omada olulist rolli ka võimalike kuritegude ennetamisel.

Elektrooniline valve väldib ka vangistuse negatiivset psühholoogilist mõju.⁹⁴ Vanglateskkonna probleemina on välja toodud isolatsiooni mõju psüühikale, mis võib esile kutsuda nii stressi, hirmu kui ka depressiooni. Lisaks sellele on vanglasüsteemi eripäraks ka kriminaliseerumine. Kriminaliseerumise korral jagavad ja toetavad vanglas asuvad kurjategijad üksteise hoiakuid, väärtusi ja tundeid, mille tulemusel kujuneb välja intensiivne kriminaalne subkultuur, millesse kuulujatel on kõrge lojaalsuse aste. Tulemuseks on, et saadakse “paremaks kurjategijaks”, kui oldi enne vanglasse sattumist.⁹⁵ Arvestades kurjategijate hulka vanglates ning omavahelist läbikäimist, võib vanglas olemine kahtlemata levitada kuritegelikke teadmisi ning seega tulevikus soodustada süüdlase kriminaalset käitumist. Elektrooniline valve alternatiivkaristusena võimaldab seesugust rikkuvat mõju vältida ning hoiab süüdlase eemal vanglateskkonnast.

Olulise eelisena nähakse ka seda, et valve all olek tagab korra ja struktuuri süüdlase elus ning aitab üleminekul vanglast ühiskondlikku ellu.⁹⁶ Näiteks vanglast ennetähtaegselt vabanenutel on alguses raske ühiskondliku eluga kohaneda, sest nad on eelnevalt pidanud pikalt vanglas olema. Kuna toimetulekuraskused koostoimes varasemate kriminaalsete sidemetega võivad kuriteo toimepanemist vabaduses olles soodustada, võib elektrooniline valve oma distsiplineeriva toimega seda ära hoida või siis aidata koheselt avastada. Kohaldades lisaks kriminaalhooldust, mis seisneb süüdlase käitumise parandamises ning tema resotsialiseerimises, aitab see süüdlasel taaskohaneda ka ühiskonnaeluga.

Ka ÜRO Narkootikumide ja Kuritegevuse Büroo on pööranud tähelepanu elektroonilise valve eelistele ning toonud lisaks eeltoodule välja järgmised põhjused, miks elektroonilist valvet kohaldada: 1) tugevdab, kindlustab koduaresti kohaldamist; 2) võimaldab pakkuda vajadusel spetsiaalset ravi ja hoolt süüdlastele (nt HIV/AIDS puhul); 3) võimaldab jälgida kuuletumist tööle või õppimisele ning 4) võimaldab kaitsta kannatanuid ja tunnistajaid.⁹⁷ Elektrooniline valve koostoimes spetsiaalse ravi ja hoolega omab kindlasti positiivset mõju süüdlaste jaoks, kes seda vajavad, kuid lisaks sellele nähakse eelistena ka koduaresti tugevdamist ning kannatanute ning tunnistajate kaitset. Koduarest elektroonilise valvega võimaldab rikkumisi

⁹³ Tracking Sex Offenders with Electronic Monitoring Technology: Implications and Practical Uses for Law Enforcement (viide 34).

⁹⁴ M. Black, R. Smith. *op. cit.*

⁹⁵ J. Saar. *op. cit.*, lk 261-262.

⁹⁶ J. Bourn. The Electronic Monitoring of Adult Offenders. National Audit Office. London 2006. Arvutivõrgus: <http://www.nao.org.uk/wpcontent/uploads/2006/02/0506800.pdf>, (26.02.2014).

⁹⁷ The use of electronic monitoring bracelets as an alternative measure to imprisonment in Panama (viide 6).

kergemini avastada ning tugevdab seega süüdlase üle peetavat järelevalvet. Elektroonilise valve programmid, mis annavad teada süüdlase asupaigast kannatanutele või tunnistajatele, võimaldavad neil liikuda aga soovitud kohtades muretsemata, et süüdlane läheduses võiks viibida ning tagavad seega nende turvalisuse.

Kuna elektroonilise valve efektiivsuse toimimiseks on vaja ka süüdlaste endi poolt tahtejõudu ning paranemise soovi, uurib töö autor järgnevalt erinevate küsitluste ning andmete pinnalt, kuidas süüdlased ja nende pereliikmed ise elektroonilist valvet hindavad ning mis eeliseid selle kohaldamises leiavad.

Suurbritannia Riigikontrolli poolt läbi viidud intervjuudes selgus, et elektroonilise valve all olnud isikud suhtusid antud alternatiivi kohaldamisse positiivselt. Süüdlaste jaoks oli oluline, et neile on antud teine võimalus ning neid usaldatakse. Suur osa vastanutest oli ka arvamusel, et elektroonilisel valvel on rohkem mõju kriminaalse käitumise lõpetamisel kui vanglal.⁹⁸ Eeltoodu kinnitab ja näitab, et süüdlased leiavad ka ise praktikas, et võrreldes vanglaga on elektroonilise valve kohaldamine tõhusam kuritegeliku käitumise hülgamiseks.

Hollandi pilootprogrammis, kus uuriti elektroonilise valve sobilikkust vanglakaristuse asemel, küsitleti samuti piloodis osalejaid ja ka pereliikmeid seoses elektroonilise valve kohaldamisega. Kuigi pooled küsitletutest olid arvamusel, et elektroonilise valve all olemine on vangistusest leebem karistus, ei pidanud nad seda kergeks, sest elektrooniline valve nõudis palju distsipliini ja vastutust. Seadme kasutamine põhjustas vastanute kohaselt alguses pinget ka kodus, sest pereliikmed tundsid end tihti süüdi, kui pidid kodust lahkudes jätma piloodis osaleja koju. Enamiku jaoks aga probleeme ei tekkinud ning kriitikale vaatamata, leidsid osalejad ja pereliikmed kokkuvõttes, et programm oli nende jaoks kasulik. Kõige olulisemaks eeliseks peeti seda, et süüdlane sai olla kodus ja kuna pereliikmed ei pidanud tegema enam vanglakülastusi, hoiti kokku ka aega ja raha.⁹⁹

Kanada laiaulatuslikus uuringus tõi 95% süüdlastest välja vähemalt ühe eelise programmis osalemise kohta. Kuigi kõige rohkem jäädi rahule sellega, et säilisid lähedased suhted perekonnaga, lisasid paljud veel, et programm andis neile võimaluse käia edasi tööl, kanda laste eest hoolt ja võtta osa raviprogrammidest.¹⁰⁰ Sarnaselt Kanadale, andis ka Los Angeleses tehtud uuring küllaltki positiivseid hinnanguid seoses elektroonilise valve kohaldamisega narkokurjategijatele. Lisaks sellele, et elektrooniline valve koos kriminaalhooldusega edendas

⁹⁸ J. Bourn. *op. cit.*

⁹⁹ E. C. Spaans, C. Verwers. *Electronic Monitoring in Netherlands. Results of the experiment.* file:///C:/Users/kasutaja.kasutaja1111-PC/Downloads/ob164-summary_tcm44-56652%20(4).pdf, (3.03.2014).

¹⁰⁰ J. Howard (viide 14).

süüdlaste jaoks pereelu, julgustas see ka rohkem tööd tegema. Ühe vastanu jaoks suurendas koduaresti all olemine huvi ka lugemise, treenimise ja muusika vastu.¹⁰¹

Elektroonilise valve kohaldamine süüdlastele omab eeltoodust tulenevalt mitmeid olulisi eelised. Lisaks sellele, et antud alternatiiv võimaldab vähendada vanglate ülerahvastatust, võimaldab see kriminaalhoolduse raames parandada ka süüdlase käitumist ning väldib vangla rikkuvat mõju. Süüdlased, kes elektroonilise valve alla on paigutatud, on autori poolt toodud uuringute kohaselt samuti jäänud elektroonilise valve programmiga rahule ning hinnanud seda positiivselt.

2.2 Elektrooniline valve ja retsidiivsus

Korduvkuritegevus on probleem, mille vähendamine ja ennetamine on kahtlemata iga riigi kriminaalpoliitika oluline eesmärk. Kuna elektrooniline valve leiab kohaldamist paljudes riikides üle maailma, tekib paratamatult küsimus, milline mõju on elektroonilise valve kohaldamisel retsidiivsusele.

Elektroonilise valve mõju retsidiivsuse vähendamisele on analüüsitud ning uuritud juba 1990. aastatest alates.¹⁰² Kuna kindlad tulemused ning järeldused antud vallas puuduvad, kerkib siiani üles küsimus, kas elektrooniline valve vähendab retsidiivsuse taset või mitte. Mitmed uurijad on oma analüüsides siiski täheldanud, et elektroonilise valve kohaldamisel on retsidiivsus vähenenud. 2012. aastal toimunud elektroonilise valve konverentsil Rootsis mainis ka näiteks dr. Stina Holmberg, kes on uurija Rootsi Kuriteoennetuse Instituudis ja kaasprofessor Stockholmi Ülikooli kriminoloogia osakonnas, oma ettekandes elektroonilise valve ühe eesmärgina retsidiivsuse vähendamist.¹⁰³ Eeltoodust tulenevalt otsustas autor uurida ja analüüsida, kas ja kuidas võiks elektroonilise valve kohaldamine aidata vähendada retsidiivsust süüdlaste seas.

Elektroonilise valve positiivset mõju retsidiivsuse vähendamisel on täheldatud palju kombineeritud karistuste puhul, kus alguses kannab süüdlane vanglakaristust ning seejärel määratakse elektroonilise valve alla. Vanglakaristus koos sellele järgneva elektroonilise

¹⁰¹ D. Glaser, R. Watts. Electronic monitoring of drug offenders on probation. – Judicature, Volume 76, No 3, 1992.

¹⁰² M. Renzema, E. Mayo-Wilson. Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders? – Journal of Experimental Criminology, Volume 1, Issue 2, Summer 2005.

¹⁰³ S. Holmberg. Recent Research on Electronic Monitoring. CEP Electronic Monitoring Conference 2012. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Day-2.2-Presentation-Stina-Holmberg-B.pdf, (25.02.2014).

valvega karistab süüdlasi, kuid annab neile ka võimaluse kergemini ühiskonda reintegreeruda. Kuna süüdlased näevad, et neile on antud n-ö uus võimalus ja neid usaldatakse, võib see potentsiaalselt vähendada süüdlase poolt kuritegude toimepanemist tulevikus.¹⁰⁴ Suurbritannia Riigikontrolli poolt välja antud aruandes elektroonilise valve kohta on jõutud samuti järeldusele, et elektroonilisel järelevalvel võib olla positiivne mõju retsidiivsuse vähendamisele. Leitakse, et koduarest võimaldab eksvangidel elada struktureeritud elu andes võimaluse leida töökoht ning pöörduda tagasi pere juurde. Liikumispiirangud, mis hoiavad süüdlasi enamus aega kodus, aitavad kaotada kuritegeliku käitumise mustrit ning vähendada suhtlemist ning kontakte kurjategijatega, kes võivad ahvatleda kuritegude toimepanemisele.¹⁰⁵

Eeltoodut kinnitab näiteks Marklund'i ja Holmberg'i (2009) poolt läbi viidud uuring, mis keskendus vanglast ennetähtaegselt vabanenutele, kes määrati elektroonilise valve alla, Rootsis. Antud uurimuses võrreldi 260 elektroonilise valve alla paigutatud ennetähtaegselt vabanenut kontrollgrupiga, kus oli sama arv osalejaid sarnase profiiliga, kuid kes ei osalenud elektroonilise valve programmis. Kolm aastat kestnud uuringu tulemused näitasid, et uusi süüdimõistmisi oli elektroonilise valve all olnute seas 26% ning kontrollgrupis 38%. 14%-le elektroonilise valve all olnutest ning 26%-le kontrollgrupis olnutest määrati uus vanglakaristus.¹⁰⁶ Ka Eestis on elektroonilise valve alla määratud isikute retsidiivsus olnud teistel alustel vanglast vabanenutega võrreldes suhteliselt madal. Näiteks 2011. aastal oli retsidiivsuse protsent elektroonilise valve alla määratute seas 16, vanglast tingimisi ennetähtaegselt vabanenute puhul aga 25 ning šokivangistuse puhul koguni 33.¹⁰⁷ Kuna nii Rootsis¹⁰⁸ kui Eestis kohaldatakse elektroonilise valve programme kriminaalhoolduse raames ning mitte vaid süüdlaste jälgimismeetmena, võivad autori arvates kriminaalhooldusega seotud tegurid aidata samuti vähendada retsidiivsust elektroonilise valve kohaldamise korral. Siinkohal peab autor silmas just rehabilitatsiooniprogramme ning üldisi nõudeid ning kohustusi, mida hoolealune peab täitma. Sotsiaalse kohanemise soodustamine pärast vanglaelu on äärmiselt oluline, et süüdlane ei langeks taaskord kuritegelikule teele. Rootsi

¹⁰⁴ R. Gainey, B. Payne, M. O'Toole. The relationship between time in jail, time on electronic monitoring, and recidivism: an event history analysis of a jail-based program. – *Justice Quarterly*, 17/ 4, December 2000.

¹⁰⁵ J. Bourn. *op. cit.*

¹⁰⁶ F. Marklund, S. Holmberg. Effects of early release from prison using electronic tagging in Sweden. – *Journal of Experimental Criminology*, 02/2009.

¹⁰⁷ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

¹⁰⁸ J. Bunkerfeldt. Electronic Monitoring in Sweden: The past, present and the future. CEP Conference Stockholm 2012. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Workshop-G-Workshop-Jan-Bunkerfeldt.pdf, (17.03.2014).

puhul on kirjanduses ka välja toodud, et retsidiivsuse vähenemist elektroonilise valve all soodustavad just ulatuslikud sotsiaalprogrammid, mida süüdlastele kohaldatakse.¹⁰⁹

Elektroonilise valve efektiivsust ning seeläbi ka retsidiivsust on hinnanud ka Soome õiguspoliitika instituut. Nende poolt läbi viidud analüüs põhines 31 erineva uuringu tulemustel. Autor toob järgnevalt välja antud analüüsi olulisemad järeldused, mis puudutasid mõju retsidiivsusele ning seejuures lisab ka kohased näited praktikas läbi viidud uuringute tulemustest.

Uuringute kohaselt leiti näiteks, et võrreldes vanglakaristusega vähendab elektroonilise valvega koduarest retsidiivsuse taset pärast karistuse lõppemist. Seda põhjendati eelkõige sellega, et süüdlased, kes kannavad oma karistust kodus valve all, saavad suhelda edasi pereliikmetega ning käia edasi tööl.¹¹⁰ Lisaks sellele on autori arvates oluline mainida ning korrata, et elektroonilise valve all karistust kandes välditakse ka vanglapoolset kriminaalset mõju, mille tõttu vanglast otse vabanenutel ilmselt täheldataksegi kõrget retsidiivsuse määra. Eestis oli 2011. aastal näiteks vanglast otse vabanenute retsidiivsuse protsent 50, mis võrreldes teiste vanglast vabanemise viisidega oli kõige kõrgem.¹¹¹ Eeltoodu on leidnud kinnitust ka praktikas. Näiteks leiti Argentiinas, Buenos Airese's, läbiviidud uuringus, kus retsidiivsust mõõdeti korduv-arreteerimiste andmete alusel elektroonilise valve all olnud isikute ning vanglas olnud isikute puhul, et kohaldades süüdistatavale vangistuse asemel elektroonilist valvet, vähendab see retsidiivsust umbkaudu 15% võrra.¹¹²

Lisaks eelnevale leiti Soome õiguspoliitika instituudi poolt korraldatud analüüsis, et valve all oleku ajal vähendab elektrooniline valve erinevate rikkumiste arvu ja sh ka uute kuritegude toimepanemise riski enam kui mõni teine kontrollmeede ning seejuures ei oma tähtsust, mis tüüpi süütegu toime oli pandud.¹¹³ Autor leiab, et see võib suuresti tuleneda sellest, et elektroonilise valve all olles süüdlased teavad, et rikkumise korral annab valveseadete ka sellekohase signaali. Seega võrreldes teiste kontrollmeetmetega on elektroonilise valve puhul vahelejäämise risk rikkumiste puhul väga suur. Rikkumiste arvuga seoses võib praktikast näitena tuua 2013. aasta oktoobris Florida osariigi poolt välja antud aruande elektroonilise valve mõju kohta. Antud aruanne hõlmab 10 aastapikkust perioodi (1993-2003) ning rohkem

¹⁰⁹ P. Danielsson, L. Mäkipää. A systematic literature review of electronic monitoring of offenders. The National Research Institute of Legal Policy. Helsinki 2012. Arvutivõrgus: http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimustiedonantoja-sarja/Z5cTvklz/Summary_SystematicLREMO.pdf, (25.02.2014).

¹¹⁰ P. Danielsson, L. Mäkipää. *op. cit.*

¹¹¹ A. Ahven jt (viide 12), lk 68.

¹¹² R. D. Tella, E. Schargrotsky. Criminal Recidivism after Prison and Electronic Monitoring. – Journal of Political Economy, Vol 121, No 1, 2013.

¹¹³ P. Danielsson, L. Mäkipää. *op. cit.*

kui 63 000 juhtumit. Tulemused näitasid, et süüdlased, kes määrati järelevalve alla ilma elektroonilise valveta, panid sel ajal kolm korda rohkem toime uusi kuritegusid ning kaks korda rohkem uusi väärtegusid, kui need, kes määrati elektroonilise valve alla. Süüdlaste puhul, kes polnud elektroonilise valve alla määratud, lõpetati programm rikkumiste tõttu kaks ja pool korda rohkem võrreldes nendega, kes määrati elektroonilise valve alla.¹¹⁴

Kuigi eeltoodud näited erialakirjandusest ning praktikast näitavad elektroonilise valve kohaldamise võimalikku positiivset mõju retsidiivsuse vähendamisel, tuleb rõhutada, et elektrooniline valve valveseadme näol iseenesest isiku kriminaalset käitumist ja mõtteviisi ei muuda. See võib ära hoida rikkumisi ning uusi kuritegusid valvel oleku ajal, kuid pärast programmi lõppemist võib isik ikkagi kuritegusid edasi sooritada. Siinjuures tuleb märkida, et praktikas on tehtud ka uuringuid, kus tulemuste osas pole mõju retsidiivsuse vähenemisele täheldatud. Finn ja Muirhead-Steves (2002), kes võrdlesid omavahel elektroonilise valve all olnuid kontrollgrupiga, kuhu kuulusid kõrge-riskiga vägivaldsed süüdlased, ei leidnud näiteks erinevusi kahe grupi vahel seoses retsidiivsuse näitajaga kolmeaastase perioodi vältel. Nad leidsid, et elektroonilise valve mõju retsidiivsusele on lühiaegne ning selle lõppedes pöördub isik taas kuritegelikule teele.¹¹⁵

Selleks, et elektrooniline valve ei oleks vaid ajutine lahendus süüdlase kriminaalse käitumise lõpetamiseks ning suudaks retsidiivsust vähendada, tuleb elektroonilist valvet kohaldada koos vajalike rehabilitatsiooniprogrammidega,¹¹⁶ sest see, kuidas elektrooniline valve süüdlastele mõjub ning kuidas nad sellega toime tulevad, sõltub olulisel määral just sellest, milliseid sotsiaalseid tegureid antud kontrollmeetme puhul rakendatakse ning kuidas antud regulatsioon õiguslikult on raamitud.¹¹⁷ Kui elektroonilist valvet kohaldatakse kriminaalhoolduse raames ja rakendatakse vajalikke programme süüdlase rehabiliteerimiseks ning süüdlane ka ise seejuures soovib oma käitumist muuta, on autori arvates võimalik elektroonilise valve eesmärki seoses retsidiivsuse vähendamisega täita. Seega võib kokkuvõttes täheldada, et elektroonilise valve kohaldamine koos kriminaalhooldusega võib olla efektiivne meede korduvkuritegevuse vähendamiseks.

¹¹⁴ S. Bottos. An Overview of Electronic Monitoring in Corrections: The Issues and Implications. April 2007. Arvutivõrgus: <http://www.csc-scc.gc.ca/research/r182-eng.shtml#Toc162672846>, (11.03.2014).

¹¹⁵ M. Renzema, E. Mayo-Wilson. *op. cit.*

¹¹⁶ M. Renzema, E. Mayo-Wilson. *op. cit.*

¹¹⁷ M. Nellis. The Integration of Probation and Electronic Monitoring – A Continuing Challenge. A reflective Report for CEP, May 2011. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM%20Literature%20Research.pdf, (12.03.2014).

2.3 Elektroonilise valve tulemuslikkus Eesti, Rootsi ning Soome näitel

Elektroonilise valve tõhusust ning põhjendatust uurides tekib küsimus, kui efektiivsed on elektroonilise valve programmid praktikas ning kui kasulikuks hindavad neid erinevad riigid. Järgnevalt käsitlebki autor elektroonilise valve tulemuslikkust Euroopa riikide Eesti, Rootsi ning Soome näitel. Autori valik riikide osas taandus sellele, et kõigis kolmes riigis on elektroonilise valve kohaldamise praktika sarnane karistusõiguslikus mõttes, mistõttu on võimalik olemasolevate andmete põhjal analüüsida ja võrrelda, kui efektiivsed on elektroonilise valve kohaldamisviisid olnud.

2013. aastaks oli Eestis elektroonilise valve alla määratud 1189 isikut ning enamasti, koguni 1082 korral, kohaldati seda vanglast ennetähtaegselt vabanenutele. Vähem on seda kasutatud vahistamise ning lühiajalise vangistuse puhul.¹¹⁸ Mis puudutab elektroonilise valve regulatsiooni vahistamise korral, siis sellel peatub autor lähemalt töö kolmandas peatükis, kuid küsimusi tekitab kindlasti elektroonilise valve vähene kohaldamine lühiajalise vangistuse asemel. Kuna 2013 aasta seisuga oli vangistuse asemel elektroonilist valvet rakendatud vaid kuuel korral,¹¹⁹ ei saa antud kohaldamisviisi praktika puudumise tõttu efektiivseks alternatiivkaristuseks Eestis pidada. Kohtunikud on toonud näiteks välja, et kuna enamik menetlusi on kokkuleppemenetlused, kus prokurörid peaksid tegema ettepaneku vangistuse asendamiseks elektroonilise valvega, tuleks just neile selgitada rohkem antud alternatiivkaristuse kohaldamise võimalust.¹²⁰ Lisaks sellele võib põhjus väheses kohaldamises seisneda ka vaid selles, et isiku vanglasse saatmine on mugavam. Kuna enne elektroonilise järelevalve määramist tuleb hinnata elukoha vastavust elektroonilise valve nõuetele, tähendab see lisaasjaajamist.¹²¹

Kuna elektroonilise valve kohaldamist vanglast ennetähtaegselt vabanenute puhul on Eesti praktikas kasutatud kõige rohkem, on võimalik antud kohaldamisviisi tulemuslikkust ka lähemalt uurida. Autor toob siinkohal välja andmed justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüsist nr 2/2013, kus vaadeldi elektroonilise valve ja kogu katseaja läbimise edukust kõikide isikute puhul, kelle elektroonilise valve tähtaeg või katseaja tähtaeg oli saanud päringu hetkeks 28.02.2013. Analüüsi kohaselt läbis ülekaalukas osa elektroonilise valve alla määratud isikutest selle edukalt, isegi juhul kui katseag hiljem lõppes negatiivselt: elektrooniline valve katkestati ja pöörati täitmisele vaid 2% juhtudel. Rikkumisi oli küll

¹¹⁸ A. Ahven jt (viide 44), lk 112-113.

¹¹⁹ A. Ahven jt (viide 12), lk 67.

¹²⁰ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

¹²¹ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

rohkem, kuid alati ei pööratud karistust täitmisele. Antud analüüsis vaadeldi ka eraldi elektroonilise valve ajal toime pandud rikkumisi ning leiti, et kohustustest rikuti vaadeldaval perioodil sagedamini alkoholi ja narkootikumide tarvitamise keeldu ning nõuet otsida määratud tähtjaks töökoht. Analüüsist selgub veel, et tervikuna on katseaja läbinud positiivselt elektroonilise valve alguse aastatest alates umbkaudu 80% isikutest.¹²² Mis puudutab retsidiivsust, siis eelmises alapeatükis toodud näidete kohaselt on elektroonilise valve alla määratud isikute puhul täheldatud madalamat retsidiivsust, kui teistel alustel vanglast vabanenutega.

Kokkuvõttes võib eeltoodud andmete põhjal asuda seisukohale, et tingimisi ennetähtaegselt vabanenute puhul on elektroonilise valve kohaldamine Eestis olnud küllaltki tulemuslik ning seega ennast õigustanud. Olulist osa efektiivsuse toimimises omavad autori arvates kindlasti lisakohustused, mida süüdlastele kriminaalhoolduse raames määratakse ning mida nad valve all olles peavad järgima (ei tohi tarvitada alkoholi ja narkootikume, tuleb otsida määratud tähtjaks töökoht, tuleb osaleda sotsiaalprogrammis jne). Kuna lisakohustused distsiplineerivad süüdlasi ja aitavad neil kohaneda ühiskondliku eluga, aitavad nad ära hoida ka uute süütegude toimepanemisi ja rikkumisi üldiselt. Ka kohtupraktikat uurides leidis autor, et kuigi elektrooniline valve võimaldab teostada tõhusat kontrolli isiku üle, on just kriminaalhooldus oluliseks abiks süüdimõistetute kuriteoriskide maandamisel.¹²³

Rootsis, kus elektroonilist valvet kohaldatakse juba 1994. aastast, on selle kohaldamisviise ka järk-järgult laiendatud. Nüüdseks on võimalik seda kasutada näiteks sarnaselt Eestile kuni 6 kuud kestva vangistuse asendamiseks ning vähemalt 18 kuud kestva vangistuse puhul saab karistuse lõpuosas asendada kuni 6 kuud elektroonilise valvega. Riikliku Kriminaalpreventsiooni Nõukogu poolt tehtud hinnangud seoses elektroonilise valve kohaldamisega vanglakaristuse ning ennetähtaegse vabanemise korral on olnud positiivsed ning vaid väheste puhul on programmid lõpetatud tulenevalt kohustuse rikkumistest. Näiteks 2007. aasta andmete kohaselt, mis hõlmasid viieaastast vaatlusperioodi, katkestati elektrooniline valve nõuete rikkumiste tõttu 14% isikutest, kelle vanglakaristus kolm kuni kuus kuud oli asendatud elektroonilise valvega. Antud isikutest suur osa olid sõltlased, kes rikkusid narkootikumide ning alkoholi tarbimise keeldu. Nende puhul, kelle vanglakaristus lõpuosas asendati elektroonilise valvega, oli katkestamisi vähem (9%).¹²⁴ Lisaks on leitud, et

¹²² A. Ahven., A. Kruusement. *op. cit.*

¹²³ TMKm 1-12-5145, 30.01.2014.

¹²⁴ I. Wennerberg, S. Holmberg. Extended use of electronic monitoring in Sweden. The offenders and the victims view. Report 2007:3. Arvutivõrgus: http://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800024290/1312466774483/2007_3_extended_use_of_electronic_tagging.pdf, (22.03.2014)

nende puhul, kes on lühiajalise vanglakaristuse asemel määratud elektroonilisele valvele, on retsiidiivsus olnud kolme aasta piires kaks korda väiksem (12%) võrreldes vanglakaristuse kandjatega (25%). Ka karistuse lõpuosas elektroonilise valve alla määratute puhul on täheldatud väiksemat retsiidiivsuse taset (10%) pärast kolme aastat, kui nende puhul, kes on vabanenud otse vanglast (18%).¹²⁵

Eeltoodu põhjal on Rootsis elektroonilise valve kohaldamine olnud edukas ning seda näitab juba ainuüksi ka isikute hulk, kes elektroonilise valve alla on määratud. 2012. aasta seisuga oli umbkaudu 3000 süüdlasele antud alternatiivi kohaldatud.¹²⁶ See arv näitab, et elektroonilist valvet kui alternatiivi vabadusekaotusele peetakse tõhusaks meetmeks, mida kohaldada nii lühiajalise vanglakaristuse asemel kui ka vanglakaristuse lõpuosas.

Elektroonilise valve efektiivsus Rootsis peitub autori arvates selles, et palju rõhku pannakse intensiivsele kriminaalhooldusele. Lisaks töötamisele või õppimisele, võtavad kliendid osa ka kuriteoennetuse- ning sõltuvusega seotud raviprogrammidest ning vajadusel nõustamisest. Ennetähtaegselt vabanenutele on ette nähtud kohustuslikus korras ka erinevad rehabilitatsiooniteenused (nt kriminaalhooldajaga kohtumised), mille eesmärgiks on kergendada ühiskondliku eluga kohanemist pärast vanglakaristuse kandmist. Oluline on ka näiteks see, et lisaks elektroonilisele valvele, teevad kriminaalhooldajad mitu korda nädalas etteteatamata külaskäike kliendi koju ning vajadusel aitavad töö leidmisel.¹²⁷

Soomes kohaldatakse elektroonilist valvet alates 2006. aastast. Algselt määrati elektrooniline valve vaid vanglast tingimisi vabastamise korral (s.t süüdlased määratakse elektroonilise valve alla kuni kuus kuud enne vanglast tingimisi vabanemise võimalust), kuid 2011. aastast laiendati kasutusvõimalusi ning nüüd saab seda kohaldada ka alternatiivina vanglakaristusele.¹²⁸ Soomes nagu ka Rootsis ning Eestis saab elektroonilise valve asendada ka kuni kuus kuud kestva vanglakaristusega.¹²⁹

Teadaolevalt määrati esimesed elektroonilise valvega alternatiivkaristused Soomes 2012. aasta alguses ning kokku määrati neid sel aastal 198 korral. Alustas neid seejuures 143, kellest

¹²⁵ The use of Electronic Monitoring in Sweden to constrain offenders in home detention. Arvutivõrgus: <http://www.tm.lt/dok/Renginiai/Monitoringas20110303/Bungerfeldt.pdf>, (24.03.2014).

¹²⁶ J. Bungerfeldt. Old and new uses of electronic monitoring in Sweden. – Criminal Justice Matters, Volume 95, Issue 1, 2014.

¹²⁷ I. Wennerberg, S. Holmberg. *op. cit.*

¹²⁸ P. Danielsson, L. Mäkipää. *op. cit.*

¹²⁹ Monitoring sentence. Arvutivõrgus:

<http://www.rikosseuraamus.fi/en/index/sentences/monitoringsentence.html>, (22.04.2013).

vaid 9 saadeti vangi tagasi.¹³⁰ Kuna antud alternatiivkaristus on kasutusel olnud Soomes vaid paar aastat, puuduvad veel põhjalikud andmed selle efektiivsusest. 2012. aasta tulemuste põhjal on aga lootust arvata, et antud alternatiiv võib edukalt vähendada vanglakaristuste määra.

Elektroonilise valve kasutamine vanglast tingimisi vabastamise korral on Soomes järk-järgult tõusnud ning 2012. aasta septembri seisuga oli seda kohaldatud 172 isikule. Kui 2007. aastal oli elektroonilise valve all igapäevaselt näiteks 22 isikut, siis 2011.a. oli keskmiselt juba 113 isikut.¹³¹ Teadaolevalt lõpetas 2011. aastal edukalt antud programmi 85%. Seejuures oli kõige sagedasem põhjus programmi mittelõpetamisel taaskord alkoholi või narkootikumide tarvitamine. Retsidiivsuse osas on leitud, et elektroonilise valve kohaldamise puhul on see olnud 2 korda väiksem võrreldes otse vanglast vabanenutega. Siinkohal tuleb aga märkida, et need, kes antud programmi on n-ö pääsenud, pole enamjaolt varem vanglas pidanud viibima ning reeglina on programmis olnud rohkem naisi kui mehi.¹³² Toodud andmed näitavad, et vanglast tingimisi vabanemine koos elektroonilise valvega on olnud tulemuslik nii programmi lõpetamise osas kui ka retsidiivsuse osas. Edukus võib olulisel määral seisneda aga selles, et suur osa programmis osalenuid polnud varem vanglakaristust kandnud. Toodu annab mõtteainet seoses sellega, keda üldse elektroonilise valve alla paigutada. Soome näitel tuleks eelistada just neid isikuid, kes pole korduvkurjategijad ning kannavad oma karistust esimest korda.

Sarnaselt Eestile ning Rootsile, peavad ka Soomes elektroonilise valve all olevad isikud käima tööl või õppima ning osa võtma rehabilitatsiooniprogrammidest. Kriminaalhooldus sisaldab seejuures mitmeid erinevaid tegevusi ja programme, nt narkootikumide tarvitamisega seotud rehabilitatsiooni, vaimse tervise ja nõustamisega seotud toetusgruppides osalemist, vabatahtlikku tööd jne. Erinevad piirangud ning keelud kehtestatakse olenevalt juhtumist, kuid üldiselt lubatakse isikul liikuda vaid piiratud alas ning öötundidel on nad kohustatud kodus olema. Kriminaalhooldusametnikud teevad külaskäike nii isiku koju kui tööle ning vestlevad hooldusalusega telefoni teel.¹³³

¹³⁰ Statistics of the criminal sanctions agency 2012. Arvutivõrgus: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/6KDKQTEkB/Statistical_Yearbook_2012_of_the_Criminal_Sanctions_Agency.pdf, (22.04.2013).

¹³¹ Hallituksen esitys eduskunnalle valvottua koevapautta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 140/2012). Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120140#id1853845>, (22.03.2014)

¹³² Hallituksen esitys eduskunnalle valvottua koevapautta koskevaksi lainsäädännöksi (viide 131).

¹³³ L. Mäkipää. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. English summary. Helsinki 2010. Arvutivõrgus: <http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia-sarja/WLZJf1ct/koevapaus249.pdf>, (22.03.2014).

Kokkuvõtvalt võib eeltoodud andmete kohaselt järeldada, et elektroonilise valve kohaldamine Eesti, Rootsi ning Soome näitel on olnud tulemuslik. Kõikides riikides on täheldatud retsidiivsuse väiksemat taset elektroonilise järelevalve alla määratute puhul ning programmi katkestamisi ning rikkumisi on üldiselt olnud vähe. Kuna Eestis on vanglakaristuse asemel elektroonilist valvet kohaldatud liiga vähe, et selle tulemuslikkusest rääkida, võiksid Soomes ja Rootsis läbi viidud programmid selles osas Eestile kindlasti eeskujuks olla.

Uurides toodud riikide näitel elektroonilise valve tulemuslikkust, saab ka praktika põhjal järeldada, et elektrooniline valve on efektiivne eelkõige siis, kui seda kohaldatakse koos kriminaalhooldusega. Autor toob siinkohal esile just Rootsi näite, kus kriminaalhooldusametniku ja kliendi vahel saavutatakse tugev isiklik kontakt, mis ühelt poolt kindlasti distsiplineerib süüdlast rohkem, kuid samas ka näitab, et tema probleemidele pööratakse tähelepanu ning teda soovitakse aidata.

2.4 Võimalikud ohud ja kriitika

Uurides antud peatüki all elektroonilise valve tõhusust ning tulemuslikkust, tuleb tähelepanu pöörata ka võimalikele ohtudele ning kriitikale, mida elektroonilise valve kohaldamine võib kaasa tuua, sest negatiivsed tegurid mõjutavad kahtlemata ka elektroonilise valve efektiivsust ning võivad elektroonilise valve kohaldamise põhjendatuse üleüldse küsitavaks muuta. Siinkohal uurib autor lähemalt, milles elektroonilise valve rakendamise puhul ohud seisneda võiksid ning analüüsib, millist osatähtsust negatiivsed aspektid elektroonilise valve kohaldamisel süüdlastele omavad.

1990. aastatel oli Saksamaal sotsiaaltöötajate ja kriminaalhooldusosakondade poolt tugev vastuseis elektroonilise valve rakendamisele. Tänapäevaks pole olukord eriti muutunud. Kuigi elektroonilist valvet kohaldatakse Hesseni liidumaal, on selle kohaldamine jäänud mujal vastumeelseks. Argumendid, mida kasutati elektroonilise valve kohaldamise vastu ning mis on jäänud mõjuvaks siiani, on järgmised:

- Kui tööle rakendatakse rohkem sotsiaaltöötajaid süüdlaste järelevalve teostamiseks, pole elektroonilise valve tehnoloogia vajalik;
- Välja õpetatud professionaalid on efektiivsemad kui tehnoloogia;
- Elektrooniline valve on põhiliselt seotud järelevalve ning sotsiaalse kontrolliga ning ei puuduta sotsiaaltööd;

- Vanglate ülerahvastatust on võimalik vähendada muude meetoditega (nt trahvid ning teised alternatiivkaristused).¹³⁴

Toodud argumentides rõhutatakse elektroonilise valve kui tehnoloogia ebavajalikkust. Olulisemat rolli süüdlastega tegelemiseks nähakse sotsiaaltöös, mida saab rakendada ka tehnoloogia sekkumiseta. Autor leiab siinkohal, et kuigi elektrooniline valve seisneb süüdlase kontrollimises ning GPS-süsteemi kohaldamise puhul ka teadmises, kus süüdlane parasjagu paikneb, võib elektroonilise valve tehnoloogia olla vahend kergendamaks kriminaalhooldajate või sotsiaaltöötajate tööd. Kuna liikumiskiirangute rikkumise korral saavad kriminaalhooldajad neist kohe teada, võimaldab elektroonilise valve kasutamine efektiivselt süüdlaste üle järelevalvet pidada. Lisaks tuleb mainida, et kohaldades elektroonilist valvet kriminaalhooldusega, ei seisne elektroonilise valve kasutamine vaid süüdlase üle peetavas järelevalves, vaid ka süüdlase resotsialiseerumises ning parandamises ning puudutab seega ka sotsiaaltööd.

Mis puudutab vanglate ülerahvastatust, siis kuigi teised alternatiivid vanglakaristusele aitavad antud probleemi samuti lahendada, võib praktikast tuua mitmeid näiteid, kus elektroonilise valve kohaldamine on vanglate ülerahvastatust märkimisväärselt vähendanud.¹³⁵ Autor leiab veel, et kuna teised alternatiivid (nt rahalised karistused, tingimisi vabastamine) võrreldes elektroonilise valvaga ei võimalda isiku liikumisvabadust vajadusel piirata ja isiku asukohta jälgida, võivad need osutada vähemefektiivsemateks hoidmaks ära isiku uusi rikkumisi ja vanglasse sattumist. Isik võib sattuda vanglasse ka elektroonilise valve järel, kuid see tõenäosus on eelduslikult väiksem, kui lisaks jälgimisele süüdlast ka suunatakse ja aidatakse seaduskuulekale teele. Tuleb ka märkida, et kuna rahaliste karistuste määramisel pole kõigil süüdlastel võimalik neid tasuda, ei saa neid alati pidada efektiivseteks alternatiivkaristuseks, mida kohaldada vanglate ülerahvastatuse vähendamiseks.

Eelnev kriitika hõlmas vaid Saksamaa nägemust seoses elektroonilise valve kohaldamisega. Järgnevalt toob autor välja probleemid ning võimalikud ohukohad, mida on täheldatud nii kirjanduses kui praktikas.

Üheks oluliseks probleemiks peetakse seda, et elektrooniline valve võib põhjustada kriminaaljustiitsüsteemi laienemist, mida tuntakse *net-widening* efekti all. Üldiselt tähendab see seda, et süüdlastele määratakse piiravamad sanktsioonid, kui nende süüteod ette näevad.

¹³⁴ M. Nellis, N. T. Rosell. Conference Report. Electronic Monitoring and Probation: Offender Rehabilitation and the Reduction of Prison Populations. 7th European Electronic Monitoring Conference. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Report_English.pdf, (9.03.2014).

¹³⁵ Vt lähemalt käesoleva töö II pt 2.1.

Selline olukord toob endaga kaasa aga mitmeid negatiivseid tagajärgi: süüdlaste karistuse koorem suureneb, suurenevad kulud seoses karistuste täideviimisega ja vanglate ülerahvastatus ei vähene.¹³⁶ Elektroonilise valve rakendamisel võib *net-widening* aset leida, kui seda rakendatakse süüdlastele, keda tavapäraselt vanglast vabanemise korral ei allutataks seesugusele programmile või keda muidu vanglakaristus üleüldse ei ähvardaks. Elektroonilist valvet nähakse sel juhul ettevaatusabinõuna, et kindlustada ühiskonna turvalisus, kuigi süütegu iseenesest elektroonilise valve programmi ei nõua. *Net-widening* efekti esinemisel võib elektroonilise valve laialdane kasutamine endaga kaasa tuua ka rohkem programmisisesid rikkumisi, mis omakorda põhjustavad uute sanktsioone määramist.¹³⁷ Siiani on jäänud siiski ebaselgeks, kas ja kui suurel määral elektrooniline valve võib omada *net-widening* efekti ning seda põhjusel, et paljudele uuringutele ja analüüsidele heidetakse ette kehvade kvaliteeti ja otseste järelduste puudumist.¹³⁸ Siiski võib välja tuua näiteks, et Saskatchewan's, Kanadas, tehtud uuringus leiti, et elektroonilise valve alla oli määratud madalama riskiga süüdlased kui tavapärase kriminaalhoolduse puhul, kuigi elektrooniline valve oma sisult on võrreldes kriminaalhooldusega kahtlemata piiravam. Seejuures leidsid uurijad, et kuna elektroonilise valve alla paigutatud süüdlased pidid taluma rangemaid piiranguid ning nõudeid, panid nad seetõttu toime ka rohkem rikkumisi võrreldes tavapärase kriminaalhoolduse all olnutega.¹³⁹ Autori arvates tuleb antud probleemi piisava tõsidusega suhtuda, sest kuigi elektrooniline valve annab süüdlaste jälgimiseks ning kontrollimiseks väga hea võimaluse, ei saa seda rakendada isikute puhul, kelle süüteod ning käitumine seda ei nõua. Sellisel viisil ei hoita süsteemis kulusid mitte kokku, vaid tekitatakse neid juurde. Igasugused sanktsioonid ning piirangud, mis puudutavad süüdlase õigusi ja vabadusi, peavad olema vajalikud ning hoolikalt põhjendatud.

Erasektori kaasatus elektroonilise valve kohaldamisel on tekitanud samuti kriitikat. Osades jurisdiktsioonides nähakse nimelt ette, et elektroonilist valvet hallatakse erasektoris tegutsevate ettevõtete poolt, kes vastutavad ka seadmete paigaldamise eest. Olukord tõstatab aga probleeme seoses sellega, millist rolli eraettevõtted antud alternatiivi kohaldamisel täpselt omavad ning milline on nendepoolse teenuse kvaliteet ja väljaõpe.¹⁴⁰ Siinkohal on Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee poolt välja antud soovituses elektroonilise valve kohta toodud välja, et kui erasektor on seotud elektroonilise valve kohaldamisega, siis vastutus seoses

¹³⁶ G. Caputo. Intermediate Sanctions in Corrections. – North Texas Crime and Criminal Justice Series, Number 4, 2004.

¹³⁷ J. Howard (viide 14).

¹³⁸ P. Danielsson, L. Mäkipää. *op. cit.*

¹³⁹ J. Bonta, J. Rooney, S. Wallace-Capretta. Electronic Monitoring in Canada. Arvutivõrgus: <http://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/lctrnc-mntrng-cnd/lctrnc-mntrng-cnd-eng.pdf>, (14.04.2014).

¹⁴⁰ M. Black, R. Smith. *op. cit.*

süüdlaste kohtlemisega, mis peab olema vastavuses rahvusvaheliste eetiliste standarditega, peab jääma avaliku sektori kätte. Avalik võim peab ka tagama, et kogu asjakohane informatsioon, mis puudutab erasektori seotust elektroonilise valve haldamisega, oleks läbipaistev ja omaks avaliku võimu poolt juurdepääsu.¹⁴¹ Autori arvates on samuti oluline, et erasektoris tegutsevate ettevõtete üle omaks kontrolli avalik võim, et oleks tagatud nendepoolne kvaliteet ning vastavate nõuete järgimine elektroonilise valve kohaldamisel. Siinkohal tuleb veel märkida, et tehnoloogia areng ning seejuures ka elektroonilise valve rakendamine annavad palju võimalusi sekkuda ka isiku eraellu ning koguda ja töödelda nähtavaks saanud andmeid. Seejuures on tähtis, et jurisdiktsioonides, kus eraettevõtetele on usaldatud elektroonilise valve kohaldamine, oleksid sanktsioonid ja meetmed seoses andmete ebaseadusliku käsitlemise eest ka neile selgeks tehtud.¹⁴²

Elektroonilise valve rohke kasutamine põhjustab nõudlikkust ka seadmete ning tehnoloogia vallas. Kuna nõudlus kasvab ning konkurents antud tootmisvallas laieneb, leiavad tootjad uusi ja odavamaid tootmisviise. See toob kaasa järelevalvega seotud kulude vähenemise ning põhjustab elektroonilise valve veelgi laialdasemat kasutamist.¹⁴³ Odavad tootmisviisid võivad autori arvates seada kahtluse alla aga tehnoloogia usaldusväärse. Kui seadmed pole usaldusväärsed ning efektiivsed, ei täida elektrooniline valve enam oma eesmärki ning süüdlase kontrollimine pole võimalik. Halvimal juhul võib selle tagajärjena süüdlane põgeneda või uue kuriteo toime panna. Elektroonilise valve rohke kasutamine tulenevalt kulude vähenemisest on autori arvates samuti võimalik ohukoht, kuna võib kaasa aidata eelpool mainitud *net-widening* efekti esinemisele. Laialdane elektroonilise valve kasutamine, mis ei nõua palju rahalist ressursi, võib viia olukorrani, kus järelevalve alla paigaldatakse aina rohkem süüdlasi ning nende seas ka neid, kes seda tegelikult ei vajaks.

Elektroonilise valve kohaldamisel tõuseb ka tehnilisi probleeme. Enim probleeme tekitab raadiosignaali muutlik sagedus. Raadiosidet kasutatakse isiku jälgimiseks konkreetses kohas, milleks tavaliselt on isiku kodu. Harva saab aga näha täiuslikku sobivust raadiosignaali ning isiku kodu kuju ja suuruse vahel, mis võib omakorda tähendada signaalide osas n-ö pimedaid nurki. Sellised olukorrad võivad kaasa tuua vaidlusi seoses sellega, kas kriminaalhooldusalune viibis teatud ajal kodus või mitte.¹⁴⁴ Ka Eestis on kriminaalhooldusametnikud märkinud probleeme seoses elektroonilise valve seadmetega. Peamiselt on mureks seadmete kõikumine või halb kvaliteet. Koduseadmetega seotud probleemid

¹⁴¹ Recommendation CM/Rec (2014) 4 of the Committee of Ministers to member states on electronic monitoring. Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163631&Site=COE>, (14.04.2014).

¹⁴² Draft commentary to recommendation on electronic monitoring (viide 17).

¹⁴³ S. Wiseman. *op.cit.*

¹⁴⁴ M. Nellis, D. Vanhaelemeesch. *op. cit.*

puudutavad näiteks mobiililevi kvaliteeti, probleeme liikumisraadiuse määramisel, seletamatuid korpusehäireid, kehva kõnekvaliteeti koduseadmete telefonisüsteemides ja aparaatide liigset tundlikkust vanades majades liikuvatel põrandatel.¹⁴⁵ Kuna seadmete korrektne töötamine on vajalik elektroonilise valve toimimiseks, vajavad võimalikud tehnilised probleemid kindlasti tähelepanu ning lahendamist. Eelkõige tuleks antud küsimustega pöörduda seadmete tootjate poole, et näha, kas viga on võimalik nende poolt likvideerida. Kuna praktikas autor aga olulisi juhtumeid seoses tehniliste probleemidega ei ole täheldanud, siis on ilmselt tegemist üksikute probleemidega, mida põhjustab vigane valveseade või halb signaalide kvaliteet.

Kriitika on hõlmanud ka diskrimineerimise probleemi. Osades jurisdiktsioonides nõutakse seadmete rendi eest nimelt tasu, mille tõttu vähese sissetuleku ning kõrgete ülalpidamiskuludega süüdlased võivad sattuda tõsisesse raskustesse.¹⁴⁶ Nendes riikides nähakse elektroonilise valve kohaldamist ökonoomsemana kui vanglakaristust ning seda suuresti just põhjusel, et süüdlased peavad antud alternatiivi kohaldamise eest maksma teatud tasu.¹⁴⁷ Kuigi majanduslikus mõttes on kahtlemata riigile kasulikum seadmete rendi eest tasu nõuda, märgib ka autor, et inimeste jaoks, kelle sissetulek on väike ning rahaline olukord seega niigi raske, on tegemist ebavõrdse kohtlemisega. Elektroonilise valve rakendamine peaks eelkõige sõltuma sellest, kas süüdlane vastab antud alternatiivi kohaldamise teatud tingimustele või mitte (elukoha sobivus, kaaselanike nõusolekud jne), majanduslik olukord peaks seejuures jääma tahaplaanile. Vastasel juhul ei saa me rääkida elektroonilise valve kohaldamisest kui alternatiivist vabadusekaotusele üldiselt, vaid kui alternatiivist, mida saavad lubada endale vaid vastava sissetulekuga ja majanduslikult võimekamad isikud. Kui aga tasu tõesti küsitakse, peaks see olema isiku sissetulekule vastav.

Lisaks eelnevale nähakse elektroonilise valve rakendamisel ohtu ka ühiskonna turvalisusele. Kriitikat tekitab asjaolu, et elektroonilise valve seadmed ei garanteeri süüdlase poolt seaduslikku käitumist valve all oleku ajal.¹⁴⁸ Kuna elektrooniline valve ei piira isikut füüsiliselt, võivad ohtlikud kurjategijad panna toime süüteguisid enne võimude sekkumist.¹⁴⁹ Siinkohal tuleb taaskord märkida, et vaid valveseade üksi ei takista süüdlasi toime panemast uusi kuriteguisid ja ei vähenda ka retsidiivsust. Oluline on kohaldada elektroonilist valvet koos sobilike rehabilitatsiooniprogrammidega, mis tõesti võiksid muuta isiku käitumist soovitud

¹⁴⁵ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

¹⁴⁶ M. Black, R. Smith. *op. cit.*

¹⁴⁷ N. Alladina. The use of electronic monitoring in the Alaska criminal justice system: a practical yet incomplete alternative to incarceration. – *Alaska Law Review*, Vol 28, No 1, 2011.

¹⁴⁸ S. Bottos. *op. cit.*

¹⁴⁹ M. Black, R. Smith. *op. cit.*

suunas. Ohtlike kurjategijate puhul peaks autori arvates aga veelgi tõsisemalt kaaluma elektroonilise valve võimalikkust ning kui seda kohaldada, siis kindlasti kombineeritult intensiivse kriminaalhooldusega.

Uurides elektroonilise valve kohaldamist kriitilise pilguga, tuleb veel märkida, et kuigi antud alternatiivi kohaldamisega üritatakse vältida vangistuse negatiivseid psühholoogilisi mõjusid, võib ka elektroonilise valve all olek mõjuda psühholoogiliselt kurnavalt. Seadme kandmine tuletab süüdlastele igapäevaselt meelde, et nad on jälgimise all ning võib tekitada ka häbimärgistavat mõju näidates kriminaalset minevikku, mille tulemusena ei pruugi potentsiaalsed tööandjad süüdlast tööle võtta. Sellised tegurid võivad omakorda pidurdada ja takistada süüdlaste pingutusi seoses enda rehabiliteerimisega. Lisaks eelnevale võivad süüdlasega koos elavad isikud tunda kaudselt ka enda karistamist seoses sellega, et ollakse pideva jälgimise all. Kuna telefonikõned ja kogu väline sotsiaalne suhtlus süüdlasega on piiratud ning kodune õhkkond on stressirohke, võib elektrooniline valve psühholoogilist survet põhjustada ka kaaselanikele. Siiski näitavad enamik uuringuid, et elektroonilise valve eelised on süüdlaste ja nende pereliikmete jaoks olulisemad kui võimalikud negatiivsed tagajärjed.¹⁵⁰

Kuigi eeltoodu näitab, et elektroonilise valve kohaldamine võib tekitada kriitikat ning tõstatada probleeme, leiab autor, et elektroonilise valve eelised, mida peatüki alguses käsitleti, omavad suuremat osatähtsust võrreldes eeltoodud probleemidega ning seega õigustavad elektroonilise valve kohaldamist süüdlastele. Lisaks sellele näitas ka riikide võrdlus Eesti, Soome ning Rootsi näitel, et elektrooniline valve võib olla edukas ning efektiivne alternatiiv vabadusekaotusele. Samas tuleb kahtlemata pöörata tähelepanu võimalikele ohukohtadele ning kriitikale. Kuigi Eesti puhul ei saa me rääkida probleemidest seoses diskrimineerimise või eraettevõtetega, tuleks leida lahendused võimalikele tehnilistele probleemidele, et neid tulevikus vältida.

Üldiselt peab autor kõige olulisemaks probleemkohaks ühiskonna turvalisust ning seda, et süüdlane elektroonilise valve all ei sooritaks uusi kuritegusid. Eelneva vältimiseks tuleb iga isiku osas põhjalikult kaaluda, kas elektrooniline valve on mõistlik lahendus ning võiks kombineeritult kriminaalhooldusega süüdlase käitumist muuta ja tagada ühiskonna turvalisuse.

¹⁵⁰ S. Bottos. *op. cit.*

3. ELEKTROONILINE VALVE KOHTUEELSES MENETLUSES

3.1 Elektroonilise valve kohaldamine kohtueelses menetluses välisriikide praktika näitel

Antud peatükis keskendub autor lähemalt elektroonilise valve kohaldamisele ja põhjendatusele kohtueelses menetluses ning uurib peatüki lõpus Eesti regulatsiooni seoses vahistamise asendamisega elektroonilise valvega ning selle vajalikkust.

Kuigi elektroonilise valve kohaldamine kohtueelses menetluses ei ole nii laialt kasutusel kui elektrooniline valve alternatiivkaristusena, leiab see rakendust siiski nii Ameerika Ühendriikides, Austraalias kui ka osades Euroopa riikides. Mõistmaks paremini antud alternatiivi põhjendatust kohtueelses menetluses, käsitleb autor järgnevalt lühidalt selle kohaldamise olemust ja praktikat riikides, kus antud tõkendi kohaldamine leiab aset juba aastakümneid.

Väga levinud on elektroonilise valve kasutamine kohtueelses menetluses Ameerika Ühendriikides, kus seda kohaldatakse ühe võimaliku tingimusena vahi alt vabanemiseks. Elektroonilist järelevalvet võidakse kohaldada ka lisameetmena kautsjoni tasumisel, et tagada isiku seaduslik käitumine ja menetlusest osavõtt. Seejuures on seda võimalik kohaldada ka juhul, kui isik ei suuda näiteks tasuda kautsjonisummat.¹⁵¹ Kuigi elektroonilise valve kohaldamisel võib kohtuotsus menetlusaluse isiku suhtes seisneda 24-tunnises koduarestis, antakse üldjuhul siiski luba ka tööl käimiseks, õppimiseks, advokaadiga suhtlemiseks jms. Kohtueelses menetluses tegelevad kaebealustega Kohtueelse Teenistuse ametnikud, kes peavad veenduma, et kaebealused peaksid kinni ajakavast¹⁵² ning jälgima, et programmis osalejad käiksid edasi tööl, säilitaksid stabiilse eluviisi ning ei tarbiks keelatud aineid. Programmis osalemiseks hindavad ametnikud nii kaebealuse varasemat karistatust, rikkumisi järelevalve all, ühiskonna turvalisuse riske kui ka isiku enda tahet võimalikuks koostööks. Seejuures ei soovitata elektroonilist valvet koduarestiga kohaldada korduvkurjategijatele ning neile, keda kahtlustatakse tõsiste kuritegude toimepanemises.¹⁵³ Kuna nende puhul valitseb suurem risk kuritegusid edasi toime panna ja menetlusest kõrvale hoiduda, on igati arusaadav, miks neile antud alternatiiv sobilik pole.

¹⁵¹ A. H. Crowe jt. Offender Supervision With Electronic Monitoring. 2002. Arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/197102.pdf>, (25.03.2014).

¹⁵² Probation and Pretrial Services. Supervision. Arvutivõrgus: <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/ProbationPretrialServices/Supervision.aspx>, (27.03.2014).

¹⁵³ A Supervision Tool – Location Monitoring/Home Confinement. Arvutivõrgus: <http://www.miept.uscourts.gov/pages/monitoring.cfm>, (22.03.2014).

Kuigi elektroonilise valve tulemuslikkust kohtueelses menetluses pole uuringute näol Ameerika Ühendriikides väga palju analüüsitud, on föderaalkohtud oma hinnangutes olnud siiani positiivsed seoses selle kohaldamisega Kohtueelse Teenistuse poolt. Siiski tuleb märkida, et nendel puhkudel on elektroonilist valvet kohaldatud kombineeritult ametnikepoolse järelevalvega, s.t muuhulgas sagedasi telefonikõnesid ja etteteatamata külastusi nende poolt.¹⁵⁴

Üks olulisemaid uuringuid, millele kirjanduses palju viidatakse, pärineb juba 1990. aastast, kui elektroonilise valve kohaldamise tulemuslikkust hinnati kohtueelses menetluses Lake County's, Illinois's. Vanglate ülerahvastatuse probleemist tingituna võeti kasutusele elektrooniline valve, mida hakati kohaldama ühe võimaliku järelevalve meetodina. Elektroonilist valvet kohaldati seejuures vaid tõsisematele kurjategijatele, kes vajasisid korrapärast järelevalvet.¹⁵⁵ 659 kaebaluse seast, kellele kohaldati 1986-1988. aastatel järelevalvet, 45% paigutati elektroonilise valve all. Kolmeaastase programmi tulemused võimaldasid võrrelda omavahel elektroonilise valve all olnuid nendega, kellele elektroonilist valvet lisatingimusena ei kohaldatud. Programmi tulemuslikkust hinnati nii tehniliste rikkumiste, uute arreteerimiste kui ka kohtusse mitteilmumiste arvu järgi. Kokkuvõttes näitasid tulemused, et need, kes olid elektroonilise valve all, panid toime rohkem rikkumisi (19%) kui need, kes polnud (13%). Seda seletati sellega, et elektroonilise valve alla paigutati isikud, keda ootasid tõsisemad süüdistused ning kes olid ka varem süütegusid toime pannud, lisaks suurendas elektroonilise valve pidev kontrolliv iseloom ka vahelejäämise võimalusi. Siiski täheldati nende puhul, kes polnud elektroonilise valve all, arvuliselt rohkem uusi arreteerimisi ning rikkumisi seoses kohtusse ilmumisega. Elektroonilise valve all olijad panid toime peamiselt tehnilisi rikkumisi. Kokkuvõttes leiti, et elektroonilise valve kohaldamine alternatiivina kohtueelsele kinnipidamisele on mõistlik ning rakendatav valik, kuid see ei asenda täielikult ametnike järelevalvet.¹⁵⁶ Kuigi antud uuring leidis aset mitukümmend aastat tagasi, on toodud uuringu järeldused autori arvates tähtsad. Uuringu tulemused näitavad praktikast tulenevalt, et elektroonilise valve alla tuleks eelkõige paigutada need isikud, kes pole varem süütegusid toime pannud ning keda kahtlustatakse vähemtõsise teo toimepanemises. Lisaks annavad tulemused ka märku, et elektrooniline valve võimaldab isikuid rohkem kriminaalsest käitumisest eemale hoida kui tavaline ametnikepoolne järelevalve ning tagab ka suuremal määral, et isik kriminaalmenetlusest kõrvale ei hoiduks.

¹⁵⁴ S. Wiseman. *op. cit.*

¹⁵⁵ J. Howard (viide 14).

¹⁵⁶ K. Coopriider, J. Kerby. A practical Application of Electronic Monitoring at the Pretrial Stage. – Federal Probation, Vol 54, Issue 1, 1990.

Lisaks eeltoodule tuleb mainida, et Ameerika Ühendriikides kasutatakse elektroonilist valvet kohtueelses menetluses palju ka lähenemiskeelu korral koduvägivallatsete jälgimiseks, mida nähakse, nagu eelnevalt töös selgus, ühe võimaliku elektroonilise valve laiendamisevõimalusena tulevikus ka Eestis. Kuna koduvägivalla juhtumite puhul vabastatakse isik üldjuhul pärast 24 tunni möödumist vahi alt, siis kohtumenetluse kestev periood on kannatanute jaoks tavaliselt kõige ohtlikum. Seetõttu kasutataksegi elektroonilist valvet Ameerika Ühendriikides kahepoolset, mis võimaldaks nii kannatanule kui ka võimudele koheselt teada anda, kui kaebealune peaks kannatanu läheduses viibima.¹⁵⁷ Praktikas läbiviidud uuringud seoses elektroonilise valve kohaldamisega koduvägivallatsete jälgimiseks on näidanud, et üldjuhul on kannatanud antud programmidega rahule jäänud, sest need on andnud neile meelerahu ja kindlustunde.¹⁵⁸

Euroopa riikides kohaldatakse elektroonilist valvet kohtueelses menetluses näiteks Portugalis, Inglismaal, Wales's, Prantsusmaal ning ka Eestis. Inglismaal ja Wales's on elektroonilist valvet seejuures arvuliselt rakendatud kõige rohkem. Näiteks 2011. aasta seisuga oli seal kohtueelses menetluses elektroonilise valve all 9419 isikut, Prantsusmaal oli samal ajal 190, Portugalis aga 80.¹⁵⁹ Kuna Belgias on suureks probleemiks vanglate ülerahvastatus ning olulise osa (40%) kinnipeetutest moodustavad just eeluurimise all olevad vahistatud, on ka seal välja pakutud elektroonilise valve kui alternatiivi kohaldamine vahistamise asendamise võimalusena.¹⁶⁰

Uurides lähemalt Inglismaa ning Wales'i regulatsioone, siis seal kohaldatakse elektroonilist valvet kautsjoni vastu vabastamise tingimusena. Kautsjoni määramine ei tähenda seejuures alati rahalise summa tasumist, vaid võib seisneda erinevate tingimuste kehtestamises – näiteks kindlal aadressil viibimises, politseile oma passi loovutamises või elektroonilise kiibi kandmises.¹⁶¹ Viimase eesmärgiks on jälgida, kas isik peab kinni talle määratud liikumispiirangutest või mitte. Elektroonilise valve kohaldamiseks võtab kohus arvesse nii väidetava süüteo tõsidust, tõendite hulka süüdistatava vastu kui ka isiku enda käitumist ja varasemaid rikkumisi. Lisaks hinnatakse ka menetlusest kõrvalehoidumise ohtu. Sarnaselt

¹⁵⁷ M. DeMichele, B. Payne. Offender Supervision with Electronic Technology: Community Corrections Resource. Arvutivõrgus: https://www.appa-net.org/eweb/docs/appa/pubs/OSET_2.pdf, (9.03.2014).

¹⁵⁸ E. Erez, P. Ibarra, N. Lurie. Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases – Study of two Bilateral Programs. – Federal Probation. A journal of correctional philosophy and practice, Vol 68, Number 1, 2004.

¹⁵⁹ S. Pinto, M. Nellis. *op. cit.*

¹⁶⁰ E. Maes jt. Thinking about monitoring in the context of pre-trial detention in Belgium: a solution to prison overcrowding? – European Journal of Probation, Vol 4, No 2, 2012.

¹⁶¹ England and Wales – Minu õigused kuriteo uurimise ajal. Arvutivõrgus: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-EW-maximizeMS-en.do?clang=et&idSubpage=2, (30.03.2014).

Ameerika Ühendriikidele, võib ka Inglismaal ning Wales's süüdistatavale määrata koduaresti 24-tunniks või ajavahemikuks, kui isik ei pea näiteks olema tööl, käima poes või kohtuma kaitsjaga. Erinevalt aga Ameerika Ühendriikidest, kus järelevalvega tegelevad Kohtueelse Teenistuse ametnikud, pole Inglismaal kindlat personali seoses järelevalve haldamisega määratud. Nii võivad sellega tegeleda nii eraettevõtted kui ka näiteks töötajad politsei- või kriminaalhooldusosakondadest. Kuna kogemused ja väljaõpe erinevad, põhjustab see praktikas olulisi erinevusi seoses rikkumistele reageerimisele.¹⁶²

Kuigi andmeid elektroonilise valve tulemuslikkusest kohtueelses menetluses pole ka Euroopas palju, võib siiski välja tuua 1998-1999. aastatel Inglismaal läbiviidud pilootuuringu tulemused, kus kohtunikud määrasid vahistamise asemel valikuliselt 173-le kaebealusele elektroonilise valvega liikumispiirangud. Andmeid koguti neist 118 kohta ning tulemuste kohaselt õnnestus 11 isikul põgeneda. Oluline on mainida, et kohtusse mitteilmumiste arv oli siiski madalam kui teistel tingimustel kaitsjoni vastu vabastamisel. Portugalis läbiviidud piloodi tulemused ei näidanud aga näiteks 2002. aastal 39 osaleja puhul elektroonilisele valvele mitteallumisi ja selle tühistamisi.¹⁶³ Teadaolevalt suhtuvad Portugalis kohtunikud, prokurörid ja kaitsjad ka elektroonilise valve kohaldamise vahistamise asemel positiivselt ning leiavad, et see on kasulik vahend vahistamise vältimiseks.¹⁶⁴

Eelnev näitab, et elektrooniline valve kohtueelses menetluses on leidnud oma koha mitmete riikide regulatsioonides ning seejuures on selle kohaldamist ka soovitud. Võttes arvesse ka toodud uuringuid ning nende tulemusi, võib järeldada, et elektrooniline valve on kohtueelses menetluses efektiivne meede kahtlustatava või süüdlase kontrollimiseks ja jälgimiseks. Milles aga elektroonilise valve kohaldamise põhjendatus ning vajalikkus kohtueelses menetluses sisuliselt seisneb, sellel peatub autor järgnevalt.

3.2 Elektroonilise valve põhjendatus kohtueelses menetluses

Selgitamaks välja elektroonilise valve põhjendatust kohtueelses menetluses, uurib autor esmalt lühidalt, mis on mittevabadusekaotuslike tõkendite üldine eesmärk kohtueelses faasis ning miks on nende kohaldamine lisaks vahistamisele vajalik.

¹⁶² P. Hassett. The use of Electronic Monitoring for Pretrial Release. Arvutivõrgus: <http://www.bileta.ac.uk/content/files/conference%20papers/1990/The%2520Use%2520of%2520Electronic%2520Monitoring%2520for%2520Pretrial%2520Release.pdf>, (30.03.2014).

¹⁶³ S. Wiseman. *op. cit.*

¹⁶⁴ N. Caiado. Pre-trial electronic monitoring in Portugal. – Criminal Justice Matters, Vol 95, Issue 1, 2014.

Kuna vahistamine seisneb isikult vabaduse võtmises, peab antud tõkendi kohaldamine olema kaalukalt põhjendatud ning õigustatud. Vabaduse võtmine saab olla õigustatud vaid juhul, kui on põhjendatud kuriteokahtlus ning on alust arvata, et isik võib vabaduses olles põgeneda, kuritegusid edasi toime panna või muul moel õigusemõistmist takistada. Vahistamine on seejuures lubatud juhul, kui leebemate tõkendite kohaldamine ei võimalda toodud probleemide vältimist tagada.¹⁶⁵ Tokyo reeglite (ÜRO standardreeglid mittevabadusekaotuslike meetmete kohta) artikkel 6.1 ütleb samuti, et kohtueelses menetluses tuleb vahistamist kohaldada viimase meetmena, et tagada väidetava süüteo uurimine ning ühiskonna ja kannatanu turvalisus.¹⁶⁶ Seega võimaluse korral tuleb vahistamise kohaldamisele alati eelistada leebemaid sunnimeetmeid ehk mittevabadusekaotuslikke meetmeid. Arvestades seda, et kohtueelses menetluses ei saa me rääkida süüdimõistetutest, on eeltoodu igati põhjendatud.

Mittevabadusekaotuslike tõkendite eesmärgiks on vahistamist vältida ning tagada kriminaalmenetlus minimaalse sekkumisega kahtlustatava või süüdistatava isikuvabadusse.¹⁶⁷ Tokyo reeglite artikkel 6.2 mainib samuti mittevabadusekaotuslike tõkendite vajadust ning ütleb, et vahistamise alternatiive tuleks kohaldada võimalikult varajases etapis. Seejuures peaks alternatiive olema koheselt võimalik kohaldada, kui asjaolud seoses kaebealuse vahistamisotsusega peaksid muutuma.¹⁶⁸ Eeltoodu näitab, et alternatiivid vahistamisele on kahtlemata vajalikud, sest võimaldavad tagada kriminaalmenetluse viisil, mis riivab isiku põhiõigusi vähem kui vahistamine. Näitena võib mittevabadusekaotuslike tõkenditena välja tuua elukohast lahkumise keelu, lähenemiskeelu kohaldamise, kautsjoni määramise ning ka elektroonilise valve.¹⁶⁹ Viimasele keskendub töö autor järgnevalt lähemalt, et analüüsida antud tõkendi eeliseid ning problemaatikat kohtueelses menetluses ning jõuda järeldusele, kas toodud tõkendi kohaldamine on põhjendatud.

Elektroonilise valve kohaldamise üldiseks eesmärgiks kohtueelses menetluses on kasutada süüdlase isikuvabadusi vähem riivavat meedet, et kindlustada ühiskonna turvalisus ning vältida kaebealuse menetlusest kõrvalehoidumist. Seejuures soovitakse antud tõkendi

¹⁶⁵ D. v Z. Smit. *op. cit.*

¹⁶⁶ United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (the Tokyo Rules). Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/pdf/compendium/compendium_2006_part_01_03.pdf, (26.03.2014).

¹⁶⁷ D. v Z. Smit. *op. cit.*

¹⁶⁸ Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (the Tokyo Rules). Arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>, (27.03.2014).

¹⁶⁹ D. v Z. Smit. *op. cit.*

kasutamise ja vähendada ka vahistatute hulka¹⁷⁰ ning vahistatute ülalpidamisega seotud maksumusi.¹⁷¹ Seoses vahistatute arvu vähendamisega, tuleb aga märkida, et see saab toimuda vaid juhul, kui elektroonilise valve all paigutatakse isikud, kellel lasub vahistamise alus. Selline nõue tagab, et elektroonilist valvet ei kohaldataks isikutele, kes seda tegelikult ei vaja. Praktikaks on probleemkohana ka välja toodud, et kohtunikud teades kriteeriume seoses elektroonilise valve rakendamisega, kohaldavad teadlikult või mitteteadlikult vahistamismääruisi olukordades, kus elektroonilise valve olemasoluga oleks rakendatud mittevabadusekaotuslikke tõkendeid.¹⁷² Imselt seeõttu on teada ka juhtumeid, kus kohtueelses menetluses on elektroonilise valve alla määratud kahtlustatavad, kellel ei lasu menetlusest kõrvalehoidumise ohtu ning keda ei tohiks vahi alla võtta.¹⁷³ Eelnev näitab, et *net-widening* efekt seoses elektroonilise valve kohaldamisega võib ka kohtueelses menetluses esineda, kui toodud alternatiivi ei kohaldata vajaduspõhiselt. Seega on tingimata oluline hinnata iga juhtumit individuaalselt ning jõuda seejärel järeldusele, milliseid riske kahtlustatav või süüdistatav kannab. Kui puudub alus arvamaks, et isik võiks kuritegusid edasi toime panna või põgeneda, pole vahistamine kindlasti tõkend, mida kohaldada ning seega ei saa vahistamise asemel rakendada ka elektroonilist valvet.

Elektroonilise valve kohaldamine kohtueelses faasis võimaldab samuti vältida vangla või kinnipidamisasutuse kriminogeenset keskkonda¹⁷⁴ nagu elektrooniline valve vanglakaristuse asemel. Kuigi antud eelise kirjeldamisel peatus autor ka varasemalt käesolevas töös, on siinkohal toodud asjaolu eriti oluline just nende isikute puhul, keda kahtlustatakse või süüdistatakse kriminaalasjas esimest korda ning keda ei saa tulenevalt süütuse presumptsioonist käsitleda süüdlasena. Viibides pikalt vahi all koos teiste vahistatutega, kes võivad olla korduvkurjategijad, pole välistatud, et isik õpib sel viisil kriminaalset käitumist ning saab mõjutatud kriminaalsest keskkonnast. Kuna esimest korda vahi all olles võib kergesti tekkida ka depressioon ning viha, võib ka see omakorda põhjustada või süvendada vägivaldset ning kriminaalset käitumist. Retsidiivsuse vähendamise põhimõtet arvesse võttes tuleks vangla ja kinnipidamisasutuse rikkuvat mõju vältida nii varakult kui võimalik. Seejuures tuleb muidugi arvestada kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase enda tausta, sest on arusaadav, et kõigi kahtlustatavate ja süüdistatavate osas pole võimalik vahistamise kui tõkendi kohaldamist vältida.

¹⁷⁰ T. Cornish. The many purposes of location monitoring. – Federal Probation. A journal of correctional philosophy and practice, Volume 74, Number 2, Sept. 2010.

¹⁷¹ European Committee on crime problems (viide 17).

¹⁷² P. Hassett. *op. cit.*

¹⁷³ European Committee on crime problems (viide 17).

¹⁷⁴ N. Alladina. *op. cit.*

Ka kohtueelses etapis on elektroonilise valve üheks suureks plussiks see, et isik, olles küll valve all, saab viibida kodus oma perekonna juures ning võimaluse korral säilitada töökoha. Tuleb ka märkida, et sellisel juhul saavad kaebealused edasi toetada oma perekondi ning maksta makse.¹⁷⁵ Kuna vahistamise korral kaotavad paljud kaebealused oma töö, on elektroonilise valve all olek nende jaoks tõkendina kindlasti eelistatum variant.

Elektroonilise valve kohaldamises nähakse lahendust ka neile kaebealustele, kellel pole võimalik kautsjonisummat vahi alt vabanemiseks tasuda.¹⁷⁶ Ameerika Ühendriikidest pärit uuringud näitavad, et mida suurem on kautsjoni summa, seda väiksem protsent inimesi vahi alt vabaneb.¹⁷⁷ Olukord, kus rikkamad saavad end kautsjoni vastu vabaks osta ning vaesemad peavad olude sunnil vahi all olema, on autori arvates diskrimineeriv. Toodud olukorra vältimiseks on elektrooniline valve alternatiivina mõistlik lahendus. Lisaks eelnevale tuleb lisada, et isiku seaduskuuleka käitumise tagamiseks on elektrooniline valve kahtlemata ka kindlam tõkend, kui kautsjoni tasumine ning seda põhjusel, et kuna kautsjoni tasumine ei võimalda isiku tegevust ja käimisi jälgida, on selle puhul märksa kergem uusi süütegusid toime panna, tunnistajaid mõjutada või menetlusest kõrvale hoiduda.

Kirjanduses on toodud välja ka seisukoht, et elektroonilise valve all on isikul parem ligipääs oma advokaadile, kui vahi all olles.¹⁷⁸ Arvestades advokaatide töökoormust ning seda, et isiku vahi all olles peavad nad kohtumiseks ise kinnipidamisasutusse minema, on elektroonilise valve kohaldamine tõkendina kaitsja jaoks kindlasti eelistatum ning parem variant, sest elektroonilise valve all on kahtlustataval ka endal üldjuhul luba kaitsja juurde minemiseks. Siiski pole alust arvata, et isiku elektroonilise valve all oleku ajal oleks kaitsja töö efektiivsem, kui isiku vahistamise korral.

Lisaks eeltoodule toob Ameerika Ühendriikides Kohtueelse Teenistuse Agentuur välja veel, et järelevalve võimaldab isikutele vajaduse korral tagada ka raviprogrammid seoses meelemürkide tarvitamisega.¹⁷⁹ Samas tuleb siinkohal märkida, et kohtueelses menetluses ei saa siiski rääkida isiku käitumise ja mõtteviisi parandamisest, sest isikut pole veel süüdi mõistetud.

¹⁷⁵ Probation and Pretrial Services (viide 152).

¹⁷⁶ A. H. Crowe jt. *op. cit.*

¹⁷⁷ T. Cohen, B. Reaves. Pretrial Release of Felony Defendants in State Courts. Arvutivõrgus: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/prfdsc.pdf>, (30.03.2014).

¹⁷⁸ N. Alladina. *op. cit.*

¹⁷⁹ Benefits of pretrial supervision. Arvutivõrgus:

http://www.miept.uscourts.gov/pages/Supervision_Benefits.cfm, (28.03.2014).

Hoolimata mitmetest eelistest, mida elektroonilise valve kohaldamine kohtueelses menetluses võib omada, on antud tõkendi kohaldamine tekitanud küsimusi seoses sellega, kas kõrgtehnoloogia toimimine suudab tagada kahtlustatava menetlusest osavõtu sama kindlalt, kui seda võimaldab vahistamine. Leitakse, et kuigi tehnoloogia võib olla geniaalne, pole välistatud, et kaebealused võivad leida võimalusi selle töövõime kahjustamiseks, nt blokeerides seadme signaale või rikkudes seadme ülesehitust.¹⁸⁰ Lisaks sellele nähakse probleemkohtadena ka kuritegude toimepanemist valve all olles, tõendite hävitamist ja tunnistajate mõjutamist.¹⁸¹ Siinkohal leiab autor, et elektroonilise valve tehnoloogia iseenesest ei takista tõesti kuritegude toimepanemist, tõendite hävitamist ning tunnistajate mõjutamist. See aga omakorda annabki põhjuse eriti hoolikalt ning kaalukalt otsustada, kellele võimaldada elektroonilise valve paigaldamine vahistamise asemel ning kellele mitte. Seejuures tuleb autori arvates arvestada näiteks asjaoluga, kas vabaduses ootab isikut töö ning pere ning kas tal on seetõttu põhjendatud huvi vahistamine asendada mittevabadusekaotusliku tõkendiga. Kui kahtlustatav on aga eelnevalt mitmel korral olnud kriminaalkorras karistatud ning on põhjust arvata, et ta võib kuritegusid toime panna, ei tohiks elektroonilist valvet vahistamise asemel rakendada.

Eeltoodu näitab, et elektroonilise valve kohaldamisel kohtueelses menetluses on mitmeid eeliseid. Olulisim neist kahtlustatava või süüdistatava seisukohast seisneb kindlasti selles, et isikule võimaldatakse vahistamine asendada inimlikuma alternatiiviga, mis mitte ei röövi talt vabadust, vaid piirab seda. Kuna kohtueelses menetluses kehtib süütuse presumpatsioon, on väga oluline, et vajadusel valitaks isiku õigusi võimalikult vahe riivav tõkend. Oluliseks plussiks on autori arvates ka see, et elektrooniline valve näitab, kas kahtlustatav või süüdistatav peab kinni talle määratud piirangutest või mitte. Seega on see võrreldes teiste mittevabadusekaotuslike tõkenditega efektiivsem isiku menetlusest osavõtu kindlustamiseks.

Kokkuvõttes on autor arvamusel, et elektrooniline valve vahistamise asemel on põhjendatud, kui seda rakendada kahtlustatavatele või süüdistatavatele, kelle puhul selline tõkend võiks efektiivselt töötada ning vältida vahistamisega kaasnevat negatiivset mõju.

¹⁸⁰ S. Wiseman. *op. cit.*

¹⁸¹ E. Maes jt. *op. cit.*

3.3 Vahistamise asendamine elektroonilise valvega Eesti õiguskorras

3.3.1 Regulaatsiooni olemus Eestis

Selgitamaks välja, kas Eestis on vahistamise asendamine elektroonilise valvega põhjendatud, uurib autor esmalt antud regulaatsiooni olemust ja praktikat.

Eestis reguleerib vahistamise asendamist elektroonilise valvega KrMS¹⁸² § 137¹, mille kohaselt võib kahtlustatava või süüdistatava taotlusel eeluurimiskohtunik või kohus asendada vahistamise kohustusega alluda KarS § 75¹ lõikes 1 sätestatud elektroonilisele valvele. Elektroonilisele valvele mitteallumise korral asendab aga eeluurimiskohtunik või kohus oma määrusega kriminaalhooldusametniku ettekande alusel elektroonilise valve vahistamisega (KrMS § 137¹ lg 8).

Kuigi põhiõiguste kaitse eesmärki silmas pidades on tegemist vahistamisest leebema tõkendiga, mis piirab olulisel määral isiku liikumisvabadust ning ka tema perekonna- ja eraelu puutumatus, pole seadusandja hinnangul tegemist siiski vabaduse võtmisega, mistõttu ei loeta elektroonilise valve all olemise aega eelvangistuseks või kinnipidamiseks ning seda ei arvestata karistusaja hulka.¹⁸³ Võrdlusena võib märkida, et Suurbritannias otsustab kohus, kas elektroonilise valve all oldud aeg kvalifitseerub karistusaja hulka või mitte. Karistusaja hulka ei loeta elektroonilise valve all oldud aega, kui see seisnes vähemas kui 9-tunnises liikumiskeelus päevas.¹⁸⁴ Autor leiab siinkohal sarnaselt Eesti seadusandjaga, et tingimusi vahi all olles ei saa pidada võrdseks tingimustega elektroonilise valve all. Võrreldes vangla režiimi elektroonilise valve kohaldamisega, on elektroonilise valve puhul isikul kahtlemata rohkem liikumisvabadust. Kuigi isik peab elektroonilise valve all olles kinni pidama talle määratud ajakavast, saab ta võimaluse korral käia edasi tööl ning elada koos lähedastega. Kuna vahistatut hoitakse vangistusseaduse¹⁸⁵ (edasipidi VangS) § 90 lg 3 kohaselt ööpäev läbi lukustatud kambris, välja arvatud töötamise või õppimise ajal, ning § 94 lg 1 kohaselt lubatakse vaid lühiajalisi kokkusaamisi isiklike, õiguslike või äriliste huvide raames, ei saa vangistuse regulaatsiooni pidada võrdväärseks elektroonilise valve rakendamisega.

Võrreldes omavahel elektroonilist valvet ning KrMS §-s 128 sätestatud elukohast lahkumise keeldu, ei saa eeldada, et elektrooniline valve võiks seda asendada. Elukohast lahkumise keelu

¹⁸² Kriminaalmenetluse seadustik – RT I,04.10.2013, 5.

¹⁸³ E. Elkind. KrMS § 137¹/2. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (viide 11).

¹⁸⁴ Bail: Legal Guidance: The Crown Prosecution Service. Arvutivõrgus: http://www.cps.gov.uk/legal/a_to_c/bail/#a16, (1.04.2014).

¹⁸⁵ Vangistusseadus – RT I, 05.07.2013, 22.

puhul võetakse kahtlustatavalt või süüdistatavalt allkiri selle täitmiseks ning kui elukohast soovitakse lahkuda kauemaks kui üheks ööpäevaks, tuleb saada menetleja luba. Vahistamise asendamisel elektroonilise valvega kahtlustatav või süüdistatav reeglina kodust kuhugi kaugemale, nt välismaale puhkusereisile minna ei saaks. Kuigi allkiri elukohast lahkumise kohta ei välista, et menetleja loal on ka puhkusereisil käimine võimalik, suurendab see ohtu, et isik võib hakata menetlusest kõrvale hoidma. Elektroonilise valve puhul soovitakse seda välistada.¹⁸⁶ Seega on elektrooniline valve vahistamisest küll leebem tõkend, kuid kindlasti rangem tõkend kui elukohast lahkumise keeld.

Kuna tegemist on vahistamist asendava tõkendiga, on oluline märkida, et elektroonilist valvet on võimalik kohaldada üksnes isikule, keda põhimõtteliselt oleks alust ka vahi all pidada.¹⁸⁷ Eelkõige võiks elektroonilise valve kohaldamine tulla kõne alla kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumise ohu puhul. Uute kuritegude toimepanemist ei ole võimalik elektroonilise valvega vältida, sest pole võimalik 100%-liselt kontrollida, kellega ja kuidas isik päeva jooksul suhtleb. Seda ohtu on võimalik oluliselt vähendada isiku paigutamisega vanglasse või arestimajja. Nendel juhtudel, mil vahistamine on vajalik vaid selleks, et tagada isiku kättesaadavus menetlejale ja vältida isiku põgenemist, võib elektrooniline valve edukalt vahistamist asendada.¹⁸⁸ Kuna elektrooniline valve näitab koduvalveseadmete kohaldamise korral vaid seda, kas isik on nõutud ajal nõutud kohas (tavaliselt kodus), ei võimalda see tõesti selgeks teha, millega isik kodus tegeleb, kellega suhtleb või kes teda näiteks kodus külastab. Kuigi GPS-seadmete puhul on isiku liikumine igal hetkel jälgitav, ei saa ka selle seadme kasutamise puhul välistada isiku n-ö juhuslikke kokkusaamisi kuritegude toimepanemise eesmärgil. Seega leiab ka autor, et kui esineb uute kuritegude toimepanemise oht (nt kahtlustatav on varem püüdnud tunnistajaid ebaseaduslikult mõjutada või on kuriteo toimepanemisel või pärast seda ähvardanud kannatanule või tunnistajale tõeste ütluste andmise korral kätte maksta¹⁸⁹), tuleks elektroonilise valve kohaldamist vahistamise asemel vältida.

Tartu Ringkonnakohtu määruses nr 1-13-3427 leiti näiteks samuti, et kuigi kahtlustatava puhul on täidetud formaalsed eeldused (sobiv elukoht ja sealviibivate isikute nõusolek) vahistamiseks elektroonilise valvega, pole täidetud materiaalsed eeldused, mille puhul oli antud asjas oluline hinnata, kas isiku vahistamise kohaldamist tinginud eesmärki –

¹⁸⁶ Karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse ning kriminaalhooldusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Eelnõu seisuga 2009. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=bbdf23-6b8b-a198-4a55-00c29e185e59&>, (14.03.2014).

¹⁸⁷ RKKKm 3-1-1-32-12, 12.04.2012.

¹⁸⁸ Karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse ning kriminaalhooldusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (viide 186).

¹⁸⁹ E. Elkind. KrMS § 130/5.2.2 – E. Kergandberg, P. Pikamäe (viide 11).

jätkuvate kuritegude toimepanemise takistamine – on võimalik saavutada ka nimetatud tõkendi asendamisel elektroonilise valvega. Ringkonnakohus märkis, et isiku liikumisvabaduse piiramine võib küll takistada kriminaalmenetlusest kõrvale hoidumist, kuid ei ole efektiivne meede vältimaks kuritegude jätkuvat toimepanemist. Kuna antud asjas kahtlustati isikut paljude varguste toimepanemises ning varasemalt oli teda kriminaalkorras karistatud juba 11 korda, kuid mõistetud karistused polnud kahtlustatavat mõjutanud uute kuritegude toimepanemisest hoiduma, leidis kohus, et vahistamise asendamine elektroonilise valvega pole põhjendatud.¹⁹⁰

Sarnaselt eelnevale lahendile, leiti ka kriminaalasjas nr 1-12-4850, et materiaalsed eeldused elektroonilise valve asendamiseks vahistamisega pole täidetud. Antud asjas oli süüdistatav samuti varasemalt korduvalt kriminaalkorras karistatud, kuid sellest hoolimata järjepidevalt kuritegusid ning väärtegusid toime pannud. Kohus märkis, et tõkendi asendamiseks ei anna alust ka määruskaebuses toodud asjaolud nagu töö- ja elukoha ning perekonna olemasolu, kuna need olid süüdimõistetul olemas ka kuriteo toimepanemise ajal, kuid ei mõjutanud teda kuritegu mitte toime panema.¹⁹¹

Eeltoodud näited toovad välja, et ka praktikas pole kohtud elektroonilist valvet kohaldanud olukordades, kus on alust arvata, et isik võib valve all olles jätkuvalt kuritegusid toime panna. Samas tuleb märkida, et vahistamise asendamine elektroonilise valvega võib siiski kõne alla tulla ka uute kuritegude toimepanemise ärahoidmiseks sõltuvalt prognoositud kuriteo liigist.¹⁹² Ilmselt mõeldakse siinkohal vähemtõsiseid kuritegusid, mida elektrooniline valve liikumispiirangute näol suudaks ära hoida. Üldine praktika siiski näitab, et kui esineb põhjendatud oht kuritegude toimepanemiseks, siis vahistamise asendamist elektroonilise valvega ei kohaldata.

Elektroonilise valve kohaldamise korral kehtivad samad paigaldamise tingimused, mis muudelgi kohaldamisviisidel. Paigaldamine on võimalik ainult kahtlustatava või süüdistatava enda soovil taotluse alusel ning vajalikuks eelduseks on ka isiku elukoha sobivus elektroonilise valve korraldamiseks nii tehniliste parameetrite kui ka muude tingimuste poolest.¹⁹³ Lisaks eeltoodule on ka vahistamise korral oluline, et kahtlustatava või süüdistatavaga koos elama hakkaksid isikud oleksid elektroonilise valve paigaldamisega nõus. Praktikas on olnud ka juhtum, kus probleem seoses vahistamise asendamisega elektroonilise

¹⁹⁰ TrtRnKm 1-13-3427, 1.07.2013.

¹⁹¹ TrtRnKm 1-12-4850, 18.09.2012.

¹⁹² E. Elkind. KrMS § 137¹/3. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (viide 11).

¹⁹³ E. Elkind. KrMS § 137¹/4. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (viide 11).

valvega ei seisnenud materiaalsete eelduste täitmises, vaid hoopiski formaalsete eelduste mittetäitmises. Kriminaalasjas nr 1-11-11994 jäeti määruskaebus seoses vahistamise asendamisega elektroonilise valvega rahuldamata, kuna süüdistatava abikaasa keeldus valveseadme korterisse paigaldamisest. Kuigi süüdistatav leidis, et abikaasa keeldumine ei saa olla takistuseks, sest korter ning kogu vara kuulub talle ning tal on õigus oma vara käsutada, rõhutas ringkonnakohus, et lisaks elukoha seaduslikule kasutamise õigusele on elektroonilise valve elukohta paigaldamise formaalseks eelduseks ka see, et eluruumis olevad täisealised isikud oleksid seadme paigaldamisega nõus.¹⁹⁴

Järgnevalt kirjeldab autor antud regulatsiooni kohaldamist Eesti õiguses täpsemalt. Kui eeluurimiskohtunik või kohus saab vahistamise asendamise taotluse, teeb ta kahtlustatava või süüdistatava elukoha järgsele kriminaalhooldusametnikule ülesandeks esitada viie tööpäeva jooksul arvamus elektroonilise valve kohaldamise võimalikkuse kohta (KrMS § 137¹ lg 3). Vastavalt KrMS § 137¹ lg-le 4 kohaldatakse elektroonilist valvet nii nagu ka kautsjonit kohtumäärusega. Taotluse lahendamiseks toimetatakse eeluurimiskohtuniku juurde vahistatu, prokurör ja vahistatu soovil ka kaitsja ning kuulatakse ära nende arvamus. Lisaks sellele tutvustab eeluurimiskohtunik või kohus enne elektroonilise valve kohaldamise üle otsustamist ka kriminaalhooldaja arvamust seoses antud alternatiivi kohaldamise võimalikkusega (KrMS § 137¹ lg 6). Seadus lubab taotluse arutamise korraldada ka tehnilise lahenduse teel (KrMS § 137¹ lg 5), mis vastaks KrMS § 69 lõike 2 punktis 1 nimetatud nõuetele. Kõnealune säte käsitleb tehnilist lahendust, mille tulemusena menetlusosalised otseülekandena vahetult näevad ja kuulevad uurimisasutuses, prokuratuuris või kohtus mitteviibiva tunnistaja ütluse andmist ja saavad talle küsimusi esitada menetleja kaudu. Videokonverentsi kohaldamine jääb diskretsiooni korras eeluurimiskohtuniku otsustada. Vastava otsuse langetamisel peab kohtunik lähtuma nii menetluslikust otstarbekusest, tehniliste vahendite usaldusväärsusest kui ka menetlusosaliste õiguste parema tagamise sihist.¹⁹⁵

Huvitav on asjaolu, et elektroonilise valve kohaldamine on võimalik ka juba vahistamistaotluse arutamisel, kui on välja selgitatud elektroonilise valve kohaldamiseks olulised asjaolud.¹⁹⁶ Siinkohal on oluline enne elektroonilisele järelevalvele määramist siiski küsida kriminaalhooldusametnikult elukoha sobivuse kohta hinnangut.¹⁹⁷

¹⁹⁴ TrtRnKm 1-11-11994, 21.05.2012.

¹⁹⁵ Karistusseadustiku, vääртеomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse ning kriminaalhooldusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (viide 186).

¹⁹⁶ E. Elkind. KrMS § 137¹/4. – E. Kergandberg, P. Pikamäe (viide 11).

¹⁹⁷ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

Kui üldjuhul koostab elektroonilise valve ajakava kriminaalhooldusametnik koostöös kriminaalhooldusalusega, siis vahistamise asendamisel elektroonilise valvega koostatakse kriminaalhooldusaluse ajakava koostöös prokuröri või kohtuniku soovitusi järgides.¹⁹⁸ Soovitused on olulised siinkohal seetõttu, et tagada, et isikule lubatud liikumised ei segaks menetlust.¹⁹⁹ Vahistamise asendamisel elektroonilise valvega võib ajakava olla koostatud ka põhimõttel, et kriminaalhooldusalune peab viibima ööpäev ringi oma elukohas.²⁰⁰ Kuigi isikule võimaldatakse siiski aeg uurija või prokuröri juures käimiseks ja kohtuistungitel osalemiseks,²⁰¹ sarnaneb autori arvates selline ajakava juba vahi all olekuga, sest isik on sunnitud olema ööpäev läbi ühes kohas. Sellisel juhul võiks kaaluda elektroonilise valve all oleku aja arvestamist hiljem ka karistusaja hulka, sest vabadust isikule liikumiseks ei võimaldata.

Küsimusi on praktikas tekitanud asjaolu, kas elektroonilise valve kohaldamise või kohaldamata jätmise määrus on vaidlustatav määruskaebe korras või mitte. KrMS § 385 p 20 ei luba üldjuhul esitada kaebust kohtumenetluse poole taotluse lahendamise määruse peale, välja arvatud kohtumenetluse kiirendamise taotluse lahendamise määruse korral või määruse puhul, millega lahendatakse taotlus kriminaalmenetluse lõpetamiseks seoses menetluse mõistliku aja möödumisega. Kuna elektroonilise valve kohaldamise või kohaldamata jätmise määruse puhul pole tegemist KrMS § 385 p 20 toodud erandjuhtudega, võikski algselt ekslikult arvata, et kõnesolev määrus pole määruskaebe korras vaidlustatav. Siiski tuleb arvestada KrMS § 137¹ lg-ga 7, mille kohaselt vabastatakse kahtlustatav või süüdistatav vahi alt ja kohaldatakse elektroonilist valvet pärast määruskaebuse esitamise tähtaja möödumist või kõrgema astme kohtus tehtud kohtumääruse jõustumist. Antud eelnõu seletuskirjas on toodud välja, et see on vajalik selleks, et tagada nii prokurörile kui ka kaitsjale võimalus kaevata elektroonilise valve kohaldamata jätmise või kohaldamine edasi kõrgemasse kohtusse.²⁰² Riigikohus on siinkohal leidnud, et seadusandja selget tahet tuleb arvesse võtta ning elektroonilise valve kohaldamise või kohaldamata jätmise määrust käsitada seega erandina neist määrustest, millega jäetakse rahuldamata isiku taotlus asendada talle kohaldatud vahistamine kergemaliigilise tõkendiga.²⁰³ Seega kokkuvõttes on antud määrus määruskaebe korras vaidlustatav. Autor leiab samuti, et seadusandja tahe siinkohal on õigustatud ning seda eelkõige seetõttu, et elektrooniline valve, olles küll leebem tõkend

¹⁹⁸ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. § 8 lg 1¹. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

¹⁹⁹ LISA 1. Küsimustik vanglate osakonnale justiitsministeeriumis.

²⁰⁰ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. § 8 lg-d 1, 1¹. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

²⁰¹ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. § 8 lg 3 p 9. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

²⁰² Karistusseadustiku, vääртеomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse ning kriminaalhooldusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (viide 186).

²⁰³ RKKKm 3-1-1-9-12, 27.02.2012.

vahistamisele, piirab siiski oluliselt põhiõigusi sh näiteks isiku liikumisvabadust.

Mis puudutab elektroonilise valve kohaldamise tähtaega vahistamise korral, siis see kohaldatakse KrMS § 137¹ lg 9 kohaselt vahistamisele kehtestatud nõuete järgi. Vahistamise puhul ütleb KrMS § 130 lg 3, et kahtlustatav või süüdistatav ei tohi olla kohtueelses menetluses vahistatud üle kuue kuu. Sama paragrahvi lg 3¹ lisab aga, et teatud juhtudel võib riigi peaprokuröri taotlusel eeluurimiskohtunik toodud tähtaega pikendada. Märkida tuleb veel, et vahistamismääruses ei nõuta vahi all olemise lõpptähtaja määramist (KrMS § 132). Eelnev näitab, et kuigi enamasti tuleks juhendada kuuekuulisest tähtajast, võib erandkorras see tähtaeg ka pikemaks muutuda. Kuigi seaduse kohaselt tuleb elektroonilise valve kohaldamisel järgida vahistamise kohta käivaid sätteid, tuleks siiski arvestada KarS § 75¹ sätestatud tähtajaga, mille kohaselt ei tohi elektroonilise valve kestvus olla pikem kui üks aasta.²⁰⁴ Eeltoodu kohaselt seadus meile kindlat tähtaega seoses elektroonilise valve tähtajaga vahistamise asemel ei anna, välja arvatud 12 kuud, mis on üldine tähtaeg elektroonilise valve kohaldamise puhul. Loogiline järeldus aga on, et nii kaua, kuni esineb vahistamisalus, kohaldatakse ka elektroonilist valvet vahistamise asendusena.

Justiitsministeeriumi analüüsis nr 2/2013 on toodud probleemkohana välja ka olukord, kus kohus näiteks pole määrusesse elektroonilise valve tähtaega märkinud ning pärast ühe aasta möödumist, mis elektroonilise valve puhul peaks olema maksimaalne tähtaeg, pole jõustunud kohtulahendit, mis määraks elektroonilise valve jätkamise või selle lõpetamise. Kuna sellisel juhul peaks kohus võtma seisukoha edasise tõkendi osas, tuleks kehtestada regulatsioon, kes ja millal kohtu poole pöördub tõkendi küsimuse lahendamiseks: kas selleks on kriminaalhooldaja, prokurör kriminaalhooldaja ettepanekul, või kasutatakse mingit muud varianti.²⁰⁵ Autori arvates peaks sellisel juhul kohtu poole pöörduma eelkõige prokurör, kes annaks oma arvamuse tõkendi kohaldamise edasisest vajadusest või mittevajadusest.

Seoses tähtajaga tuleb veel lisada, et tähtaja lühendamise või pikendamise aluste tekkimise korral peab kriminaalhooldusametnik pöörduma esmalt prokuröri poole ning alles seejärel esitama kohtule erakorralise ettekande.²⁰⁶ Kuna prokurör on süüdistaja rollis, on tema arvamus tõkendi kohaldamise osas ka oluline ning seetõttu ilmselt peabki kriminaalhooldusametnik esimesena tema poole pöörduma.

²⁰⁴ Karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse ning kriminaalhooldusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (viide 186).

²⁰⁵ A. Ahven, A. Kruusement. *op. cit.*

²⁰⁶ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. § 21 lg 3¹. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.

Eeltoodu näitab, et kuigi vahistamise asendamisel elektroonilise valvega järgitakse üldiselt elektroonilisele valvele kehtestatud tingimusi, on antud regulatsiooni puhul arvesse võetud ka vahistamise regulatsiooni ning vahistamisega seotud erisusi. Seetõttu omab ka ilmselt kaalukat rolli prokurör, kelle arvamus ja soovitusel on antud alternatiivi kohaldamisel kriminaalhooldusametniku jaoks olulised. Üldiselt leiab aga autor, et antud regulatsiooni seoses vahistamise asendamisega elektroonilise valvega annab veel parandada ning täiendada.

3.3.2 Tõkendi kohaldamise vajalikkus Eestis

Selgitamaks välja, kas elektroonilise valve kohaldamine vahistamise asemel kohtueelses menetluses on Eesti õiguskorras vajalik, uurib autor järgnevalt antud tõkendi kohaldamise praktikat käesoleva ajani ning võimalikke eeliseid, mis elektroonilise valve kohaldamise vajalikkust ning põhjendatust võiksid kinnitada.

Kuigi töö autoril puuduvad andmed, kui palju taotlusi vahistamise asendamiseks elektroonilise valvega on esitatud, selgus käesoleva töö alguses, et vahistamise asendamist elektroonilise valvega on 2011-2013. aastatel rakendatud kokku vaid 101 korral. Samas tuleb täheldada, et vähehaaval on see arv siiski tõusnud – kui 2011. aastal kohaldati asendamist 31 korral, siis 2013. aastal juba 38 korral.²⁰⁷

Elektroonilise valve kohaldamise üheks oluliseks eesmärgiks on vähendada vahistatute hulka kohtueelses menetluses. Uurides statistiliselt vahistatute hulka Eestis, leiame, et 2012. aasta lõpul oli Eesti vanglates 3371 vangi, neist 2541 süüdimõistetut ja 830 vahistatut. Koos arestimajadega oli 2012. aasta lõpul Eesti vanglates 100 000 inimese kohta 262 vangi. Londoni ülikooli statistika järgi oli Eesti selle näitajaga maailmas 47. kohal ja Euroopas 7. kohal (vastavalt 222 ning 57 riigi või haldusüksuse hulgas).²⁰⁸ Arvestades seda, et Eesti on Euroopa riikidest üks väiksema elanikkonnaga riike, on kinnipeetute sh vahistatute arv meil märkimisväärselt suur. Kuigi 2013. aasta seisuga olukord paranes ning aasta lõpuks oli vanglates 3123 vangi, neist 2428 süüdimõistetut ja 684 vahistatut,²⁰⁹ pole antud probleem siiski Eesti õiguskorrast kadunud. Vahistatute suurest arvust ning vanglate ja arestimajade suurest koormusest tingituna võiks elektrooniline valve kui alternatiiv rohkem kohaldamist leida. Seda aga siiski juhul, kui esineb menetlusest kõrvale hoidumise oht, sest siis on elektrooniline valve kui alternatiiv sobilik ning efektiivne. Riigikohus on leidnud samuti, et

²⁰⁷ A. Ahven jt (viide 12), lk 67.

²⁰⁸ A. Ahven jt (viide 44), lk 101.

²⁰⁹ A. Ahven jt (viide 12), lk 56.

vältimaks süüdistatavate põhiõiguste rikkumist on isiku vahi all pidamisele kõige sobilikum alternatiiv kriminaalmenetluse tagamiseks üldjuhul elektroonilise valve kohaldamine.²¹⁰

Elektroonilise valve kohaldamine vahistamise asemel aitab kokku hoida ka isikute vahistamisega seotud kulusid. Arvestades seda, et ühe vangiga ülalpidamiskulu kuus on 1035,58 eurot, kuid iga kriminaalhooldusaluse kohta kulub keskmiselt vaid 35,7 eurot kuus,²¹¹ siis võimaldab elektrooniline valve kohtueelses menetluses kulutusi märkimisväärselt kokku hoida. Samas tuleb siiski märkida, et kuna Eesti regulatsiooni kohaselt elektroonilise valve all oldud aega ei loeta karistusaja hulka, siis hiljem süüdimõistmise korral kulutused ning vangide arv ei vähene. Isik peab kandma talle määratud vanglakaristuse maksimaalses ulatuses. Autor on aga seda meelt, et kuigi hiljem kulutused selles osas ei vähene, omab elektrooniline valve kohtueelses menetluses siiski märkimisväärset mõju seoses kulutuste ning vahistatute vähendamiseks.

Oluline on kahtlemata ka see, et elektroonilise valve all saab kahtlustatav või süüdistatav prokuröri nõusolekul ajakava kohaselt edasi käia ka tööl ning seega täita riigi ees maksukohustust, mis on omakorda vajalik riigi majanduse reguleerimiseks ning riigi üleüldiseks efektiivseks toimimiseks.

Lisaks majanduslikele eelistele, mida elektroonilise valve kohaldamine vahistamise asemel võimaldab, ei saa märkimata jätta selle positiivset mõju ka kahtlustatavale endale. Siinkohal mõtleb autor just seda, et isik saab säilitada sotsiaalsed suhted perekonnaga ning ei pea viibima kinnipidamisasutuses, mille kriminogeenne mõju võib avalduda hiljem juba uutes kuritegudes. Arvestades seda, et 2012. aastal oli keskmine vahistatute kestus eeluurimise ajal 125 päeva ehk 4 kuud (2010.a: 120 päeva; 2011.a: 119 päeva),²¹² on see autori arvates piisavalt pikk aeg, et kahtlustatava elu paljuski negatiivses võtmes muuta. Kuna selle aja jooksul on tõenäoline, et isik võib kaotada oma töö, võib see põhjustada frustratsiooni ning stressi ja viia kontaktide katkemisele või nõrgenemisele perekonna või sõpradega. Sellises olukorras on isik aga emotsionaalselt nõrk ning seega ka vastuvõtlikum teiste vahistatute võimalikele mõjutustele seoses kriminaalse käitumisega. Kuigi VangS § 90 lg 3 kohaselt hoitakse eraldi vahistatuid, keda süüdistatakse ühes ja samas kriminaalasjas, ei taga see, et

²¹⁰ RKKKm 3-1-1-9-12, 27.02.2012.

²¹¹ Vangistuse kulud. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41292>, (31.03.2014).

²¹² Riigi peaprokuröri ülevaade Riigikogu põhiseaduskomisjonile seadusega prokuratuurile pandud ülesannete täitmise kohta 2012. aastal. Arvutivõrgus: http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/riigi_peaprokurori_ettekannepo_hiseaduskomisjonile_2013_0.pdf, (1.04.2014).

mitmekohalises kambris vahistatud omavahel ei suhtleks ning üksteisele kriminaalse käitumisega seonduvalt negatiivset mõju ei avaldaks.

Autor peab oluliseks veel märkida, et kui elektroonilise valve kohaldamise võimalust vahistamise asemel poleks, siis oleks ainuke variant Eesti õiguskorras vahistamise vältimiseks asendada see kautsjoniga (KrMS § 135). Kuigi kautsjoni kohaldatavus saab arutamisele tulla vaid juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav esitab sellekohase taotluse (KrMS § 135 lg 1) ning kautsjoni suurust määrates tuleb lähtuda ähvardava karistuse raskusest, kuriteoga põhjustatud kahju suurusest ja kahtlustatava või süüdistatava varalisest seisundist (KrMS § 135 lg 4), on ilmselge, et kõik kaebealused ei saa endale kautsjonina rahasumma maksmist lubada ning peavad seetõttu taotlusest loobuma ja jääma vahi alla. Elektroonilise valve kohaldamise regulatsioon kohtueelses menetluses on aga teine võimalus vahistamise asendamiseks ning on seega võimalik lahendus ka neile, kes oma majanduslikust olukorrast tulenevalt ei saa kautsjoni tasumist lubada.

Lisaks toodud eeliste, mida elektrooniline valve vahistamise asemel võib omada, tuleb antud tõkendi põhjendatuses veendumiseks uurida, kas siiani on vahistamise asendamine elektroonilise valvaga olnud Eestis efektiivne ning kas isikud valve all on ettenähtud reeglitest ja tingimustest kinni pidanud.

Uurides elektroonilise valve edukust vahistamise asemel, on kättesaadavate andmete alusel teada, et ajavahemikus 01.01.2011 kuni 27.02.2013, kui vahistamise asemel suunati elektroonilisele valvetele 69 isikut, koostati nende kohta 13 erakorralist ettekannet (ühe isiku kohta kaks), mis kõik olid seotud elektroonilisele valvetele mitteallumisega (liikumispiirangu rikkumisega). Kõigis ettekannetes taotleti elektroonilise valve asendamist ka vahistamisega. Nende suhtes võttis kohus järgmise seisukoha:

- 8 juhul asendati elektrooniline valve vahistamisega (sh ühele isikule polnudki võimalik seadet paigaldada; kahel juhul kuulutati isik tagaotsitavaks);
- 3 juhul lõpetati elektrooniline valve seoses süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisega;
- ühel juhul jäeti ettekanne rahuldamata ilma elektroonilise valve tingimusi muutmata (kohus pidas tõendatuks kakluse käigus jalavõru juhuslikku katkiminekut);
- ühel juhul asendati vahistamine elukohast lahkumise keeluga.²¹³

Eeltoodud andmete põhjal otsustas kohus vaadeldaval perioodil elektroonilise valve vahistamisega asendada seega vaid 8 korral. Kuigi rikkumisi pandi realselt toime rohkem,

²¹³ A. Ahven jt (viide 44), lk 115.

võttis kohus tulenevalt asjaoludest ülejäänute osas teistsuguse otsuse. Rikkumiste vähene arv näitab siinkohal autori arvates, et elektrooniline valve suudab isikut distsiplineerida ning täita oma eesmärgi leebema tõkendina vahistamise asemel.

Kokkuvõttes leiab autor, et eeltoodud eelised õigustavad antud tõkendi kohaldamist Eesti õiguskorras ning soodustavad selle kohaldamist ka tulevikus. Siiski leiab autor, et kuigi elektroonilise valve laialdasem kohaldamine vahistamise asemel vähendaks edaspidi oluliselt vahistatute arvu ja nendega seotud kulutusi, ei saa pelgalt toodud põhjusel antud alternatiivi praktikas arvuliselt rohkem hakata kasutama vahistamise vältimiseks. Elektroonilise valve kohaldamine vahistamise asemel nõuab hoolikat kaalumist seoses sellega, kas kahtlustatavale või süüdistatavale sobib antud tõkend vahistamise asemel või mitte. Oluline on, et antud alternatiivi kohaldataks vaid neile, kelle puhul esineb vahistamise alus ja puudub alus arvamaks, et valve all olles võiks isik kuritegusid toime panna või menetlust ebaseaduslikult mõjutada. Vastasel juhul võib sattuda ohtu kogu eeluurimine ning ka ühiskonna turvalisus.

Praeguseni pole elektroonilist valvet vahistamise asemel Eesti õiguskorras küll arvuliselt palju kohaldatud, kuid autori arvates ei saagi see olla antud tõkendi kohaldamise eesmärgiks. Eesmärgiks on asendada vahistamise kui vabadusekaotusliku tõkendi kohaldamine inimlikuma alternatiiviga, kui kahtlustatava või süüdistatava isikut ja eelnevat elukäiku arvesse võttes on alust arvata, et elektrooniline valve võib olla tõhus meede vältimaks kinnipidamisasutuse rikkuvat mõju ja isiku põgenemist.

Kokkuvõte

Antud magistritöös seadis autor eesmärgiks välja selgitada, kas elektrooniline valve vabadusekaotuse alternatiivina on põhjendatud ja kui on, siis milles selle kasulikkus seisneb.

Töö esimeses peatükis selgus, et elektrooniline valve, mis võimaldab kontrollida isiku allumist liikumisvabaduse piirangutele, on tänaseks leidnud oma koha vabadusekaotusliku alternatiivina kriminaalmenetluse erinevates etappides. Seejuures saab elektroonilise valve rakendamisel kasutada erinevaid valveseadmeid ning kohaldada neid erinevate programmide raames tulenevalt sellest, millist tüüpi süüdlase või olukorraga tegemist on. Eestis on võimalik elektroonilist valvet rakendada nii kohtueelses menetluses, lühiajalise vangistuse asemel kui ka kriminaalhoolduse tingimuste rikkumisel lisakaristusena. Enim kohaldatakse seda aga ennetähtaegselt vanglast tingimisi vabanenutele. Nii nagu paljudes teistes riikides, kohaldatakse ka Eestis antud alternatiivi vabadusekaotusele koos kriminaalhooldusega ning seega omavad selle täitmisel olulist rolli kriminaalhooldusametnikud, kes vastutavad nii seadmete paigaldamise kui ka kriminaalhooldusaluste järelevalve eest.

Töö eesmärgi saavutamiseks uuris autor järgnevalt elektroonilise valve kohaldamise põhjendatust kohaldades seda süüdlastele ning püstitas järgneva hüpoteesi: Elektroonilise valve kohaldamine süüdlastele on põhjendatud ning efektiivne eelkõige juhul, kui seda rakendatakse kriminaalhoolduse raames süüdlase rehabiliteerimiseks ja suunamiseks seaduskuulekale teele.

Autor leidis, et kohaldades elektroonilist valvet vabadusekaotuse alternatiivina süüdlastele, omab see mitmeid eeliseid, mis antud alternatiivi kohaldamist õigustavad. Elektroonilise valve kohaldamine vähendab vanglate ülerahvastatust, mida peetakse vanglate üheks suuremaks probleemiks ning võimaldab läbi range järelevalve ning liikumispiirangute kehtestamise tagada ühiskonna turvalisuse. Oluline eelis seoses antud alternatiivi kohaldamisega alternatiivkaristusena vanglale seisneb ka selles, et kuigi süüdlast karistatakse liikumispiirangute näol, saab isik oma karistust kanda vältides vanglateskkonna rikkuvat mõju. Süüdlane saab viibida kodus perekonna keskel ning võimaluse korral käia tööl. Kuna süüdlase karistamise puhul omab tähtsat rolli süüdlase rehabiliteerimine, et süüdlane tulevikus enam süütegusid toime ei paneks, võimaldab elektrooniline valve seda koostoimes kriminaalhooldusega rakendada.

Autor tõi välja ka erinevate uuringute tulemused seoses sellega, kuidas süüdlased ise elektroonilise valve programmidesse suhtuvad ning leidis, et süüdlaste jaoks on väga oluline,

et nad saavad vanglasoleku aja asendada elektroonilise valvega, mis võimaldab neil edasi käia tööl ja suhelda lähedastega. Süüdlased leidsid ka, et elektrooniline valve omab rohkem mõju kriminaalse käitumise hülgamiseks kui vanglas olek.

Autor käsitles lähemalt elektroonilise valve mõju ka retsidiivsusele ning leidis, et elektroonilise valve kohaldamisel on retsidiivsuse vähendamine võimalik. Autor leidis, et koduarestid ja liikumispiirangud aitavad kriminaalset käitumist vähendada, sest nii välditakse teiste kurjategijatega suhtlemist. Sotsiaalprogrammid ja erinevad kohustused ning nõuded, mida süüdlane peab kriminaalhoolduse raames täitma, on aga samuti olulised retsidiivsuse vähendamiseks, et süüdlane ühiskonnas seaduskuulekana hakkama saaks ning ei langeks kuritegelikule teele.

Veendumaks elektroonilise valve põhjendatuses praktikas, uuris autor antud alternatiivi tulemuslikkust Eesti, Rootsi ja Soome näitel, kus elektroonilist valvet kohaldatakse nii alternatiivkaristusena lühiajalise vanglakaristuse asemel kui ka vanglakaristuse lõpuosas. Nii rikkumiste kui ka retsidiivsuse osas näitasid antud riikide tulemused, et elektrooniline valve saab olla efektiivne alternatiiv vabadusekaotusele. Kuna kõikides riikides kohaldatakse elektroonilist valvet koos kriminaalhooldusega, mis seisneb mh kriminaalhooldajate poolse järelevalves ja süüdlaste nõustamises ning abistamises seoses sotsiaalse rehabiliteerimisega, kinnitab see omakorda, et elektrooniline valve kombineeritult kriminaalhooldusega saab olla tõhus alternatiiv vabadusekaotusele.

Autor pööras tähelepanu ka elektroonilise valve võimalikele ohtudele ja kriitikale, mis antud alternatiivi kohaldamisel võivad esineda. Kõige olulisemaks probleemkohaks seoses elektroonilise valve rakendamisega süüdlastele pidas autor ühiskonna turvalisuse tagamist, sest kuigi elektrooniline valve seisneb liikumispiirangute kehtestamises, ei suuda ükski seade iseenesest takistada isikut kuritegu toime panemast. Seade annab rikkumisest küll teada, aga seda alles pärast rikkumist. Kuritegude ennetamiseks tuleb lisaks isiku jälgimisele ka tema kriminogeenset käitumist ja mõtteviisi seaduskuulekas suunas muuta ehk rakendada kriminaalhooldust.

Analüüsinud elektroonilise valve eeliseid ning ohukohti, leidis autor, et elektroonilise valve positiivsed aspektid omavad suuremat osatähtsust kui võimalikud ohukohad ning kriitika, mis elektroonilisele valvele on osaks saanud. Samas märgib autor, et probleeme seoses elektroonilise valve kohaldamisega ei saa märkimata jätta. Tehnilised probleemid, mis ka Eesti praktikas on üles kerkinud, vajavad kindlasti lahendamist, et antud tehnoloogia töötamine oleks tõhus ja usaldusväärne. Selleks, et elektrooniline valve ei tekitaks aga

lisakulusid ega põhjustaks *net-widening* efekti, tuleb seda kohaldada süüteo ja süüdlase isikule vastavalt.

Kokkuvõttes leidis autor, et elektroonilise valve kohaldamine süüdlastele on põhjendatud. Autori püstitatud hüpotees leidis siinkohal samuti kinnitust. Autor leidis, et retsidiivsuse vähendamine ja elektroonilise valve tulemuslikkus Eesti, Rootsi ning Soome näitel on seotud just asjaoluga, et elektroonilist valvet rakendatakse kriminaalhoolduse raames, mis võimaldab süüdlast rehabiliteerida ning soodustab süüdlase sotsiaalset kohanemist ühiskonnas õiguskõrrele kodanikuna.

Eraldi keskendus autor antud töös elektroonilise valve põhjendatusele kohtueelses menetluses ning selgitas välja, kas vahistamise asendamine elektroonilise valvuga on Eesti õiguskorras vajalik ning võiks tulevikus olla edukam alternatiiv vabadusekaotusele toetuvale tõkendile.

Töös selgus, et kuigi kohtueelses menetluses pole elektrooniline valve niivõrd laialt levinud, leiab see kohaldamist siiski mõningates Euroopa riikides ning juba pikemat aega ka Ameerika Ühendriikides. Autor leidis, et välisriikide hinnangud seoses elektroonilise valve kohaldamisega kohtueelses menetluses on olnud positiivsed ning väheste uuringute tulemusedki näitavad, et elektrooniline valve kui tõkend vahistamise asemel on olnud efektiivne.

Uurinud lähemalt elektroonilise valve kohaldamise sisulist põhjendatust ning vajalikkust kohtueelses menetluses, leidis autor, et tõkendina omab elektrooniline valve samuti mitmeid olulisi eeliseid, mis antud alternatiivi kohaldamist õigustavad. Nii nagu elektrooniline valve võimaldab süüdimõistetutel viibida kodus ja võimalusel käia tööl, annab see ka kahtlustatavatele või süüdistatavatele võimaluse olla koos perega ning säilitada töökoha. Seega välditakse ka vahistamise asendamisel elektroonilise valvuga kinnipidamisasutuse rikkuvat mõju. Kuigi võrreldes vahistamisega on elektrooniline valve leebem tõkend, piirab see olulisel määral siiski isiku vabadust ning annab märku, kui kahtlustatav või süüdistatav ei allu piirangutele. Seetõttu on elektrooniline valve võrreldes teiste mittevabadusekaotuslike tõkenditega efektiivsem tagamaks kahtlustatava või süüdistatava osavõttu menetlusest.

Vältimaks *net-widening* efekti esinemist kohtueelses menetluses, leidis autor, et elektroonilist valvet kui tõkendit vahistamise asemel tuleb kohaldada vaid juhul, kui esineb vahistamise alus. Nii võimaldab elektrooniline valve vähendada vahistatute hulka ja nendega seotud kulutusi. Mis puudutab probleemi seoses sellega, et elektroonilise valve tehnoloogia ei suuda tagada isiku menetlusest osavõttu ja kuritegude mittetoimepanemist sellise kindlusega nagu vahistamine, leidis autor, et antud alternatiivi kohaldamine eeldabki põhjalikku kaalumist

seoses sellega, kas antud isik sobib elektroonilise valve alla või mitte. Seejuures leidis autor, et kohtueelses menetluses tuleks vahistamise asendamist elektroonilise valvega kohaldada eelkõige neile, keda varem pole tõsiste kuritegude tõttu kriminaalkorras karistatud ning kes valve all olles saaksid käia edasi tööl ja toetada peret.

Eeltoodust lähtudes leidis autor, et tõkendina on elektroonilise valve kohaldamine põhjendatud, kui seda rakendatakse isikutele, kellel esineb vahistamise alus ning kelle puhul vahistamise asendamine elektroonilise valvega võiks efektiivselt töötada.

Käsitledes elektroonilise valve kohaldamist tõkendina Eesti õiguskorras, leidis autor, et olulist rolli omab prokurör, kelle arvamusega kriminaalhooldusametnik peab arvestama, kui koostab kahtlustatavale või süüdistatavale ajakava või tahab näiteks elektroonilise valve tähtaega lühendada või pikendada. Autor leidis veel, et Eesti regulatsiooni kohaselt ei loeta elektroonilise valve all oldud aega hiljem karistusaja hulka ning seda põhjusel, et seadusandja hinnangul pole tegemist vabaduse võtmisega. Kuigi autor nõustus siinkohal seadusandja hinnanguga leidis ta, et kui elektroonilise valve ajakava koostatakse põhimõttel, et isik peab ööpäev läbi oma elukohas viibima, võiks kaaluda võimalust arvestada elektroonilise valve all oldud aeg hiljem karistusaja hulka. Kuna vahistamise asendamist elektroonilise valvega saab kohaldada vaid juhul, kui esineb vahistamise alus, nähakse Eesti õiguskorras ette, et antud tõkendit on eelkõige võimalik kohaldada, kui esineb menetlusest kõrvalehoidumise alus. Seega, kui on põhjendatud oht, et isik võib valve all olles kuritegusid toime panna, jääb üldjuhul vahistamine kui tõkend elektroonilise valvega asendamata.

Uurinud antud tõkendi kohaldamise põhjendatust Eesti õiguskorras, jõudis autor järeldusele, et tegemist on vajaliku alternatiiviga vahistamisele, mis võimaldab vähendada vahistatute arvu ja nendega seotud kulutusi ning hoiab kahtlustatava või süüdistatava eemal kinnipidamisasutuse võimalikust negatiivsest mõjust. Elektrooniline valve on vajalik ka seetõttu, et selle puudumisel saaks vahistamise asendada vaid kautsjoni tasumisega, mida kõigil süüteo kahtlustatavatel või süüdistatavatel pole võimalik tasuda ja seega taotleda. Lisaks eelnevale on ka riigile majanduslikult kasulik, kui kahtlustatav või süüdistatav käib edasi tööl ja täidab maksukohustust. Kuna statistika näitab, et Eestis on elektroonilise valve kui tõkendi kohaldamine olnud siiani efektiivne ning rikkumisi on olnud vähe, leidis autor, et toodud eelised soosivad antud tõkendi edukat kohaldamist ka tulevikus. Siiski ei saa elektroonilist valvet kohaldada arvuliselt rohkem vaid põhjusel, et nii oleks majanduslikult efektiivsem. Arvesse tuleb võtta võimalikke ohukohti, mida valve all olek võib kaasa tuua ning vältida seega elektroonilise valve kui tõkendi kohaldamist juhul, kui esineb alus

arvamaks, et isik võib valve all kuritegusid toime panna ning uurimist ebaseaduslikult mõjutada.

Antud töö tulemusena leiab autor, et elektroonilise valve kohaldamine on põhjendatud nii süüdlastele kui ka kohtueelses menetluses kahtlustatavatele või süüdistatavale. Mõlemal juhul seisneb elektroonilise valve kohaldamise kasulikkus eelkõige selles, et välditakse kinnipidamisasutuse rikkuvat mõju, isik saab viibida oma pere keskel ning võimaluse korral käia edasi tööl ja toetada peret. Majanduslikus mõttes väheneb aga kinnipeetavate ja vahistatute arv ning nende peale kuluv raha.

Electronic monitoring as an alternative to deprivation of liberty

Summary

In the criminal justice system deprivation of liberty, that means prison sentence or pre-trial detention is necessary to protect the society. Nevertheless, we can see that alternatives to confinement have become more popular nowadays, because they can meet the objectives of imprisonment more effectively. The main purpose of the alternatives is to avoid the use of imprisonment and the negative effects that imprisonment imposes. Therefore they have an important role in the criminal justice system. Nowadays, there are many different alternatives to deprivation of liberty. In pre-trial procedures we can use for example bail bond or electronic monitoring. Alternative sanctions to prison sentences may consist of fines, community services, compensations or house arrests and electronic monitoring.

Electronic monitoring, that can be used in a number of different ways within the criminal procedure, has gained popularity throughout the world. Since its advent in the USA, the use of electronic monitoring has expanded to Canada, Australia and Europe. Therefore, the objective for this research was to find out whether electronic monitoring as an alternative to deprivation of liberty is justified and if so, what makes it useful.

At first, the author studied the necessity of electronic monitoring when applied to offenders and set out the following hypothesis: Electronic monitoring is foremost justified and effective, when combined with probation to rehabilitate offenders and guide them to lawful behaviour.

Even though electronic monitoring is mainly used as an alternative to prison sentence, some countries, included Estonia, use this alternative also in pretrial proceedings. For some reason in Estonia electronic monitoring as an alternative to pre-trial detention has not been so widely used as electronic monitoring for prisoners released on parole. Therefore, the author also studied the justification for using electronic monitoring in pretrial proceedings and explored whether this alternative to pre-trial detention in Estonia is justified and could be a successful measure to avoid too extensive use of custody in the future.

In order to obtain the objective of this research, the first chapter provides an overview of the nature of electronic monitoring. The author explored the history of electronic monitoring and the use of it nowadays. In addition to this, the author concentrated on the regulation of electronic monitoring in the Estonian legal system and described the plans for expansion concerning the use of electronic monitoring.

Electronic monitoring is mainly used to ensure that the person is in the designated place or does not enter proscribed areas or approach particular people. In criminal proceedings electronic monitoring can be used in different ways, for example as an element of pretrial proceedings, as an alternative to prison sentence or as a tool for controlling offenders who have been released on parole. The author found that there are two main types of electronic monitoring: radio frequency monitoring and global positioning system. The first one allows to monitor the offender's presence or absence from the home and the second one allows to monitor offender's any movement, offering therefore increased surveillance. The commonest form nowadays is however radio frequency monitoring.

Usually the use of electronic monitoring means that the person must remain in the home under surveillance unless authorized to leave for employment, school or participation in a community treatment program. The main conditions required for electronic monitoring consist of the consent by the offender and his or her family and the appropriateness of the habitual residence. Even though the author found out that the use and regulations concerning this alternative may differ nationally, many countries afford different social programmes along with electronic monitoring to rehabilitate offenders, for example alcohol or drug therapy, social advice and psychological support.

In Estonia, electronic monitoring can be used as an alternative to pre-trial detention or imprisonment for six months. In addition to this, it can be used in case of release on parole or as an additional obligation when a person fails to comply with the supervisory requirements or the obligations imposed to him or her during a period of probation. Electronic monitoring is applied by the probation officer, who also supervises the offender or the suspect. Electronic surveillance is being supported by intensive probation including meetings, home visits, social programmes etc. The schedule for electronic monitoring includes usually working and studying. The court may additionally impose different obligations, for example not to consume alcohol or narcotics and to seek employment.

In Estonian Penal Code electronic surveillance is seen as an obligation imposed on a convicted offender to submit to monitoring of compliance with the restrictions of liberty of movement by an electronic device attached to the body of the convicted offender which permits determination of the location of the convicted offender. The court may order electronic surveillance for a term of one to twelve months. In Estonia the offender or the suspect also has to give his or her consent for the use of electronic monitoring and the habitual residence must be appropriate for installing monitoring devices. Radio frequency monitoring is being used more often when compared to GPS technology.

The author discovered that in the future it might be possible to use in Estonia bilateral GPS electronic monitoring in association with restraining orders. The primary objective would be to reinforce restraining orders and protect a victim. In addition to this, the use of alcohol remote monitoring is also under discussion. Alcohol remote monitoring enables probation officers to ensure that offenders are complying with court orders to abstain from alcohol consumption. In this way it is possible to test for alcohol in the offender's breath and transmit test results to the monitoring agency over the offender's telephone line.

The second chapter focuses on the justification for using electronic monitoring of convicted offenders. The author studied advantages of electronic surveillance and the influence it has on recidivism. The author also analysed how effective the use of electronic monitoring has been in Estonia, Sweden and Finland. At the end of the chapter the author studied the risks that the use of electronic monitoring may have and the critique it has received and analysed their role and importance concerning the use of electronic monitoring.

One of the biggest advantages of using electronic monitoring to supervise offenders is that it allows the offender to avoid being contaminated by the prison environment and losing family and work ties. So, even though electronic monitoring may be used to punish an offender by confining them to a personal residence, it allows them to be with their families and if possible maintain their work. Electronic monitoring also helps offenders to rehabilitate themselves in a more human way than prison regime when combined with probation. It also relieves prison crowding by diverting offenders from prisons into a viable alternative and protects the offender by avoiding the corrupting effect of prisons. Electronic monitoring also ensures public safety by strict supervision and allows to control the offender and monitor his or her compliance with the restrictions of movement. Besides this, the studies show that offenders and their family members assess electronic monitoring rather positively and find it more effective at losing criminal behaviour than prison sentence.

The author discovered that various reports have announced that electronic monitoring has a positive effect on reducing recidivism. For example, compared to prison sentence, electronic monitoring has shown lower recidivism rates. This may be due to the fact that offenders can live with their families, avoid the negative effects of prison and reduce their contact with people who may encourage criminal behaviour. Nevertheless, it must be said that electronic monitoring itself is not a treatment that changes values or behaviour and therefore it should be coupled with programs that are likely to reduce recidivism. Extensive availability of

rehabilitation programmes and probation is found to be an important factor in reducing recidivism, because they help offenders to reintegrate into the society as law-abiding citizens.

The author found that in Estonia, Sweden and Finland, where electronic monitoring is being used as an alternative to short prison sentence and during parole, the use of electronic monitoring has been effective and the studies have shown overall positive results concerning the program. The results in Estonia, Sweden and Finland have also shown lower recidivism rate among those who have been under electronic surveillance. Due to the fact that all three countries apply electronic monitoring along with probation and offer therefore rehabilitation programmes and intensive supervision, this may have a positive impact on the effectiveness of electronic monitoring.

At the end of the chapter the author analysed disadvantages and critique concerning electronic monitoring and found that the main risk of using monitoring is that it does not physically restrain a person and for that reason offenders are able to offend before authorities can intervene. To avoid this problem, electronic monitoring must be applied with probation and programs, which can change the criminal behaviour of offenders. The selection of offenders must be also careful so that dangerous offenders cannot offend during electronic monitoring. The other issue concerns net-widening effect, which means that electronic monitoring is imposed on individuals who normally would not be subjected to imprisonment and do not even need such a program and whose offence does not warrant the program. In order to avoid this problem, electronic surveillance must be applied to offenders, whose offence corresponds to the use of monitoring. The role of the private sector in monitoring management is also problematic, because of the issues concerning training and service quality. Therefore it is important that the responsibility for the treatment of offenders shall remain with public authorities. In addition to prior, there may also rise technical problems concerning monitoring devices, but those are rather rare. Overall the author found that the benefits of monitoring are more important than the problems which may occur and therefore the advantages justify the use of electronic monitoring for offenders. Nevertheless, it is important to pay attention to the possible risks and problems in order to avoid them or to resolve them.

To sum up the second chapter of the work, the author found that her hypothesis found proof. The studies concerning recidivism showed that monitoring appears to reduce recidivism when it is paired with probation and programs that rehabilitate offenders. The research concerning the use of monitoring in Estonia, Sweden and Finland, showed that when applying electronic monitoring by probation officers, who support and supervise the offenders and offer

rehabilitation programmes, the program is effective and results positive. So, it can be said that monitoring of offenders is justified and effective, when combined with probation.

The final chapter of the given work focuses on the use of electronic monitoring in pretrial proceedings. The author studied the nature and practice of electronic monitoring in pretrial proceedings in foreign countries and the justification for using monitoring as a preventive measure in pretrial proceedings. Finally, the author explored the nature and necessity for electronic monitoring in lieu of pretrial detention in Estonia.

Electronic monitoring is being widely applied as a pretrial release for defendants in the USA. In Europe, electronic monitoring has found its place in the pretrial procedure for example in England, Wales, Portugal, France and Estonia. Few studies concerning monitoring in pretrial procedures have shown that it may be an effective measure to avoid too extensive use of pretrial detention. In the USA, Federal Courts have been positive in their assessment of implementation of electronic monitoring by Pretrial Services and in Portugal judges, prosecutors and defendants have also accepted the practice of electronic monitoring very well.

The author found that there are many reasons in favor of using electronic monitoring in pretrial proceedings. Besides being a potential instrument to reduce the prison population, the application of electronic monitoring prevents also the negative effects of pretrial incarceration, such as job loss, loss of income and the degradation of family ties. It also has an economical goal, as it is assumed that the use of electronic monitoring is more cost-effective than traditional incarceration. In addition to prior it must be said that the aim of employing location monitoring in pretrial procedures is to use the least restrictive means of ensuring safety to the community and the defendant's appearance in court. Due to the reason that in the pretrial stage a suspect is unconvicted and technically innocent, it is important to use the pretrial detention as a means of the last resort and therefore prefer alternatives to pre-trial detention. One concern about the use of electronic monitoring is that it will never be as effective eliminating failures to appear as pretrial detention and does not restrict from re-offending. To avoid this problem, suspects who have been convicted previously many times and carry a threat to the public safety and to the pretrial investigation, should be eliminated from applying electronic monitoring instead of pretrial detention.

In Estonia, it is possible at the request of a suspect or accused, to commute holding in custody to the obligation to submit to electronic surveillance. Electronic monitoring is applied by a court ruling, when the probation officer has given an approval about the place of residence of the suspect or accused. When there are substantial reasons to believe that, if released, a person

would commit a serious offense and interfere with the course of justice, electronic monitoring is not applied. When the suspect or accused is being held in custody because of the risk of flight, electronic monitoring may be replaced with pretrial detention.

The author discovered that in Estonia the use of electronic monitoring as an alternative to pretrial detention is necessary and justified. As there is a large number of people held in custody, using monitoring as an alternative helps to reduce it. Electronic monitoring reduces also the costly use of custodial remand. What is more, if monitoring was not being applied, the only alternative to pretrial detention would be monetary bail, which requires paying a sum of money. Even though a court determines the amount of bail on the basis of the degree of the potential punishment, the extent of the damage caused by the criminal offence, and the financial situation of the suspect or accused, it is clear that poor people cannot pay the necessary sum of money. Therefore monitoring offers another option to avoid pretrial detention. Lastly, it must be said that the statistics show that until 2013 there were only few violations concerning restrictions of freedom of movement. Overall the author found that electronic monitoring is a useful measure to avoid the custodial remand and could be therefore a successful measure to avoid pretrial detention also in the future. Although applying electronic monitoring as an alternative to pretrial detention more often would reduce the number of people on remand and the costs, this cannot be the reason to use this alternative more often. It is important to take into consideration the risks that the use of monitoring may have and thus apply it to the defendants who do not carry serious threat to the public safety and pretrial investigation.

In conclusion, the given work shows that the use of electronic monitoring as an alternative to deprivation of liberty is justified for many advantages. Using electronic monitoring of convicted offenders and using it in pretrial proceedings is beneficial for following reasons: it avoids the negative effects of prison, allows offenders or suspects to stay in their homes and keep tight relationships with their family members and enables to keep the job. Economically the use of electronic monitoring reduces the population in prisons and the costs concerning prisons.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. Ahven, A. jt (koost). Kuritegevus Eestis 2010. Tallinn: Justiitsministeerium 2011.
2. Ahven, A. jt (koost). Kuritegevus Eestis 2012. Tallinn: Justiitsministeerium 2013.
3. Ahven, A. jt (koost). Kuritegevus Eestis 2013. Tallinn: Justiitsministeerium 2014.
4. Ahven, A., Kruusement, A. Elektroonilise valve kohaldamine. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüs nr 2/2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58509/Elektroonilise+valve+kohaldamine+2-2013.pdf>, (20.01.2014).
5. Albrecht, H.-J. Sanction policies and alternative measures to incarceration: European experiences with intermediate and alternative criminal penalties. Arvutivõrgus: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No80/No80_07VE_Albrecht.pdf, (17.02.2012).
6. Alladina, N. The use of electronic monitoring in the Alaska criminal justice system: a practical yet incomplete alternative to incarceration. – Alaska Law Review, Vol 28, No 1, 2011.
7. Ardley, J. The theory, development and application of electronic monitoring in Britain. – Internet Journal of Criminology 2005.
8. Black, M., Smith, R. Electronic Monitoring in the criminal justice system. – Trends & Issues in crime and criminal justice. Australian institute of criminology. No 254, May 2003.
9. Bonta, J., Rooney, J., Wallace-Capretta, S. Electronic Monitoring in Canada. Arvutivõrgus: <http://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/lctrnc-mntrng-cnd/lctrnc-mntrng-cnd-eng.pdf>, (14.04.2014).
10. Bottos, S. An Overview of Electronic Monitoring in Corrections: The Issues and Implications. April 2007. Arvutivõrgus: <http://www.csc-scc.gc.ca/research/r182-eng.shtml#Toc162672846>, (14.03.2014.).
11. Bourn, J. The Electronic Monitoring of Adult Offenders. National Audit Office. London 2006. Arvutivõrgus: <http://www.nao.org.uk/wpcontent/uploads/2006/02/0506800.pdf>, (26.02.2014).
12. Bungerfeldt, J. Electronic Monitoring in Sweden: The past, present and the future. CEP Conference Stockholm 2012. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Workshop-G-Workshop-Jan-Bungerfeldt.pdf, (17.03.2014).

13. Bungerfeldt, J. Old and new uses of electronic monitoring in Sweden. – Criminal Justice Matters, Volume 95, Issue 1, 2014.
14. Caiado, N. Pre-trial electronic monitoring in Portugal. – Criminal Justice Matters, Volume 95, Issue 1, 2014.
15. Caputo, G. Intermediate Sanctions in Corrections. – Number 4 in the North Texas Crime and Criminal Justice Series, 2004.
16. Cohen, T., Reaves, B. Pretrial Release of Felony Defendants in State Courts. Arvutivõrgus: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/prfdsc.pdf>, (30.03.2014).
17. Coopridger, K., Kerby, J. A Practical Application of Electronic Monitoring at the Pretrial Stage. – Federal Probation, Vol. 54, Issue 1, 1990.
18. Cornish, T. The many purposes of location monitoring. – Federal Probation. A journal of correctional philosophy and practice, Volume 74, Number 2, Sept. 2010.
19. Crowe, A. H. jt. Offender Supervision With Electronic Monitoring. 2002. Arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/197102.pdf>, (25.03.2014).
20. Danielsson, P., Mäkipää, L. A systematic literature review of electronic monitoring of offenders. The National Research Institute of Legal Policy. Helsinki 2012. Arvutivõrgus: http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimustiedonantoja-sarja/Z5cTvkclz/Summary_SystematicLREMO.pdf, (25.02.2014).
21. DeMichele, M., Payne, B. Offender Supervision with Electronic Technology: Community Corrections Resource. Arvutivõrgus: https://www.appa-net.org/eweb/docs/appa/pubs/OSET_2.pdf, (9.03.2014).
22. Dodgson, K. jt. Electronic monitoring of released prisoners: an evaluation of the Home Detention Curfew scheme. Home Office Research Study 222. Arvutivõrgus: [http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Elektorinio%20monitoringo%20studija%20atlikta%20Ankglijoje%20\(2\)%20\(eng\).pdf](http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Elektorinio%20monitoringo%20studija%20atlikta%20Ankglijoje%20(2)%20(eng).pdf), (5.03.2014).
23. Erez, E., Ibarra, P., Lurie, N. Electronic Monitoring of Domestic Violence Cases – Study of two Bilateral Programs. – Federal Probation. A journal of correctional philosophy and practice, Volume 68, Number 1, 2004.
24. Gainey, R. R., Payne, B. K., O’Toole, M. The relationship between time in jail, time on electronic monitoring, and recidivism: an event history analysis of a jail-based program. – Justice Quarterly, 17/ 4, December 2000.
25. Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. Eesti karistuspoliitika: vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaariiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse. Tallinn: Juura 2004.

26. Glaser, D., Watts, R. Electronic monitoring of drug offenders on probation. – *Judicature*, Volume 76, No 3, 1992.
27. Hassett, P. The use of electronic monitoring for pretrial release. Arvutivõrgus: <http://www.bileta.ac.uk/content/files/conference%20papers/1990/The%2520Use%2520of%2520Electronic%2520Monitoring%2520for%2520Pretrial%2520Release.pdf>, (16.03.2014).
28. Haverkamp, R., Mayer, M., Levy, R. Electronic Monitoring in Europe. – *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol 12/1, 2004.
29. Holmberg, S. Recent Research on Electronic Monitoring. CEP Electronic Monitoring Conference 2012. Arvutivõrgus:http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Day-2.2-Presentation-Stina-Holmberg-B.pdf, (25.02.2014).
30. Howard, J. Electronic monitoring. Arvutivõrgus: <http://www.johnhoward.ab.ca/pub/A3.htm>, (27.02.2014).
31. Howard, J. Electronic (radio frequency) and GPS monitored community based supervision programs. Arvutivõrgus: <http://www.johnhoward.ab.ca/pub/pdf/monitorupdate.pdf>, (27.02.2014).
32. Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). *Kriminaalmenetluse seadustik*. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
33. Kruusmaa, K.-C., Salla, J. Ennetähtaegse vabastamise regulatsiooni ja praktika analüüs. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüs nr 1/2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58489/Ennet%20htaegse+vabastamise+anal%20FC%20FCs+1-2013.pdf>, (20.03.2014).
34. Maes, E. jt. Thinking about monitoring in the context of pre-trial detention in Belgium: a solution to prison overcrowding? – *European Journal of Probation*, Vol 4, No 2, 2012.
35. Marklund, F., Holmberg, S. Effects of early release from prison using electronic tagging in Sweden – *Journal of Experimental Criminology*, 02/2009.
36. Martinovic, M. The punitiveness of electronically monitored community based programs. Arvutivõrgus: http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/probation/martinovic.pdf, (9.03.2014).
37. Maurer, T. Kes on kriminaalhooldusalused? – *Eesti kriminaalhoolduse esimesed aastad 1998-2004*. Tallinn: Justiitsministeerium 2004.
38. Mäkipää, L. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. English summary. Helsinki 2010. Arvutivõrgus:

- <http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia-sarja/WLZJtf1ct/koevapaus249.pdf>, (22.03.2014).
39. Nellis, M. Surveillance and Confinement: Explaining and Understanding The Experience of Electronically Monitored Curfews. – European Journal of Probation, Vol 1, No 1, 2009.
40. M. Nellis. The Integration of Probation and Electronic Monitoring – A Continuing Challenge. A reflective Report for CEP, May 2011. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM%20Literature%20Research.pdf, (12.03.2014).
41. Nellis, M., Rosell, N. T. Electronic Monitoring and Probation: Offender Rehabilitation and the Reduction of Prison Populations. Conference report. 7th European Electronic Monitoring Conference. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Report_English.pdf, (9.03.2014).
42. Nellis, M., Vanhaelemesch, D. Towards a Gold Standard in The Practice of Electronic Monitoring. 8th CEP Electronic Monitoring Conference Report. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Final-report-EM2012.pdf, (3.03.2014).
43. Pinto, S., Nellis, M. Survey of Electronic Monitoring in Europe: Analysis of Questionnaires 2012. 8th CEP Electronic Monitoring Conference. Arvutivõrgus: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/Analysis%20questionnaires%202012.pdf>, (27.02.2014).
44. Põbo, M. Vangide arvu vähendamise tagamaad. – Juridica 10/2011.
45. Renzema, M., Mayo-Wilson, E. Can electronic monitoring reduce crime for moderate to high-risk offenders? – Journal of Experimental Criminology, Volume 1, Issue 2, Summer 2005.
46. Saar, J. Kriminaalpsühholoogia. Tallinn: Juura 2007.
47. Smit, D. v. Z. Handbook of Basic Principles and promising practices on alternatives to imprisonment. United Nations Office on Drugs and Crime. New York 2007. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf, (26.02.2014).
48. Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Tallinn: Juura 2007.
49. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009.
50. Sootak, J., Pikamäe, P. Kriminaaltäitevõigus. Tallinn: Ilo 2001.

51. Spaans, E. C., Verwers, C. Electronic Monitoring in Netherlands. Results of the experiment. Arvutivõrgus: [file:///C:/Users/kasutaja.kasutaja1111-PC/Downloads/ob164-summary_tcm44-56652%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/kasutaja.kasutaja1111-PC/Downloads/ob164-summary_tcm44-56652%20(4).pdf), (3.03.2014).
52. Sööt, M.-L. (koost). Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 seletuskiri. Arvutivõrgus:[http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+\(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018\).pdf](http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+(kriminaalpoliitika+arengusuunad+aastani+2018).pdf), (26.02.2014).
53. Tamm, K., Kruusement, A. Elektroonilise valvega lähenemiskeelu kohaldamise analüüs. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüs nr 2/2012. Arvutivõrgus. Kättesaadav:<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=56473/ELEKTRONILISE+VALVEGA+L%C4HENEMISKEELU+KOHALDAMISE+ANAL%DC%DCS.+Justiitsministeerium.+2012.pdf>, (25.02.2014).
54. Taylor, F., Ariel, B. Protocol: Electronic Monitoring of Offenders: A Systematic Review of Its Effect on Recidivism in the Criminal Justice System. Arvutivõrgus: http://www.antonioacasella.eu/nume/Taylor_Ariel_Electronic_Monitoring_2012.pdf, (26.02.2014).
55. Tella, R. D., Schargrotsky, E. Criminal Recidivism after Prison and Electronic Monitoring. – Journal of Political Economy, Vol 121, No 1, 2013.
56. Wennerberg, I., Pinto, S. 6th European electronic monitoring conference – analysis of questionnaires. Arvutivõrgus: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2009%20Questionnaire%20summary.pdf, (25.02.2014).
57. Wennerberg, I., Holmberg, S. Extended use of electronic monitoring in Sweden. The offenders and the victims view. Report 2007:3. Arvutivõrgus: http://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800024290/1312466774483/2007_3_extended_use_of_electronic_tagging.pdf, (26.02.2014).
58. Wiseman, S. Pretrial detention and the right to be monitored. – The Yale Law Journal, May 2013.

Kasutatud normatiivaktid

59. Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. JMm 22.02.2007 nr 15. – RT I, 12.01.2011, 7.
60. Karistusseadustik – RT I, 14.01.2014, 10.
61. Kriminaalhooldusseadus – RT I, 20.12.2012, 11.
62. Kriminaalmenetluse seadustik – RT I, 04.10.2013, 5.
63. Vangistusseadus – RT I, 05.07.2013, 22.

Kasutatud kohtulahendid

64. RKKKm 3-1-1-9-12, 27.02.2012.
65. RKKKm 3-1-1-32-12, 12.04.2012.
66. TrtRnKm 1-13-3427, 1.07.2013.
67. TrtRnKm 1-12-4850, 18.09.2012.
68. TrtRnKm 1-11-11994, 21.05.2012.
69. TrtRnKm 1-12-1215, 23.12.2013.
70. TMKm 1-12-5145, 30.01.2014.

Muud allikad

71. A Supervision Tool – Location Monitoring/Home Confinement. Arvutivõrgus: <http://www.miept.uscourts.gov/pages/monitoring.cfm>, (22.03.2014).
72. Bail: Legal Guidance: The Crown Prosecution Service. Arvutivõrgus: http://www.cps.gov.uk/legal/a_to_c/bail/#a16, (1.04.2014).
73. Benefits of pretrial supervision. Arvutivõrgus: http://www.miept.uscourts.gov/pages/Supervision_Benefits.cfm, (28.03.2014).
74. Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (the Tokyo Rules). Arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>, (27.03.2014).
75. Elektrooniline valve. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/50116>, (17.02.2014).
76. England and Wales – Minu õigused kuriteo uurimise ajal. Arvutivõrgus: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-EW-maximizeMS-en.do?clang=en&idSubpage=2, (30.03.2014).
77. European Committee on crime problems. Draft commentary to recommendation on electronic monitoring. Arvutivõrgus: [http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/PC-CP%20\(2013\)%20%20E%20rev%20Final%2012.04.13%20-%20Commentary.pdf](http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/PCCP%20documents%202013/PC-CP%20(2013)%20%20E%20rev%20Final%2012.04.13%20-%20Commentary.pdf), (26.02.2014).
78. Green Paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union. Brussels, 30.04.2004. COM (2004) 334 final. Arvutivõrgus: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0334&rid=1>, (30.03.2014).

79. Hallituksen esitys eduskunnalle valvottua koevapautta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 140/2012). Arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120140#id1853845>, (22.03.2014)
80. Karistusseadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri, seisuga 16.07.2013. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58740/Karistusseadustiku+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seaduse+seletuskiri.pdf>, (18.03.2014)
81. Karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse ning kriminaalhooldusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Eelnõu seisuga 2009. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=bbdfef23-6b8b-a198-4a55-00c29e185e59&>, (14.03.2014).
82. Kriminaalhooldus. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41432>, (12.02.2014).
83. Kriminaalhooldusalune. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/43618>, (12.02.2014).
84. Kriminaalhoolduse standardid. Tallinn 2011. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=53802/Kriminaalhoolduse+standardid+2011.pdf>, (27.02.2014).
85. Monitoring sentence. Arvutivõrgus: <http://www.rikosseuraamus.fi/en/index/sentences/monitoringsentence.html>, (22.04.2013).
86. Probation and Pretrial Services. Supervision. Arvutivõrgus: <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/ProbationPretrialServices/Supervision.aspx>, (27.03.2014).
87. Recommendation CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules. Arvutivõrgus: [http://www.cepprobation.org/uploaded_files/CMRec\(2010\)1E.pdf](http://www.cepprobation.org/uploaded_files/CMRec(2010)1E.pdf), (18.02.2014).
88. Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member states on electronic monitoring. Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2163631&Site=COE>, (14.04.2014).
89. Situation of European prisons and pre-trial detention centres. Report. Doc. 10097, 19. February 2004. Arvutivõrgus: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=10459&Language=en>, (5.03.2014).

90. Riigi peaprokuröri ülevaade Riigikogu põhiseaduskomisjonile seadusega prokuratuurile pandud ülesannete täitmise kohta 2012. aastal. Arvutivõrgus: http://www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/riigi_peaprokurori_ettekanne_pohiseaduskomisjonile_2013_0.pdf, (1.04.2014).
91. Statistics of the criminal sanctions agency 2012. Arvutivõrgus: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/6KDKQTEkB/Statistical_Yearbook_2012_of_the_Criminal_Sanctions_Agency.pdf, (22.04.2013).
92. The prison and probation service. Arvutivõrgus: <http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/the-prison-and-probation-service.html>, (24.03.2014).
93. The use of electronic monitoring bracelets as an alternative measure to imprisonment in Panama. Technical Advisory Opinion No 002/2013. UNODC ROPAN. Criminal Justice and Prison Reform Team. Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/documents/ropan/TechnicalConsultativeOpinions2013/Opinion_2/Advisory_Opinion_002-2013_ENGLISH_FINAL.pdf, (21.02.2014).
94. The use of Electronic Monitoring in Sweden to constrain offenders in home detention. Arvutivõrgus: <http://www.tm.lt/dok/Renginiai/Monitoringas20110303/Bungerfeldt.pdf>, (24.03.2014).
95. Tracking sex offenders with Electronic Monitoring Technology: Implications and Practical Uses for Law Enforcement. Arvutivõrgus: <http://www.theiacp.org/portals/0/pdfs/TrackingOffenders.pdf>, (4.03.2014).
96. United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (the Tokyo Rules). Arvutivõrgus: https://www.unodc.org/pdf/compendium/compendium_2006_part_01_03.pdf, (26.03.2014).
97. Vangistuse kulud. Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41292>, (31.03.2014).

LISA 1. Küsimused vanglate osakonnale justiitsministeeriumis

1. Milliseid elektroonilise valve seadmeid kohaldatakse praktikas kõige rohkem? Miks? Millistel juhtudel kohaldatakse GPS-seadmeid?

Justiitsministri 22.02.2007 määruse nr 15 "Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord" (edaspidi EJ määrus) § 9 annab seadmete valimise õiguse kriminaalhooldusametnikule ning ütleb, et valitud seadmeid võib elektroonilise järelevalve ajal (edaspidi EJ aeg) vahetada või omavahel kombineerida. Üldjuhul kasutataksegi võimalust seadmeid vastavalt vajadusele vahetada. Kui suuremal osal EJ ajast on hooldusalusel koduvalveseadete koos sinna juurde kuuluva jalavõruga, siis näiteks ajaks, mil hooldusalune peab seoses tööga teise Eestimaa otsa sõitma vms, vahetatakse seade välja GPS seadme vastu, et tagada isiku üle veelgi parem järelevalve. Pikema perioodi vältel kasutatakse GPS-seadmeid vaid kõrgohtlikuks hinnatud hooldusaluste puhul.

2. Millistel juhtudel tuleb kannatanut teavitada süüdlase elektroonilise valve alla paigutamisest?

Kannatanute teavitamise osas elektroonilise järelevalvega seoses erisusi ei ole ning kannatanuid teavitatakse üldistel alustel. Kriminaalhoolduse standardite kohaselt tuleb kannatanuid teavitada järgmistel juhtudel:

- kui kriminaalhooldusaluse suhtes on kohaldatud lähenemiskeeldu;
- kui kriminaalhooldusalust on karistatud raske isikuvastase kuriteo eest;
- kui kriminaalhooldusalust on karistatud konkreetse isiku vastu suunatud seksuaalkuriteo eest.

3. Kas praktikas on tulnud ette olukordi, kus öösel on olnud elektrikatkestus, kuid kriminaalhooldusalune magades seda ei tea ning ei oska sellest valveametnikku teavitada? Kuidas sellise olukorra puhul kriminaalhooldusametnik käitub?

Igasuguseid juhtumeid on ette tulnud. Kui elektroonilise järelevalve süsteemi tuleb häire elektrikatkestuse kohta, võtab kriminaalhooldusametnik hooldusaluselt juhtunu kohta selgituse ja kui hooldusalune kirjutab, et ta magas ja elektrikatkestusest midagi ei tea, uurib kriminaalhooldusametnik esimesel võimalusel võrguettevõttest huvialuse piirkonna

elektrikatkestuste kohta. Kui võrguettevõtte kinnitab, et nimetatud piirkonnas esines sel hetkel elektrikatkestusi, siis hooldusaluse suhtes mingeid sanktsioone ei järgne.

4. Kas praktikas on tulnud ette olukordi, kus kriminaalhooldusalune on tekitanud ise elektrikatkestuse? Kas sellisel juhul saab selle lugeda jämedaks rikkumiseks vastavalt justiitsministri määruse “Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord” §-le 14 lg 1?

Minule teadaolevalt ei ole seda ette tulnud. Et hinnata, kas tegu on jämeda rikkumisega EJ määruse § 14 lg 1 tähenduses, tuleb vaadata konkreetse juhtumi asjaolusid.

5. Kui hooldusalune, kelle vahistamine on asendatud elektroonilise valvega, rikub kohustusi, peab kriminaalhooldusametnik enne kohtule erakorralise ettekande esitamist teavitama rikkumisest prokuröri. Mis on sellise teavitamise eesmärk?

Eesmärgiks on prokuröri kursishoidmine toimuvaga.

6. Millistel juhtudel võib kriminaalhooldaja nõuda elektroonilise valve tähtaja pikendamist?

EJ määruse §-is 21 väljatoodud asjaoludel. Praktikas enamasti siis, kui hooldusalune rikub ajakava (mitte jämedad rikkumised).

7. Miks Teie arvates on lühiajalise vangistuse asemel elektroonilist valvet nii vähe Eesti õiguskorras kohaldatud?

Tõenäoliselt seetõttu, et isiku vanglasse saatmine on mugavam (enne elektroonilise järelevalve määramist tuleb hinnata elukoha vastavust EJ nõuetele – see tähendab lisaasjaajamist).

8. Vahistamise korral on võimalik see asendada elektroonilise valvega juba vahistamistaotluse arutamisel, kui on välja selgitatud elektroonilise valve kohaldamiseks olulised asjaolud. Kuidas see praktikas välja näeb? Kas see tähendab, et eelnevalt on kriminaalhooldusametnikuga juba suheldud ning arvamus saadud?

Enne elektroonilisele järelevalvele määramist küsitakse kriminaalhooldusametnikult elukoha sobivuse kohta hinnangut.

9. Vahistamise asendamisel elektroonilise valvega tuleb kriminaalhooldusaluse ajakava koostada koostöös prokuröriga või kohtuniku soovitusi järgides. Miks selline regulatsioon vajalik on? Miks on nendepoolsed soovitused siinkohal olulised?

Soovitused on olulised seetõttu, et tagada, et isikule lubatud liikumised ei segaks menetlust.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kadi Tisler,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Elektrooniline valve kui alternatiiv vabadusekaotusele”, mille juhendaja on Jaan Ginter,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **5.05.2014.**